

+TV ПРАГРАМА

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

27 ВЕРАСНЯ 2002 г. № 38/4172 КОШТ 316 РУБ

2-3

24 верасня адбыўся XIV з'езд Саюза беларускіх пісьменнікаў

5-12

"Жыць па-еўрапейску, марыць па-беларуску" — **з намеснікам прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Уладзімірам Дражыным гутарыць карэспандэнт "ЛіМа"**

7

"Пражытае дзеля будучыні" **75 гадоў з дня нараджэння Алеся Адамовіча**

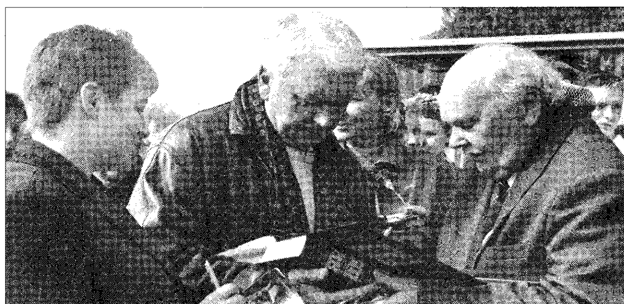

21 ВЕРАСНЯ НА СТАЎБЦОЎШЧЫНЕ ПРАЙШЛО РЭСПУБЛІКАНСКАЕ СВЯТА ПАЭЗІІ, ПРЫСВЕЧАНАЕ 120-ГОДДЗЮ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯКУБА КОЛАСА

Фотарэпартаж А. ФЕДАРЭНЧЫКА

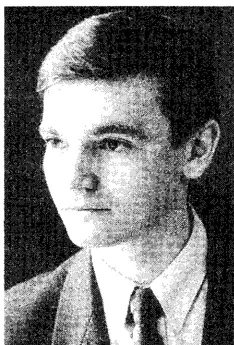

«ЛіМ» ЗАЙМЕЎ ЭЛЕКТРОННЫ АДРАС. ПІШЫЦЕ ЛІСТЫ! GAZETA_LIM@TUT. BY

На XIV з'ездзе СБП абраны новы старшыня. Ім стаў пісьменнік Алесь ПАШКЕВІЧ.

Алесь (Аляксандр Аляксандравіч) Пашкевіч нарадзіўся 11 верасня 1972 года ў вёсцы Набушава Слуцкага раёна. У 1994 годзе скончыў філалагічны факультэт БДУ, у 1998-м — аспірантуру пры ім. Кандыдат філалагічных навук, член СБП з 1994 г. Працаваў у рэдакцыі газеты "Чырвоная змена", адказным сакратаром і намеснікам галоўнага рэдактара часопіса "Першацвет", загадчыкам аддзела паэзіі часопіса "Нёман", апошнім часам — выкладчык філфака БДУ.

Аўтар кнігі паэзіі "Нябесная сервента" (1994 г.), дакументальнага рамана "Пляц волі" (2001 г.), літаратуразнаўчых манаграфій "Зваротныя дарогі" (2001 г.) і "Канцэпцыя нацыянальнага быцця ў беларускай літаратуры" (2002 г.).

XIV З'ЕЗД СБП

Валянцін БЛАКІТ і Генадзь БУРАЎКІН

У кулуарах з'езда

24 верасня ў Доме літаратара прайшоў нечарговы XIV з'езд Саюза беларускіх пісьменнікаў. На ім прысутнічалі 333 дэлегаты, а таксама шмат гасцей, сярод якіх былі Памочнік Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Іван Карэнда, міністр культуры Рэспублікі Беларусь Леанід Гуляка, міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь Пётр Брыгадзін, міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Міхаіл Падгайны і іншыя. Адкрыў з'езд народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль. Пра стан нацыянальнай літаратуры і перспектывы яе развіцця зрабіла даклад старшыня СБП Вольга Іпатава. У абмеркаванні яе выступлення прынялі ўдзел Ніл Гілевіч, Генадзь Бураўкін, Сяргей Законнікаў, Алег Лойка, Уладзімір Дамашэвіч, Мікола Мятліцкі і іншыя. На пытанні дэлегатаў з'езда адказвалі — Памочнік Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Іван Карэнда, а таксама міністр інфармацыі Міхаіл Падгайны, міністр культуры Леанід Гуляка, міністр адукацыі Пётр Брыгадзін.

На парадку другой паловы з'езда стаяла арганізацыйнае пытанне. Кандыдатамі на пасаду старшыні СБП былі вылучаны Вольга Іпатава, Анатоль Бутэвіч, Уладзімір Ліпскі, Мікола Мятліцкі і Алесь Пашкевіч. Пасля абмеркавання кандыдатур і самаадводаў у бюлетэні для тайнага галасавання былі запісаны Уладзімір Ліпскі і Алесь Пашкевіч. На абмеркаванне дэлегатаў з'езда быў прапанаваны новы склад Рады СБП. У спісак для тайнага галасавання ўключылі 58 пісьменнікаў.

У галасаванні прынялі ўдзел 292 чалавекі. Пасля падліку галасоў было агучана наступнае — "за" Уладзіміра Ліпскага прагаласавалі 118 чалавек, "супраць" — 159; "за" Алеся Пашкевіча 159, "супраць" — 118. 15 бюлютэняў былі несапраўднымі. Такім чынам старшынёй Саюза беларускіх пісьменнікаў большасцю галасоў быў абраны Алесь Пашкевіч. У новы склад Рады СБП выбрана 45 чалавек.

Фота КАСТУСЯ ДРОБАВА

Вячаслаў ДУБІНКА і Уладзімір АРЛОЎ

Янка БРЫЛЬ і Генрых ДАЛІДОВІЧ

РАДА СБП

Васіль Быкаў
Ніл Гілевіч
Рыгор Барадулін
Эдуард Акулін
Уладзімір Арлоў
Алесь Бадак
Раіса Баравікова
Лявон Баршчэўскі
Алесь Бельскі
Данута Бічэль
Генадзь Бураўкін
Анатоль Бутэвіч
Пятро Васючэнка
Анатоль Вярцінскі
Генрых Далідовіч
Леанід Дранько-Майсюк
Аляксей Дудараў
Алесь Жук
Сяргей Законнікаў
Васіль Зуёнак
Вольга Іпатава
Віктар Казько
Алесь Камароўскі
Алесь Каско
Анатоль Кудравец
Уладзімір Ліпскі
Алег Лойка
Адам Мальдзіс
Алесь Масарэнка
Алесь Наварыч
Алесь Пашкевіч
Уладзімір Паўлаў
Алесь Пісьмянкоў
Барыс Пятровіч
Вячаслаў Рагойша
Людміла Рублеўская
Янка Сіпакоў
Франц Сіўко
Міхась Скобла
Васіль Ткачоў
Андрэй Федарэнка
Кастусь Цвірка
Віктар Шніп
Уладзімір Ягоўдзік
Эрнест Ялугін

ПРЫНЯТЫЯ Ў САЮЗ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

23 верасня напярэдадні нечарговага XIV з'езда СБП на Радзе ў Саюз беларускіх пісьменнікаў былі прыняты: Людміла Андзілеўка, Сяргей Чыгрын, Аляксей Філатаў, Віктар Слінко, Алена Якаўлева, Ніна Рыбік, Ніна Гарагляд, Уладзімір Гаўрыловіч, Мікола Захаранка.

СТАЎ ГІСТОРЫЯЙ

Янка БРЫЛЬ і Ніл ГІЛЕВІЧ

У зале з'езда

Каля кніжнай паліцы

Вольга ІПАТАВА і айцец Мікалай (Алег БЕМБЕЛЬ)

ДАТЫ

Ад вясельнага аркестра...

З дня нараджэння заслужанага артыста Беларусі Самуіла ПАЛОНСКАГА мінула 100 гадоў

Яго радзімай была Падольшчына. Тамсама, у 10-гадовым узросце, атрымаў ён і першыя музычныя ўрокі ў мясцовага скрыпача. І неўзабаве, як сведчаць біёграфы, пачаў вандраваць па вёсках ды мястэчках у складзе так званага вясельнага аркестра.

На далейшы лёс С. Палонскага паўплывалі падзеі грамадзянскай вайны. 17-гадовым юнаком ён добраахвотна прыйшоў у Чырвоную Армію, дзе затаваўся на працягу трох гадоў — пакуль камандаванне Першай чырвона-казачай дывізіі на Украіне не накіравала яго ў Кіеўскі музычна-драматычны інстытут. Самуіл Палонскі скончыў харавы факультэт, пачаў працаваць кіраўніком аматарскіх калектываў, адначасова займаючыся ў інстытуце па класе кампазіцыі (у В. Залатарова ды М. Равуцкага).

З 1928 г. ён у Мінску. Трыццаць гадоў кіруе тут яўрэйскім хорам, затым становіцца мастацкім кіраўніком Беларускай рэспубліканскай харавой капэлы, Ансамбля песні і танца БВА, кіруе шэрагам самадзейных калектываў. Пры гэтым плённа працуе як кампазітар: піша песні, хоры, музыку да драматычных спектакляў і кінафільмаў.

У гады Вялікай Айчыннай вайны Самуіл Палонскі працаваў у эвакуацыі. Спачатку — музычным рэдактарам Новасібірскай кінастудыі, затым — мастацкім кіраўніком Беларускага дзяржаўнага ансамбля песні і танца, кансультантам вайсковай самадзейнасці.

Пасля вайны кампазітар застаўся ў Расіі, жыў у Маскве, дзе і завяршыўся яго зямны шлях (май 1955 г.). Аднак сувязяў з беларускім музычным мастацтвам ён не парываў, напісаў яшчэ нямала твораў на вершы беларускіх паэтаў.

Разважаючы пра адметнасць творчай спадчыны Самуіла Палонскага, найперш звяртаеш увагу на яе каларытныя старонкі, звязаныя з фальклорам. Ён плённа апрацоўваў народныя песні ды танцы для хору, для голасу і фартэпіяна, для баяна. Апроч беларускіх, тут былі ўкраінскія, рускія, літоўскія, латышскія, армянскія, чувашскія, малдаўскія, польскія, венгерскія, румынскія, амерыканскія, англійскія, балгарскія, мараўскія матывы. І гэта яшчэ не поўны пералік. Нямала твораў С. Палонскага напісана на аснове яўрэйскага музычнага фальклору.

Сярод беларускіх паэтаў, чыя творчасць натхняла кампазітара, былі М. Танк, П. Броўка, А. Александровіч, М. Васілёк, І. Муравейка, М. Машара, А. Русак, П. Прыходзька ды інш.

У спадчыне С. Палонскага — нямала камерных інструментальных твораў, ёсць і п'есы для аркестра. Ды яго творчай візітоўкай, якую ведалі й ведаюць беларускія слухачы розных пакаленняў, застаецца твор харавы, напісаны на верш П. Броўкі. Гэта — "На Палессі гоман, гоман".

С. Б.

АБСЯГІ

БРЭСТЧЫНА

Францыя ў чарговы раз прымала калектывы мастацкай самадзейнасці. З гастрольнымі канцэртамі еўрапейскую дзяржаву наведалі народны ансамбль песні і танца "Палескія зоры" Пінскага ГДК, народны ансамбль танца "Радасць" Брэсцкага ГДК і народны ансамбль народнай музыкі "Палешукі" ЦК і НТ Іванаўскага раёна Брэсцкай вобласці.

•

У 2000 годзе Брэсцкі абласны грамадска-культурны цэнтр выдаў першы зборнік з рэпертуару народнага ансамбля песні і танца "Палескія зоры" (кір. Міхаіл Цурканаў), які дзейнічае на базе Пінскага гарадскога Дома культуры.

Першы зборнік ансамбля "Палескія зоры", які выйшаў пад аднайменнай назвай, карыстаўся папулярнасцю і меў поспех сярод работнікаў устаноў культуры вобласці. Таму ў гэтым годзе выдадзены другі зборнік "Пяю цябе, мая зямля". У яго ўвойдуць 18 песень. Спадзяёмся, што ён таксама набудзе сваіх прыхільнікаў.

Аксана КЛУНІНА

ГРОДЗЕНШЧЫНА

У галерэі "У майстра" адкрылася выстаўка вядомага гродзенскага скульптара, разьбяра М.Скляра. У экспазіцыі прадстаўлены разнастайныя творы, выкананыя ў дрэве і камені.

•

17 жніўня ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце адбылася сустрэча саломапляцельшчыкаў з ЗША (Морган Оўэнс — Цэлі, дырэктар Музея саламянага мастацтва, Каліфорнія), Велікабрытаніі (Хэйзел Котхіл старшыня гільдыі майстроў саломапляцення) і Венгрыі (Тундэ Ілона Тускэс, дырэктар музея саломапляцення) з мясцовымі майстрамі, прадстаўнікамі універсітэта і упраўлення культуры аблвыканкама. Падчас сустрэчы абмяркоўваліся пытанні правядзення ў Гродна і вобласці ў жніўні 2003 г. Міжнароднага фестывалю па саломапляценні.

Алена ХРАМКОВА

ГОМЕЛЬШЧЫНА

Гомельскаму прафесійна-тэхнічнаму вучылішчу чыгуначнага транспарту № 35 імя народнага пісьменніка Беларусі Міхася Лынькова споўнілася 80 гадоў. За гэты час яно выпусціла дзесяткі тысяч спецыялістаў. Сёння ў ім займаюцца будучыя памочнікі машыністаў цеплавозаў і дызель-паяздоў, праваднікі пасажырскіх вагонаў, слесары па рамонце рухомага саставу, пекары, кандытары, карамельшчыкі. Сёлета дабавілася новая спецыяльнасць – брыгадзір па ўтрыманні і рамонце чыгуначных пуцей.

Акрамя вытворчага навучання ў ПТВ вялікая ўвага надаецца выхаваўчай рабоце. І тут немалаважную ролю адыгрываюць музей імя Міхася Лынькова і бібліятэка. У музеі на відным месцы бюст і партрэт народнага пісьменніка, ля якіх заўжды стаяць кошыкі з кветкамі. У экспазіцыі кнігі Міхася Ціханавіча, у тым ліку захапляючая для юнага пакалення – "Міколка-паравоз". Тут жа фоталетапіс жыцця нашага земляка. На адным з іх ён разам з волатамі беларускай літаратуры Іванам Шамякіным, Кандратам Крапівой, Піменам Панчанкам, Максімам Танкам. Напярэдадні юбілею вучылішча абноўлена і экспазіцыя музея. Значнае месца ў ім адведзена героіцы Вялікай Айчыннай вайны. У гэтым ПТВ вучыліся Героі Савецкага Саюза, удзельнік Гомельскага падполля інжынер Ц.Барадзін, які загінуў пад гітлераўскімі катаваннямі, і партызан-падрыўнік Б.Калач, які пасля вайны доўгі час узначальваў Гомельскую СШ № 2. У музеі праходзяць экскурсіі, вечарыны, сустрэчы з ветэранамі. У ім, як правіла, з пачатку навучальнага года знаёмяцца з яго экспазіцыямі першакурснікі. Музей пад неаслабнай увагай дырэктара ПТВ І.В.Целянца і намесніка дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце В.Галавач.

Бібліятэка, якой загадвае Т.Лапіцкая, таксама працуе творча. І значнае месца адведзена жыццёваму і творчаму шляху знакамітага пісьменніка. У бібліятэцы аформлена кніжная выстава "Яго імя носіць ПТВ". На самым відным месцы ляжыць раман "Векапомныя дні", які ўвайшоў у залатую скарбонку беларускай літаратуры. І цяпер збіраюцца новыя матэрыялы пра М.Ц.Лынькова, якія друкуюцца ў перыядычных выданнях. Напярэдадні дня нараджэння пісьменніка, у лістападзе праводзяцца літаратурныя вечары, гутаркі пра яго жыццё і творчасць. У бібліятэцы ёсць і стэнды "Пісьменнік. Настаўнік. Грамадзянін", "Прафесія чыгуначніка ў творчасці Міхася Лынькова" і іншыя.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

"Мая душа, як ястраб дзікі..."

12 верасня ў Літаратурным музеі М.Багдановіча ў рамках акцыі "Добры дзень, школа!" прайшла прэзентацыя выстаўкі мастацкіх работ Ірыны Новікавай.

Ірына вучыцца ў 8 "В" класе СШ № 118 г. Мінска. 14-гадовая дзяўчына робіць свае першыя крокі ў мастацтве, але ўжо стала лаўрэатам конкурсу"Зимние узоры", яе працы былі прызнаны аднымі з лепшых на Міжнародным конкурсе ў Нарвегіі.

"Мая душа, як ястраб дзікі, што рвецца ў неба на прастор..." Гэтыя радкі з верша славутага песняра Максіма Багдановіча сама Ірына ўзяла эпіграфам да выстаўкі ў музеі паэта. На прэзентацыі мастацкіх работ прысутнічалі музейныя супрацоўнікі, мастакі, сябры, аднакласнікі дзяўчыны, проста зацікаўленыя людзі.

З прывітальным словам ад гаспадароў, супрацоўнікаў музея Багдановіча, выступіла загадчык экскурсійна-масавага аддзела Кіслова Святлана Генадзьеўна. Класны кіраўнік, Шчасная Ганна Вітольдаўна, заўважыла, што Ірына – чалавек складаны, але несумненна вельмі таленавіты. У сваіх малюнках яна звяртае ўвагу на розныя тэмы, падымае значныя праблемы. Але за кожнай працай стаіць індывідуальнасць і талент. Іна Жураўская пажадала сваёй аднакласніцы здзяйснення ўсіх мар і чаканняў. Выказала надзею, што ў Ірыны ўсё атрымаецца. Матуля мастачкі, Людміла Пятроўна, ледзьве стрымліваючы слёзы, расказала пра дачку, пра яе першыя малюнкі, пра першыя спробы пяра. А ў Ірыны ёсць і вершы, апавяданні, легенды. Але, калі Ірыну папрасілі што-небудзь прачытаць, то загучалі радкі Максіма Багдановіча:

Прочтите с участьем правдивую эту,
Печальную быль.
Упали горячие, чистые слезы
На серую пыль.

Сверкали дрожащие чистые слезы,
Срываясь, катясь.
Но в душной и серой пыли
обратились
В холодную грязь.

Гэтымі сімвалічнымі радкамі маладая мастачка нібы прасіць гледача не ставіцца вельмі крытычна да яе малюнкаў, а пастарацца зразумець, пра што гаворыць сэрца творцы. Гэтыя ж думкі гучалі і ў выступленні Пятрухінай Ірыны Віктараўны, супрацоўніцы клуба "Маяк", дзе зараз займаецца І.Новікава. Рэферэнт Беларускага саюза мастакоў Кузняцова Ірына Іванаўна дала станоўчую адзнаку творам маладой мастачкі, прачытала свае вершы.

І зноў гучалі вершы Максіма Багдановіча аб роднай прыродзе, аб роднай зямлі. "Цвяток радзімы васілька", што некалі прарастаў на слуцкіх пасах, зноў і зноў нараджаецца ў вершах, апавяданнях, малюнках сучасных творцаў. Пакуль жыве народ – жыве Радзіма...

Ірына Мышкавец ,
Вучоны сакратар Літаратурнага музея М.Багдановіча

Новы праект "Дудутак"

Пастаянна дзеючая выставачная зала распачала сваю работу ў музеі матэрыяльнай культуры "Дудуткі". Наведвальнікам прадстаўлены прадметы побыту XIX—XX стагоддзяў. Посуд і кросны, старадаўнія прасы і самыя розныя драўляныя, металічныя прадметы нагадваюць, як жылі і працавалі нашы прашчуры. Многія знаходкі — якраз з блізкіх да музейнага комплексу паселішчаў.

Аўтар канцэпцыі выставачнай залы — мастак Уладзімір Васюк. Удзел у падрыхтоўцы экспазіцыі да адкрыцця разам з работнікамі музея прынялі студэнты Беларускай акадэміі мастацтваў.

Павіншаваць дудутчкаўцаў з удалай рэалізацыяй новага праекта прыйшлі кіраўнікі Пухавіцкага раёна, на тэрыторыі якога месціцца музей, вядучыя работнікі шэрагу міністэрстваў краіны, памочнік Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Мікалай Ананьеў.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

ДАПАМАГЛА ПАМЫЛКА

У навукова-даследчай працы памылка можа падпільноўваць на любым этапе, найперш — пры выяўленні і фіксацыі фактаў для аналізу.

Звернемся да блізкай многім чытачам "ЛіМа" галіны навуковай дзейнасці — мовазнаўства.

Вядома, што базай для складання слоўнікаў, наогул для даследавання беларускай мовы з'яўляецца фундаментальная картатэка Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі (у 90-я гады яна налічвала болей за 2,5 мільёна картаксловў). З дапамогай дадзеных картатэкі сучаснай беларускай літаратурнай мовы раскрываецца значэнне слоў, высвятляецца іх спалучальнасць, функцыянальна-стылістычная характарыстыка і інш.

Падчас працы ў Інстытуце мовазнаўства (1968—1974) мне даводзілася штодня карыстацца картатэкай. Аднойчы сярод мноства картак-слоў асаблівую ўвагу звярнула наступная:

<u>наспеты</u>
[Рамановіч] адкрыў даўно <u>наспетую</u> размову аб тэатры.
ЛіМ. 1960, № 28, с.1, к.5.

Гэты прыклад кінуўся ў вочы і запомніўся таму, што ў 60-я гады падобныя словы звычайна ўжываліся з суфіксам*–ўш-*: *наспеўшая размова, пацярпеўшае насельніцтва* (пазней пашырыліся формы з суфіксам *–л-*: *наспелая размова, пацярпелае насельніцтва)*.

Выяўлены факт стаў для мяне як бы сігналам пільней прыглядацца, прыслухоўвацца да роднага слова. У ходзе назіранняў над моўнай практыкай пачала высноўвацца думка, што формы дзеяслова з суфіксамі –т- (рэдка) і *–н-* (часта) у беларускіх тэкстах могуць адпавядаць рускім дзеепрыметнікам з суфіксамі *–вш-, -ш-*. Вось як напісалася, у прыватнасці, пра слова *захаваны* у маім артыкуле: "Гэта слова ўтворана ад дзеяслова *захавацца* (зберагчыся), выказвае значэнне "які захаваўся". Яно ўжываецца ў розных стылях сучаснай беларускай мовы. *Вучоныя наткнуліся на добра захаваны адбітак яшчара* ("Звязда". 24.09.1969). <...> Слова *захаваны* тоеснае значэннем рускаму дзеепрыметніку *сохранившийся*.<...>

Захаваны ўваходзіць у шэраг дзеепрыметнікавых форм з суфіксам *–н-*, якія абазначаюць прыкмету паводле дзеяння, што ўтвараецца самім прадметам: *збанкрутаваны* (рус. обанкротившийся*)*, *разбушаваны* (рус. разбушевавшийся*)*, *рассмяяны* (рус. рассмеявшийся*)*..." (Сучасная беларуская мова ("Пытанні культуры мовы". Мн., 1973, с. 164—165).

Такім чынам, паказваўся адзін з натуральных сродкаў перадачы рускіх зваротных дзеепрыметнікаў на –ся-, якія беларускай мове не ўласцівыя. Асобныя выпадкі іх ужывання слушна кваліфікуюцца лінгвістамі як парушэнне літаратурнай нормы. Вельмі прыкра, калі гэткая моўная хіба праскоквае ў вершы добрага паэта: "З болю сусвет не ўміраe.) Чаму быць — тое вып'ем да дна.) На мірыяды **распаўшыхся** пар) лішняя долька адна".

Ішоў час, памнажаліся ўжыванні дзеепрыметнікаў з суфіксамі *–н-, -т-* у вышэй акрэсленым значэнні. Каб чытач мог атрымаць большае ўяўленне пра месца і ролю такіх формаў дзеяслова ў літаратурнай мове, прыводзім некалькі прыкладаў з тэкстаў розных аўтараў і выданняў.

Гэта злучэнне падзей толькі што **адбытай** у глухім лесе драмы... (Я. Колас); да **ачнутага** духу народа... яшчэ доўга ісці (Я.Янішчыц); **выгуляныя** коні заварушыліся і самі пабеглі шпарка (І.Чыгрынаў); **выпадзенае** з гнязда птушаня (В.Адамчык); кінуць у ваду выплюхнутую рыбіну (Б.Пятровіч); **загінутая** грамата знайшлася (Хв.Шынклер); у **зазябнутых** руках пастушок трымае бяростваую трубу (Я.Купала); тут жа было некалькі сажалак, **заплытых** і зарослых гуткім пакрываам з моху, асакі і карэння (М.Гарэцкі); нямоглы, **збеганы** жабрак (В.Гардзей); у **з'еханай** ледзь не на патыліцу хустцы (Г.Далідовіч); усё гэта, кожны кавалачак пано, арганічна **зжытае** з дрэвам (В.Карамазаў); суседкі прыпаміналі сваіх **згінутых** курак і куранят (Л.Рамыненка); **зрошчаныя** на пераноссі бровы (А.Асіпенка); лопнут**ая**, пачарнелая бочка (Я.Скрыган); перад зусім-зусім **набліжанай** вайной (Я.Брыль); **нагуляныя**, натомленыя дзеці (А.Федарэнка); **нагасцяваны**, расчырванелы натоўп (А.Жук);

Аўтар "Слова" не можа ўсвядоміць раптоўна **насунутага** паражэння ("ЛіМ". 11.03.1994); людзі з **неўкарэненым** пачуццём годнасці і волі (Н.Мацяш); ніз**быты** лёс (У.Караткевіч); **новаз'яўленыя** паны (Э.Агняцвет); дубы, паабрас**таныя** аж да самага сучча сівым мохам (Б.Сачанка); разведка наша мела **пабольшаны** клопат (Ф.Янкоўскі); **падпіты** мужчына сварыцца з касірам (Звязда. 7.06.1991); наша вяртанне ў **пройдзены** час не выпадковае (Беларускае радыё, 12.09.1999); **рассяваная** ў прасторы рэчка (Д.Бічэль); слёзы з губ сплываюць **усміхнёных** (К.Буйла).

Мы падалі толькі невялікую частку жывых у беларускай мове формаў дзеяслова з суфіксамі –н-, -т-, якія паводле значэння адпавядаюць рускім дзеепрыметнікам незалежнага стану з суфіксамі –вш-, -ш-. Адны з гэтых формаў утвораны ад дзеясловаў непераходных: выпадзены (выпасці), загінуты (загінуць), зазябнуты (зазябнуць), заплыты (заплысці), згінуты (згінуць), паабрастаны (паабрастаць), пабольшаны (пабольшаць), падпіты (падпіць), пройдзены (прайсці). Іншыя — ад зваротных дзеясловаў: адбыты (адбыцца), ачнуты (ачнуцца), выгуляны (выгуляцца), выплюхнуты (выплюхнуцца), збеганы (збегацца), зжыты (зжыцца), зрошчаны (зрасціся), набліжаны (наблізіцца), нагуляны (нагуляцца), нагасцяваны (нагасцявацца), насунуты (насунуцца), неўкарэнены (не ўкараніцца), нязбыты (не збыцца), новаз'яўлены (з'явіцца нанова), рассяваны (рассяявацца), усміхнёны (усміхнуцца).

Формы тыпу *загінуты, зазябнуты, паабрастаны, падпіты* выступаюць паралельна з іх варыянтамі і сінонімамі *загінулы, зазяблы, аброслы, падпілы*, а таксама з вытворамі на –ўшы, -шы: загінуўшы, падпіўшы.

У цяперашні час дзеепрыметнікі з суфіксам *–л-* усведамляюцца як асноўныя. Так, у падручніку для ВНУ даецца практычная рэкамендацыя: "Пры магчымасці афармлення дзеяслоўнай асновы паралельнымі суфіксамі *–ш-, -ўш-, -л-* перавага павінна аддавацца формам з *–л-*: *пабляклы — паблеклы, пачырванелы — пачырванеўшы*" (Сямашка Л.І., Шкраба Р., Бадзевіч З.І. "Курс беларускай мовы". Мн., 1996).

Дзеяслоўныя формы з суфіксамі *–н-, -т-*, якія аналізуюцца намі, часткова фіксуюць слоўнікі беларускай літаратурнай мовы. Так, у ТСБМ змешчана слова *аджыты* і адно яго значэнне раскрываецца: "які аджыў сваё; не адпавядае сучаснасці; аджылы". Звернем увагу яшчэ на два аналагічныя ўтварэнні: *аперены* — "які пакрыўся пер'ем; увабраўся ў пер'е"; *задыханы* — "які задыхаўся, пачаў цяжка і часта дыхаць".

Разгледжаныя ў артыкуле вытворы з суфіксамі *–н-, -т-* не штучныя, прыдуманыя пісьменнікамі ці запазычаныя, а ідуць з жывой народнай мовы. Такія формы дзеяслова адзначае, напрыклад, слоўнік Г.Юрчанкі "Сучасная народная лексіка. З гаворак Мсціслаўшчыны": *зачаўраны, паднаведзены, падтоптаны, пазанурываны, пазастуджаны, панаяданы, папанаеханы, праеханы, разгарцаваны, разгультаеный, распіты, расп'янчаны, распразаны, спанаджаны, уеханы, уразумлены, уступлены, учалёны*.

У слоўніках гаворак Гродзеншчыны Т.Сцяшковіч сустракаем аналагічныя дзеепрыметнікі (паводле пахаджэння): *аб'еханы, выезджаны, завяты, зболены, надарваны, наеты, напіты, наплаканы, нахоэджаны, пад'еты, паджыты, папрэлены, прыняздзелены, разбадзяны, расплыты, рассмяяны, удаўнены, сцукраваны*.

Такім чынам, дзеяслоўныя формы з суфіксамі *–н-, -т-* у значэнні дзеепрыметнікаў незалежнага стану, (часта — прыметнікаў) ужываюцца ў народна-дыялектнай мове на значнай тэрыторыі Беларусі.

Як ужо гаварылася, выпадкова сустрэтае слова *наспеты* актывізавала мой усвядомлены пошук у абсягу ўжывання дзеепрыметнікаў. Пазней, калі я рыхтаваў асобную публікацыю "Словы з дзеяслова" (гл. "Маладосць". 1997, № 7, 9), з'явілася думка выкарыстаць і гэтае слова. Зразумела, трэба было праверыць дакладнасць карткі, афармленай колісь распісвальнікам.

І вось што я прачытаў на першай старонцы пажаўцелага "ЛіМа" (выпішам адпаведны сказ цалкам): "Я.Рамановіч у сваім артыкуле, якім ён адкрыў даўно *наспеўшую* размову на старонках нашай газеты аб тэатры, бачыць поспех беларускага тэатра 20-х гадоў у наватарскіх пошуках рэжысёраў".

Выходзіць, рэальнае ўжыванне — *наспеўшы*. А на картцы — і ў яе назве-загалоўку, і ў сказе-ілюстрацыі — *наспеты*. Цяпер ужо наўрад ці даведаемся, чаму так атрымалася. Хочацца думаць, што распісвальнік быў чалавек сумленны, добра ведаў беларускую мову і адчуваў яе дух. Магчыма, чытаючы газету і напаткаўшы выраз *наспеўшую размову*, ён у думках прымяраў, дастасоўваў яго да беларускай граматыкі, да натуральнага гучання. Знайшоўшы такі адпаведнік, стомлены распісвальнік (ужо і сааўтар) незаўважна для сябе, механічна перанёс яго на картку. Але гэта толькі гаданне. Як бы ні было ў сапраўднасці, слова *наспеты*, занатаванае на картцы і прыпісанае "ЛіМу", не рэалізавалася ў даўнім лімаўскім тэксце. Аднак яно, падкрэслім яшчэ раз, з'явілася штуршком да выяўлення і аналізу формаў дзеяслова з суфіксам *–т-* (а паралельна і з суфіксам *–н-*). Можна сказаць, тут памылка дапамагла навукоўцу.

Гісторыя з карткай-словам *наспеты* мела працяг. Імкнучыся да як мага большай дакладнасці, прыйшоў у памяшканне, дзе цяпер знаходзіцца картатэка Інстытута мовазнаўства (яна ўжо неаднойчы мяняла сваё месца), каб яшчэ раз, гадоў праз трыццаць пасля першага чытання і перапісвання, паглядзець тую незвычайную картку. Вынік нечаканы: там, дзе яна павінна быць, карткі-слова не аказалася.

І радасць, і засмучэнне ад сустрэчы з словам...

Алесь КАЎРУС

АБСЯГІ БЕРАСЦЕЙШЧЫНЫ

Мяркуюць, што усё новае – гэта добра забытае старое. Гэтую думку падзяляюць і культработнікі Кобрынскага метадычнага цэнтра. Па іх ініцыятыве ўсё з 2002 года пачала дзейнічаць школа культарганізатараў, якая з'яўляецца адной са ступеняў вучобы кадраў, як маладых, так і са стажам. У штат школы ўваходзяць 49 чалавек – загадчыкі клубамі, дырэктары дамоў культуры, мастацкія кіраўнікі. Увогуле заняткі праходзяць раз у месяц. Падчас заняткаў абмяркоўваюцца пытанні паляпшэння культурнага абслугоўвання насельніцтва і арганізацыі адпачынку, штомесячна праходзіць агляд навінак метадычнай літаратуры на старонках журнала "Клуб", абмен сцэнарнымі матэрыяламі.

Прываблівае сваім харастовм вёска Нача Ляхавіцкага раёна. Тут захаваўся маёнтак XIX стагоддзя. Менавіта гэты палацава-паркавы ансамбль стаў пляцоўкай, дзе ў канцы лета праходзіў першы раённы фестываль фальклорнага мастацтва "З крыніц спрадвечных". 19 вядучых калектываў з народнай стылістыкай выканання сабраліся разам, каб яшчэ раз сцвердзіць магутнасць народнай творчасці. А ініцыятарамі гэтага фестывалю былі аддзел культуры Ляхавіцкага раёна, метадычны цэнтр і намеснік старшыні Ляхавіцкага райвыканкама М.Куніцкі, які займаецца пытаннем кантролю дзейнасці культустаноў раёна.

Падчас фестывалю праходзіла выстава народнай творчасці, на якой раённыя майстры прадстаўлялі вырабы ткацтва, вышыўкі, саломапляцення, а таксама і сучасныя ДПМ. Выпадкова завітала на фестываль дэлегацыя з Галандыі. Госці з замежжа засталіся задаволенымі, атрымалі шмат добрых уражанняў ад выступлення фалькларыстаў, сярод якіх былі і калярытныя гарманісты. Гэты фестываль набыў ужо шмат прыхільнікаў. Няхай не ў вобласці, але ў раёне ён будзе праходзіць штогод.

Ліпень бягучага года стаў для горада Бярозы юбілейным. Жыхары горада шырока адзначалі яго 525-годдзе. Шматлікія пляцоўкі прымалі ў сябе лепшыя народныя калектывы. Паўсюдна праводзіліся тэатральныя і гульневыя праграмы. Па галоўнай вуліцы горада ва ўсім сваім харастве праходзіла тэатральнае шэсце, якое ўзначальвалі гістарычныя персанажы.

Свята завяршалася гала-канцэртам лепшых мастацкіх калектываў. Павіншаваць горад прыехалі і дэлегацыі з Івацэвіцкага, Пружанскага і Драгічынскага раёнаў, а таксама дзяржаўны харэаграфічны ансамбль танца "Харошкі" (г. Мінск).

Аксана КЛУНІНА,
вядучы метадыст Брэсцкага АГКЦ

ЖЫЦЬ ПА-ЕЎРАПЕЙСКУ, МАРЫЦЬ ПА-БЕЛАРУСКУ

З намеснікам прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Уладзімірам ДРАЖЫНЫМ гутарыць карэспандэнт "ЛіМа"

— Мястэчка Мір прымала нядаўна ўдзельнікаў і гасцей свята беларускага пісьменства — свята маляўнічага, са змястоўнай разнастайнай праграмай, праведзенага на высокім афіцыйным узроўні. У складаных эканамічных умовах дзяржава знаходзіць магчымасць падтрымліваць такія акцыі, што на карысць нацыянальнай, культурнай годнасці Беларусі. А тры месяцы таму ў Міры адбылася падзея, надзвычай важная для сусветнага прэстыжу нашай краіны. Уладзімір Несцеравіч, што вы маглі б расказаць з нагоды гэтай падзеі?

— Сёлета нам, я лічу, пашанцавала ўбачыць сур'ёзны вынік сістэмнай працы: у ліпені адбыўся візіт на Беларусь Генеральнага дырэктара ЮНЕСКА Каіціры Мацууры. Мы правялі дзелавыя перамовы. Наш высокі госць таксама ўзяў удзел ва ўрачыстасцях з нагоды ўключэння замкавага комплексу "Мір" у Спіс сусветнай прыроднай і культурнай спадчыны, у цырымоніі адкрыцця адпаведнай мемарыяльнай шыльды.

Якая сістэмная праца маецца на ўвазе? Справа ў тым, што апошнія гады мы вельмі настойліва і зацікаўлена ставілі пытанні ў ЮНЕСКА, звяртаючы ўвагу на каштоўныя помнікі, якія ёсць на Беларусі,— з тым, каб яны ўвайшлі ў спіс помнікаў сусветнай культуры, цывілізацыі.

Калі я працаваў яшчэ ў Нясвіжы, быў абраны дэпутатам Вярхоўнага Савета 12-га склікання. Успамінаю візіт нашай парламенцкай дэлегацыі ў Францыю. Мы працавалі з нацыянальным сходам Францыі, вывучалі вопыт. І ў мяне тады была вялікая просьба – каб нас прынялі ў штаб-кватэры ЮНЕСКА ў Парыжы. Дзякуючы паслу Рэспублікі Беларусь у Францыі, а таксама нашаму прадстаўніку ў ЮНЕСКА Ніне Мікалаеўне Мазай такі візіт адбыўся. У сувязі з пытаннем наконт унясення беларускіх помнікаў у Спіс сусветнай прыроднай і культурнай спадчыны мы тады вялі размову пра Мірскі замак – пабудову асаблівую не толькі на тэрыторыі краін СНД, але і ў Еўропе. Мы гаварылі таксама пра ўключэнне ў Спіс ЮНЕСКА Нясвіжскага замка князёў Радзівілаў. Атрымалі згоду на вырашэнне гэтых праблем, і праца пайшла.

З таго часу восем гадоў прайшло.І было вельмі прыемна, калі праз такі час мне, ужо на працы ў Савеце Міністраў, давялося прымаць Генеральнага дырэктара ЮНЕСКА ў Мінску, пабываць са спадаром Мацуурам у Міры, дзе было афіцыйна абвешчана пра новы, сусветны статус замкавага комплексу. Гэта, безумоўна, падзея не мясцовага значэння – гэта падзея агульначалавечага кшталту. Выступаючы там, спадар Мацуура падкрэсліў, што Мірскі замак ужо ўвайшоў у сусветную спадчыну і сёння стаіць побач з егіпецкімі пірамідамі, з каньёнамі ЗША і некаторымі іншымі помнікамі, якімі адметная цывілізацыя. А гэта ўскладае адказнасць і на ЮНЕСКА – арганізацыю, якая патрануе навуку, культуру, архітэктуру, камунікацыі, -- і на Рэспубліку Беларусь, якая павінна працягваць працу па рэстаўрацыі гэтага помніка.

Беларусь цяпер павінна рабіць усё, каб Мір стаўся таксама месцам правядзення міжнародных самітаў і месцам для прадстаўніцтва ЮНЕСКА ў Беларусі. І каб ніколі не паўтарыліся тыя старонкі гісторыі, калі ля замкавых муроў сыходзіліся ў бітвах ваяры. А каб каля гэтага замка сыходзіліся людзі, якія цягнуцца да культуры, да ўзораў старажытнага дойлідства, і ў цудоўным архітэктурна-ландшафтным асяроддзі вырашалі б праблемы далейшага развіцця добрых традыцый і росквіту цывілізацыі. І, канечне ж, -- праводзілі б святы.

— Асаблівы статус Міра ўжо сёлета пацвердзіўся рашэннем урада правесці тут Дзень беларускага пісьменства. Уладзімір Несцеравіч, вы ўдзельнічалі амаль ва ўсіх такіх святах, што прайшлі ўжо ў дзевяці розных мястэчках і гарадах Беларусі. У Нясвіжы вы асабіста займаліся правядзеннем Дня беларускага пісьменства: былі тады старшынёй райвыканкама. Ды і ў Заслаўі кіравалі падрыхтоўкай свята, бо тады працавалі першым намеснікам старшыні Мінскага аблвыканкама...

— Я лічу, што падрыхтоўка і правядзенне гэтых святаў дазваляюць нам вельмі годна ўзнаўляць мясцовае асяроддзе, ці, як мы кажам, асяродак месцазнаходжання і жыцця чалавека. Той жа Мір напярэдадні Дня беларускага пісьменства нагадваў і цяпер нагадвае навабудоўлю: робяцца сучасныя камунікацыі, дарогі, добраўпарадкоўваюцца вуліцы, ствараецца інфраструктура для прыёму гасцей, турыстаў... Робіцца і будзе зроблена ўсё, каб стварыць зручнасці і для жыхароў, і для тых, хто прыязджае. Ужо да свята Мір стаў істотна абноўлены. Неўзабаве будуць не толькі замак, а і пасёлак, само жыццёвае асяроддзе параўноўваць з тыповым еўрапейскім цывілізаваным населеным пунктам.

Так, цяпер у нас не хапае фінансаў, матэрыяльных рэсурсаў. Але сканцэнтраваўшы рэсурсы на рэспубліканскім узроўні, абласным і мясцовым, дзяржава мае магчымасць праводзіць сваю палітыку па падрыхтоўцы святаў, што дазваляе нам усе тыя месцы, дзе ладкуюцца імпрэзы, узняць на ўзровень высокаарганізаваных еўрапейскіх гарадоў, паселішчаў. Успомніце, як, напрыклад, пераўтварыліся Мсціслаў, Заслаўе...

Кожны год мы праводзім яшчэ і "Дажынкі". Гэты фестываль-кірмаш прайшоў сёлета ў Полацку, засведчыўшы, зноў жа, якая робіцца вялікая справа для развіцця малых гарадоў. Урад са згоды Прэзідэнта РБ даў магчымасць Віцебскаму аблвыканкаму і Полацкаму гарвыканкаму асвоіць тры мільярды рублёў для ўзнаўлення помнікаў архітэктуры і правядзення работ па абнаўленні камунікацый і жыццёвага асяроддзя палачан. Я лічу, правядзенне "Дажынак" дало магчымасць і гэты гістарычны горад (які, дарэчы, сёлета адзначыў сваё 1140-годдзе і юбілейную дату Еўфрасінні Полацкай) узняць на новы ўзровень цывілізаванасці.

Іншыя скажуць: дык што ж вы ўсе грошы накіроўваеце на паасобныя гарады? А я лічу, што калі мы займаем тыя ці іншыя адказныя пасады, у нас ёсць жыццёвы абавязак: выпрацаваць і рэалізаваць дзяржаўную палітыку ўзнаўлення найперш гістарычных мясцін роднай краіны. І такім чынам, адрадзіўшы іх, сказаць, што мы не Іваны, якія не помняць свой радавод, а мы не страцілі сваю гістарычную памяць і робім усё, каб адрадзіць і зберагчы на шматпакутнай беларускай зямлі тое адметнае, што было на працягу многіх стагоддзяў.

Рэстаўрацыя – гэта сёння палітыка дзяржаўная. Мы маем адпаведную праграму ўзнаўлення помнікаў архітэктуры. Яна выконваецца ўрадам і, падкрэслю, сумеснымі намаганнямі кіраўніцтва краіны, абласцей, мясцовых органаў улады, -- з мэтай упарадкаваць нашы гарады і мястэчкі ў адпаведнасці з узроўнем еўрапейскай цывілізацыі. Я лічу, толькі такія падыходы могуць агульнае наша жыццё ўзвысіць, дапамогуць Беларусі годна заявіць пра сябе ў свеце. І падкрэслю: рашэнне, якое прынята ЮНЕСКА наконт замкавага комплексу "Мір", -- не спантаннае, гэта вынік паслядоўнасці нашай дзяржаўнай палітыкі, амаль 10-гадовай працы.

— Уладзімір Несцеравіч, як вядома з афіцыйнага друку, вы гаварылі са спадаром Мацуурам пра мэтазгоднасць рэалізаваць сумесна з ЮНЕСКА яшчэ некалькі праектаў.

— Так, быў выказаны шэраг прапаноў аб далейшым супрацоўніцтве Беларусі з ЮНЕСКА, а таксама гатоўнасць нашай краіны да ўдзелу ў выкананні ўсіх праграмных дакументаў гэтай арганізацыі і г.д. Ёсць перспектывы супрацоўніцтва ў галіне адукацыі. У нас сёння дзейнічае 5 кафедраў, каля дзесятка асацыіраваных школ і 57 клубаў ЮНЕСКА. Маем нацыянальную праграму, праз якую выконваем сусветны план "Адукацыя для ўсіх". З 1994 г. Беларусь арганізавала 17 праектаў, якія фінансуюцца ЮНЕСКА. У сферы навукі адна з галоўных задач сёння – ажыццяўленне комплекснай праграмы ўстойлівага развіцця нашага Палесся, унікальнага рэгіёна Беларусі, важнага для экалагічнай раўнавагі ва ўсёй Еўропе. Пра гэта мы заявілі нядаўна і ў Йаханесбургу на міжнародным саміце па праблеме ўстойлівага развіцця.

Вы ведаеце, што ЮНЕСКА распрацавала і прыняла ўсеагульную дэкларацыю "Аб культурнай разнастайнасці". Дэкларацыя аб павазе да разнастайнасці культур, ідэалагічнай цярпімасці, супрацоўніцтве ў абстаноўцы даверу і ўзаемаразумення – гэта зарука міру і бяспекі. Наша насельніцтва заўжды было поліэтнічнае. І станоўчы вопыт развіцця Беларусі ў духу названай дэкларацыі – правядзенне Усебеларускага фестывалю нацыянальных культур у Гродне (сёлета ўжо чацвёртага), а таксама Міжнароднага сімпозіуму "Разнастайнасць моў і культур у кантэксце глабалізацыі".

Мы гаварылі з Каіцірам Мацуурам наконт супрацоўніцтва паводле праграмы ЮНЕСКА "Памяць свету". Многія дакументы, цікавыя для беларускіх даследчыкаў, -- у прыватнасці, архівы Радзівілаў, Агінскіх, -- знаходзяцца за межамі нашай краіны. У Беларусі ж ёсць шэраг дакументаў, якія ўяўляюць вялікую гістарычную каштоўнасць. Паўстае задача: для больш плённага даследавання перавесці іх на лічбавую аснову, распрацаваўшы адпаведныя праекты пад эгідай ЮНЕСКА.

У галіне культурнага турызму нашы сённяшнія прыярытэты – замкавы комплекс "Мір", Нацыянальны музей-заказнік у Нясвіжы, Полацкі гісторыка-культурны запаведнік.

Вось асноўныя пазіцыі, вызначаныя падчас перамоваў з Генеральным дырэктарам ЮНЕСКА. Паколькі зацікаўленасць адчуваецца, падтрымка ёсць, я лічу, што мы будзем і далей ісці ў напрамку міжнароднага прызнання Беларусі як краіны, дзе паслядоўна вядзецца праца па аднаўленні гістарычнай спадчыны.

— Уладзімір Несцеравіч, для каардынацыі работ па рэстаўрацыі палацава-паркавага ансамбля ў Нясвіжы нядаўна створаны штаб, які вы ўзначалілі. Прычым, Савет Міністраў вызначыў надзвычай сціслыя тэрміны ўводу Нясвіжскага замка ў дзеянне: 2006—2007 г.г. Наколькі гэта рэальна?

— Ужо рыхтуюцца ўсе матэрыялы, неабходныя дакументы па Нясвіжскім палацава-паркавым ансамблі, якія трэба прадставіць у ЮНЕСКА. Над гэтым працуе спецыяльная камісія пад кіраўніцтвам пасла РБ па асаблівых даручэннях, Уладзіміра Рыгоравіча Шчаснага. Супрацоўніцтва ў вырашэнні праблемы Нясвіжа будзе, як сказаў К.Мацуура наступным крокам ЮНЕСКА ў адносінах з Беларуссю. Нагадаю, што першы раз гэта праблема ўзнімалася падчас візіту нашай парламенцкай дэлегацыі ў Францыю восем гадоў таму. Справа ідзе, хаця і не проста. Але паслядоўна. Абяцаў садзейнічаць надзвычайны і паўнамоцны пасол РБ у Францыі Уладзімір Лявонавіч Сянько. Ён з'яўляецца актыўным членам ЮНЕСКА, прадстаўніком нашай краіны і, знаходзячыся там, зможа дапамагчы Беларусі ў гэтай вялікай справе.

— Аднак даследчая праца, распачатая ў Нясвіжскім замку, паказала, што ён ужо ў аварыйным стане, і пакуль дойдзе да рэстаўрацыі... Яго хаця б уратаваць!

— Шчыра скажу: па Нясвіжы трэба было раней нам прымаць рашэнне. Бо тое, што там адбывалася, не адпавядала патрабаванням часу. Але мы зацягнулі гэту справу. І ўсё-ткі яна з месца скранулася. Мы вывелі адтуль санаторый, які там знаходзіўся, і рэстаўратары атрымалі магчымасць працаваць. Вы ведаеце галоўную праблему: уся праца па ўзнаўленні палацава-паркавага ансамбля каштуе вельмі шмат. Паводле ацэнкі нашых спецыялістаў, гэта каля 25 млн. долараў. Але ж Нясвіжскі замак павінен стаць гістарычным цэнтрам жыцця беларусаў, адлюстраваўшы нашы з'явы і падзеі за пяць стагоддзяў. Таму, я думаю, рэалізацыя гэтага культурнага праекта вымагае працы больш дынамічнай.

Згодна дзяржаўнай інвестыцыйнай праграме, на стварэнне праектнай дакументацыі вылучана 100 млн. рублёў, пэўныя грошы трэба ўкласці ў правядзенне першапачатковых рэстаўрацыйных работ. У цэлым, думаю, за гэты год удасца асвоіць каля 350 млн. рублёў. Гэтага яўна мала. Відавочна, што ў 2003-м годзе ў нас таксама будзе шмат праблем з інвестыцыйнай праграмай, але, спадзяюся, зможам павялічыць аб'ёмы фінансавання і праца пойдзе больш дынамічна. Цяпер намаганнямі гісторыкаў, праектантаў, бібліёграфаў, археолагаў трэба зрабіць усё неабходнае па ўзнаўленні колішняга асяроддзя, гісторыі самога замка і жыцця беларуса за апошнія пяць стагоддзяў.

— Кажуць, што "жывыя" грошы на рэстаўрацыю можна даволі хутка зарабіць, калі развіць у горадзе адпаведную інфраструктуру: калі былі б гасцініцы, матэлі, пункты хуткага харчавання, аб'екты сферы паслуг, дык ні нашы, ні замежныя "транзітнікі" не абміналі б Нясвіж. Сёння турысты заехалі, глянулі, крутануліся — ды паехалі далей. Бо няма дзе прытуліцца. Іначай заставаліся б хаця б на суткі, пакідалі б гораду пэўныя грошы...

— Абсалютна правільна. Я думаю, што мы павінны разглядзець такую праблему. Пакуль адрэстаўруецца ўвесь замак, пройдзе шмат часу. Можа, трэба зрабіць раней некалькі залаў – для лакальных экскурсій. І няхай ідзе праца па рэстаўрацыі, але ўжо будзе чым прывабіць турыстаў.

Мясцовыя ўлады сёння працуюць над тым, каб стварыць умовы для прыёму турыстаў. У гэтай інфраструктуры – і сістэма экскурсійнага абслугоўвання, і сістэма харчавання, і сувенірнае забеспячэнне. Зазначу, што з Нясвіжа сёлета выведзена вайсковая частка. Яна размяшчалася паблізу замка. Я лічу, на былой яе базе мэтазгодна зрабіць турыстычны цэнтр, дзе можна і людзей размяшчаць, і транспарт паркаваць, і сервісны асяродак развіць. Словам, рэзервы ёсць. А іх асваенне – задача найперш мясцовых уладаў і ўсіх, хто непасрэдна займаецца ўзнаўленнем Нясвіжскага музея-запаведніка. Усё можа атрымацца.

— Ёсць у нас і сціплы горад-запаведнік: Заслаўе...

— Заслаўе – таксама наш боль. У свой час, яшчэ пры савецкай уладзе, была зроблена вельмі дрэнная справа, калі ў гэта мястэчка вынеслі з Мінска шэраг індустрыяльных аб'ектаў: жалезабетонныя прадпрыемствы, заводы па вырабе цэглы, склады і да т.п. Старажытны гістарычны культурны цэнтр засілілі гэтымі вытворчасцямі. І калі мы, нарэшце, звярнуліся да гісторыі, бо ў 2000 годзе спатрэбілася ўзнавіць Заслаўе да свята беларускага пісьменства, нам было вельмі няпроста. Але цэнтр горада ўсё-ткі ўпарадкавалі, звярнуўшы ўвагу на гістарычныя помнікі. Тады давялося сканцэнтраваць усе рэсурсы Мінскай вобласці. Барысаў, Жодзіна, Слуцк, Салігорск, Маладзечна – розныя гарады дапамагалі Заслаўю ўзнавіцца.

Але працу трэба працягваць. У Заслаўі, паводле нашай вялікай гісторыі, прайшла частка нялёгкага жыцця Рагнеды і сына яе Ізяслава. Горад знаходзіцца ў 20-ці кіламетрах ад сталіцы. Мы маем унікальную магчымасць зрабіць гэтую мясціну шырока вядомай і прыцягальнай для многіх людзей. Калі б тая турыстычная плынь, што накіроўваецца з Расіі на Захад, заязджала ў Мінск, а следам – у Заслаўе і адтуль, праз Нясвіж, Мір, -- рухалася далей, дык быў бы грашовы даход нам і культурна-пазнавальная карысць нашым гасцям.

Вы ведаеце, што ў Заслаўі, услед за Нясвіжам, з лёгкай рукі Міхаіла Якаўлевіча Фінберга пачалі праводзіцца фестывалі камернай музыкі. Калі мы музычную культуру, якая мае глыбокія карані ў мінулых стагоддзях, сёння скіроўваем у рэгіянальныя цэнтры (як ужо зроблена ў Нясвіжы, Заслаўі, Мсціславе), -- гэта правільна, і такая добрая традыцыя павінна ахапіць не толькі гістарычныя цэнтры, але ўсю нашу Беларусь.

Я лічу, надышоў той час у жыцці нашай краіны, калі каштоўнасці духоўныя выходзяць на першае месца. Раней жа на першым месцы была эканоміка, памятаеце? Але народ заўсёды цягнуўся да вытокаў сваёй нацыянальнай культуры, да мастацтва, гэта заканамерна і варта падтрымкі. Вось успомнім зараз святкаванне 200-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча ў Навагрудку. Удзельнічала вельмі шмат гасцей, з усёй Беларусі і замежных: свята было непаўторнае! І сама асоба А.Міцкевіча выклікала такі духоўны ўздым розных людзей! Гэта пераконвала ў тым, што культура – здабытак міжнацыянальны, агульнагістарычная з'ява, да якой аб'ектыўна далучаны розныя народы, та-

(Заканчэнне на стар. 12)

БЕЛАРУСКАЯ ПАЭЗІЯ Ў НЯМЕЧЧЫНЕ

Сем гадоў таму ў Берліне, у выдавецтве "Agora" выйшла першая кніга вядомага беларускага паэта Алеся Разанава "Знакі вертыкальнага часу". Кніга была ўспрынятая ў Нямеччыне вельмі прыязна, а артыкул у "Neue Zürcher Zeitung" меў назву "Паэтычны цуд з Беларусі".

І вось літаральна некалькі тыдняў назад адна за адной у Нямеччыне выйшлі дзве новыя кнігі А.Разанава: "Танец з вужакамі" у тым жа выдавецтве "Agora" і "Гановерскія пункціры" ў выдавецтве "Revonnah". Галоўная асаблівасць абедзвюх кніг у тым, што яны білінгвы: вершы ў іх змешчаныя на беларускай і нямецкай мовах. Гэта не звычайныя выданні – цяпер нямецкі чытач можа пазнаёміцца з творамі паэта (і з самой беларускай мовай) у арыгінале. У кнізе "Танец з вужакамі" змешчаныя версэты і пункціры розных гадоў, над перакладамі якіх працавалі Эльке Эрб і Уладзімір Чапега. Хочацца адзначыць, што пераклады зробленыя на высокім мастацкім узроўні з глыбокім пранікненнем у змест твораў. У пасляслоўі, што напісалі Алена Аверкіна і Норберт Франц, прафесар Патсдамскага універсітэта, зроблена спроба выявіць сутнасць паэтычнай асобы Алеся Разанава, раскрыць ролю беларускага паэта як новай з'явы на нямецкім і еўрапейскім паэтычным гарызонце, акрэсліць, чым прыцягвае яго паэзія нямецкага чытача.

Што датычыць "Гановерскіх пункціраў", то гэтую кнігу склалі паэтычныя мініяцюры, напісаныя Алесем Разанавым у час яго знаходжання ў Гановеры. Такім чынам, яны друкуюцца ўпершыню не толькі на нямецкай, але і на беларускай мовах. Выпадак у гісторыі беларуска-нямецкіх літаратурных сувязяў унікальны. "Гановерскія пункціры", перакладзеныя на нямецкую мову паэтам Оскарам Анзулам, дастаткова глыбока і пранікнёна выяўляюць арыгінал і задуму аўтара. Абодва паэтычныя зборнікі густоўна аформленыя і выдадзеныя на высокім паліграфічным і мастацкім узроўні. Праўда, за пераклад на беларускую мову тэхнічных тэкстаў кнігі ўзяўся не спрактыкаваны ў гэтай справе перакладчык, які са сваёй роляй справіўся не зусім удала, таму выдаўцу давялося ўкладаць у кнігу дадатковую старонку з тлумачэннямі.

Адразу ж пасля выхаду "Гановерскіх пункціраў" на кнігу і наогул пра А.Разанава ў "Hannoversche Allgemeine Zeitung" з'явіўся грунтоўны артыкул Юты Рынас, якая, высока ацаніўшы як творчую дзейнасць самога аўтара, так і яго пункціры, зазначыла: "І сапраўды яму сваімі пункцірамі (што акумулююць паэтычную энергію ў адзін згустак) удалося стварыць том вершаў з надзвычай паэтычным адлюстраваннем рэчаіснасці". Далей яна піша, што вершы, размешчаны па руху гадавога цыкла жыцця прыроды, выдатна адлюстроўваюць як ландшафт самога горада, так і атмасферу жыцця яго жыхароў. І гэта ўдалося паэту дзякуючы таму, што яго-ная лірыка вельмі сканцэнтравана ўздзейнічае на чытача, і ў той жа час усяляе пачуццё раўнавагі і спакою. Гэтай кнігай паэт засноўвае духоўны мост паміж еўрапейскім Гановерам і сваёй радзімай".

Высокай думкі пра пункціры беларускага паэта і перакладчык Оскар Анзул:

"Гэта цесна спрасаваныя навіны, простыя на першы погляд і тым не менш загадкавыя з'явы, якія трэба разгадаць. Пункціры прыкметна вылучаюцца на паверхні, яны пранікаюць углыб, зачыняюць і адкрываюць, выклікаюць, калі знойдзці ім правільнае месца, нават працэсы ачуньвання..."

"Крок за крокам зблізжаюцца тут абедзве мовы, яны слухаюць адна ў адной гукі, улоўліваюць настрої, назіранні, спластоўваюцца адна з адною..."

Пашырэнне беларускай прысутнасці ў свеце, пра якое мы ўжо даволі даўно гаворым, у выпадку з творчасцю Алеся Разанава адбываецца рэальна. Беларуская паэзія, якая цяпер на радзіме карыстаецца не дужа вялікай пашанай, як бачым, уяўляе істотную вартасць для еўрапейскага чытача і годным чынам рэпрэзентуе Беларусь у еўрапейскім свеце.

Уладзімір САКАЛОЎСКІ

ПЕЙЗАЖНАЯ ЛІРЫКА ВІКТАРА КАРАМАЗАВА

"Прырода гультаёў не любіць. І падману не любіць. Тут яна вышэйшая за чалавека. Ты ёй толькі павер, яна цябе і навучыць як жыць. Лепшы прафесар. Хто пройдзе ў гэтага прафесара курс навукі — той чалавек!.." — гэтыя словы бывалага рыбака з'яўляюцца эпіграфам да цыклу апавяданняў Віктара Карамазава "Мне сніцца бой ласёў...", што ўвайшоў у яго першы зборнік "Падранак". Разам з тым, выказванне можна лічыць, на маю думку, эпіграфам да ўсёй творчасці празаіка. Яго героі, як і сам аўтар, адчуваюць сябе часткай прыроды, любяць і шануюць яе, вучацца, як у мудрай маці і ўсхваляюць, як Бога.

Яшчэ ў 1968 годзе зборнік "Падранак" вызначыў два асноўныя накірункі творчасці Віктара Карамазава: узаемаадносіны паміж людзьмі і стасункі чалавека і прыроды. Адкрыла кнігу лірычнае апавяданне "Нязгаснае" — вяртанне на радзіму, у бацькоўскі кут, дзе з любоўю і замілаваннем малююцца вобразы родных і чуюцца гукі бацькавай скрыпкі. Пра несчасліва каханне, складаныя лёсы людзей і як напамін вядомых ісціны, што трэба берагчы і цаніць тое, што прыходзіць у жыцці толькі раз, — апавяданні "Букініч", "Запозненыя паязды", "Апошні брыз". Чароўны свет прыроды адкрываецца чытачам у "Ліменскімсшытку", дзе распавядаецца пра лясную вёску Лімань, у вобразе якой пісьменнік бачыць "сілу, прыгажосць і паэзію сваёй бацькаўшчыны, сваёй Радзімы". Лес з яго таямнічасцю, шматколернасцю фарбаў і гукаў паўстае ў апавяданні "Па слонцыну песню", з дасціпных "Расказаў старога егера" можна даведацца пра жыццё і звычкі розных жывёл, напрыклад, што "...звяры, як людзі, бываюць гультаявыя, і працавітыя..." і г.д. Такім чынам, В. Карамазаў тонка чуе прыроду, яна з'яўляецца для яго натхненнем і жыватворным пачаткам. Але, палучаны з прыродай, не стаіць у баку ад звычайных і надзённых чалавечых клопатаў, праблем, разумее і раскрывае чалавечыя пачуцці і памкненні.

Пасля гэтай кнігі было выдадзена яшчэ нямала выдатных празаічных твораў, скразным матывам якіх выступаюць няпростыя адносіны чалавека да той жа прыроды, у іх аднагачасова — і мерка духоўнасці, і праверка на чалавечнасць. Надзвычай вострa гэтыя праблемы пісьменнік паставіў у рамане "Пушча" (1979 г.). Сама Пушча — храм чысціні і першароднай прыгажосці, у які людзі прыходзяць за ачышчэннем душы ад штодзённых згрызот, маны, абыякавасці. У Пушчы чалавек можа пабыць сам-насам з прыродай і самім сабою, каб далучыцца да векавечнай мудрасці, зразумець сябе і тых, хто побач. Пушча не даруе няўважлівасці і неахайнасці, падману і здзеку. Таму героі твора (Валошка, Гарох, Насця і інш.) жывуць у гармоніі з наваколлем, іх душы знаходзяцца ў суладдзі з душою Пушчы.

Аднак чалавечая нядбайнасць можа прынесці нямала бяды. Пра тое — аповесць "Краем Белага Шляху" (1997 г.). Чорная навала радыяцыі знішчае прыгажосць і веліч прыроды, калечыць жывёл, расліны і нявечыць людскія душы. Нябачны забойца — стронцый — лютуе на зямлі, сеючы гора і роспач, боль і спустошанне. А хто вінаваты ў гэтай трагедыі? Мы самі, бо сваёй неахайнасцю, хлуснёй і здзеклівымі адносінамі да прыроды рабілі ўсё для таго, каб здарылася непапраўнае. І жыве ў сэрцы празаіка і адбіваецца ў творы неадступны смутак і боль, бо наша жыццё назаўжды падзялілася на дзве часткі — да і пасля Чарнобыля. Разам з тым, пісьменнік справіўся з той найцяжэйшай задачай, пра якую некалі гаварыў Міхась Стральцоў, разважаючы над творамі В. Карамазава. Гэта задача — з экалогіі, *"што душыць не толькі наша маральнае ды эстэтычнае пачуццё, але і самы празаічны, паўсядзённы быт"*, зрабіць мастацтва.

Думаю, не першая я выказваю ўражанне: творы Віктара Карамазава кранаюць душу, хвалююць чытача, прымушаюць задумацца над сваім жыццём, што з'яўляецца сапраўднай духоўнай каштоўнасцю. Калі чытаеш творы гэтага пісьменніка, то апынаешся ў яго зіхатлівым, насычаным свеце. В. Карамазаў умела перадае кожны гук, шолах лесу, дзе шапаціць лісце, пяе слонка, распускаюцца кветкі, шуміць дождж, і адразу прыходзяць на памяць словы М. Багдановіча: "...Чую ў цішы, як расце трава".

Пісьменнік таксама глядзіць на прыроду вачыма мастака-пейзажыста. Нядаўна выйшла яго кніжка "З вясною ў адным вагоне" (2002 г.), дзе змешчаны дзве аповесці, эсэ і дзённік, прысвечаныя творчасці вядомых беларускіх мастакоў. Герой аповесці "Мой брат духоўны..." — выдатны мастак Станіслаў Жукоўскі — "непаўторны паэт прыроды". Пейзажыст знаходзіў сюжэты для сваіх твораў у прыгажосці роднай зямлі, якую звычайныя, не адораныя такім талентам, людзі часцей за ўсё проста не заўважаюць. Кожная карціна Жукоўскага — феерверк колераў і святла, гармонія суіснавання чалавека і прыроды.

Другая аповесць — "Крыж на зямлі і поўня ў небе" вядомая чытачам яшчэ з 1991 г. Яна пра мастака і заўзятага паляўнічага Вітольда Бяльніцкага-Бірулю, які тонка адчуваў прыроду і лепшыя свае пейзажы прысвяціў роднай Беларусі. Ён бачыў таямніцу жыцця ў святле і колерах, чуў музыку родных улонняў. Духоўнае зліццё з прыродай адбывалася праз паляванне, якое давала магчымасць непасрэдна назіраць за жыццём усяго жывога, існага. Аўтар адзначае: "Жывапіс і паляванне. Адно і другое — жыццё ў прыродзе. Яно поўнасцю адпавядае жаданням, думкам, мэтам. Два самыя моцныя захапленні шчасліва яднаюцца ў адну жыццёвую сцяжыну..." У карцінах мастака — яго перажыванні, пачуцці, захапленні, яго боль, слёзы і радасць. У карцінах, намаляваных словам пісьменніка, — гармонія вобразаў, свету, тону, каларыту — гэта пейзажная лірыка, напрыклад: *"Кездра чаравала перламутравымі танамі, падсвечанымі то светлай шэранню раніцы, то барвянцам вечара, то блакітам, ледзьледзь, нібы на ўсю прастору возера з нябёсаў зляцела ўсяго адна-адзіная кропелька ўльтрамарыну..."*

Эсэ, што ўвайшлі ў кнігу, прысвечаныя іншым пейзажыстам: Антону Бархаткову, Анатолю Бараноўскаму, Гаўрылу Вашчанку. Яны паказваюцца не толькі як мастакі, а як беларусы, у творах якіх — Беларусь, яе прыгажосць і гісторыя, звязаныя з ёю трывогі і надзеі, унутраны светчалавека, рух і зменлівасць з'яў навакольнага асяроддзя, сутнасць жыццёвых працэсаў. Іх жывапіс — гэта песня зачараванай душы, служэнне вечнай прыгажосці і праўдзе.

Дзённік В. Карамзава, напісаны на міжнародных пленэрах жывапісцаў-пейзажыстаў імя В. Бяльніцкага-Бірулі, адным з арганізатараў якіх з'яўляецца сам аўтар, дапаўняе кнігу новымі звесткамі з жыцця гэтага майстра жывапісу, дае ўяўленне пра ўспрыняцце яго твораў прыхільнікамі мастацтва і самімі мастакамі. Разам з тым дзённік як бы характарызуе пісьменніка як чалавека, неабыякавага не толькі да мастацтва. Тутшматцікавых назіранняў і разважанняў рознай тэматыкі. Адно з іх — пра асаблівасць прозы мастакоў (Шагала, Рэпіна, Бяльніцкага-Бірулі, Пятрова-Водкіна). У іх прозе ёсць нешта такое, што не заўсёды выяўляецца ў творах пісьменнікаў. Гэта — шчырасць. Мастак, які піша карціну, шчыры сам перад сабою і перад светам. Таму і ў прозе мастакоў амаль няма выдумкі, яны шчыра распавядаюць пра тое, што было з імі, што яны адчуваюць. Пісьменнікі ж адчуваюць мяжу шчырасці. У фарбах менш рызыкі, чым у словах. Трэба быць мужным пісьменнікам, каб быць шчырым да канца... Тут можна бясконца разважаць пра шчырасць у творах нашых мастакоў слова, аднак мне падаецца, што сам Віктар Карамазаў заўжды праўдзівы ў сваёй прозе — у думках, настроях і пачуццях. Праўдзівы па-мастацку. Ён ведае, што сама мудрасць і прыгажосць разліты ў прыродзе...

Наталля ДЗЯНІСАВА

МАЁ КУПЕЛА

Імя Сяргея Украінкі для аматараў беларускага прыгожага пісьменства не новае: яго паэтычныя творы друкаваліся ў калектыўных зборніках "Вусны", "Квадра", "Дняпроўскія хвалі" і інш., часопісе "Полымя", рэспубліканскім і абласным друку. У апошні час ён удала выступіў і як празаік (часопіс "Крыніца"), крытык і літаратуразнаўца (штотыднёвік "Літаратура і мастацтва"). У адрозненне ад некаторых сваіх аднагодкаў, тых, хто мае далёка не адзін паэтычны зборнік, С. Украінка не вызначаецца пісьменніцкай пладавітасцю. Але гэта не папрок яму. Гэта можна растлумачыць дзвюма, як нам думаецца, акалічнасцямі: па-першае, паэзія для яго — не рамесніцтва, і таму ён не жыве па прынцыпе: "ні дня без радка", а па-другое, ён заўсёды бярэцца за пяро толькі тады, калі загаворыць душа, калі з'явіцца ў гэтым унутраная патрэба. Таму будзе нечаканай радасцю для чытача выхад яго першага самастойнага, паэтычнага зборніка з някідкай, на першы погляд, назвай "Маё Купела" (Магілёў, 2001).

Вершы, змешчаныя ў зборніку, тэматычна разнастайныя, але іх лучыць тонкі лірызм, які спалучаецца з жыццёвай мудрасцю. Лірычны герой яго вершаў — асоба, паяднаная з Бацькаўшчынай, яе гісторыяй і сучаснасцю.

Паэт знаходзіць патрэбныя словы, каб пра звыклае сказаць непаўторна свежа і запамінальна, так, як, напрыклад, у вершы "Дзе адшукаць замову?..": "Дзе адшукаць замову // Ад абыякавасці да мовы? // Не да нямецкай, // Не да французскай — // Да сваёй, // Беларускай. // Стагоддзямі гнутай, // Чужынцамі моранай, // Пакутнай, // Магутнай, // Няскоранай...".

Як патрыёт свае Радзімы, ён з болем піша пра тых, хто па сваёй ці не па сваёй волі стаў адшчапенцам на роднай зямлі: "Мне шкада вас, абкрадзеныя, // Безназоўныя брацці: // Вас выхоўвае дзядзіна, // А не родная маці" і са шкадаваннем, а мо нават і з роспачу дадае: "... Хіба ж вы цяміце, Што любоў да Айчыны // І ў знявечанай памяці // Жыць па-людску павінна?!".

Побач з лірычнымі вершамі ў зборніку змешчаны і творы баладнага характару. Яны вызначаюцца тонкім псіхалагізмам, уменнем іх аўтара з дапамогай мастацкай дэталі стварыць запамінальны паэтычны вобраз: "І грымнуў стрэл. // Спапохаы абшар // Аж захлынуўся рэхам у адчаі. // А ён стаяў, забіты ўжо, святар, // І ў свет глядзеў // Блакітнымі вачамі...". Гэта апошняя страфа з "Балады 1648 года", прысвечанай Афанасію Філіповічу — аднаму з тых выдатных беларусаў, хто і развітваючыся з жыццём, не стаў на калені перад вырадкамі. Звяртаючыся да юнага гайдука, які "прыўзняў мушкет", але, адчуўшы віну перад святаром, "грымнуўся на шорсткую ігліцу", ігумен прaказаў, нібы пропаведзь: "Устань, дзіця. // Ты не забойца, ты ў іх кіпцях — зброя. // Страляй смялей. Працяг майго жыцця // Мо стане пешым, // Чым жыццё былое".

Адметная асаблівасць некаторых паэтычных вершаў С. Украінкі — асацыяцыйнасць. Чытаеш такія творы ("Віхляе жвавая сцяжынка", "Трыльяж", "У Вязынцы" і інш.) — згадваецца мудрае: словам — цесна, а думкам — прасторна. А гэта, як вядома, — адзнака сапраўднай мастацкай творчасці, у тым ліку і паэзіі.

Адным з найлепшых з'яўляецца верш, які і паслужыў назвай паэтычнага зборніка, — "Маё Купела". Тут — і глыбокая думка, якая наводзіць на філасофскі роздум, і вобраз (зрокава запамінальны), і музыка душы, напоўненай тужліва-светлай згадкай... Ад імя дзеда (нетаропка, праз пабытавыя дэталі) ствараецца выразная маляўнічая карціна купела — азярка ў лесе, якое сімвалізуе сабой нерушны, некранутыя нячулай людской рукой, мілы і дарагі сэрцу куточак: "Тут плавалі ласі // І мы грыбнікі // Натомленыя ногі, // І сонца грэлася // На восеньскім лісці... // Тут быў куточак, мілаваны Богам". Апошні радок гэтай страфы — як шкадаванне, як рэквіем (бо гаворка ідзе пра мінулае: "Быў куточак") і як папрок чалавеку-ўладару, таму, хто прыклаў усе намаганні, каб скарыць яе вялікасць Прыроду сваёй волі. Лірычны герой (дзедаў нашчадак) са скрухай прызнаецца: "А я заслеў Купела не такім // (Тады ўжо Бог не жыў на Беларусі) — // Буялі тут дурніцы-буякі // І сосны стомай дыхалі у скрусе". Наведваючы Купела ў сне, каб "пачаставацца ягадзінай спелай", герой верша надрыўна-балючa (што выяўляецца ў інтанацыі), прызнаецца: "Цяпер маё Купела — ува мне. // А ў лесе — // Не маё Купела". Адчуваецца як бы раздвоенасць душы: здаецца, адно і тое ж (азярцо ў лесе і разам з ім ці не ўся малая радзіма) адначасова ўспрымаецца і як сваё, і як чужое.

Не пакінуць абыякавымі чытача і вершы, прысвечаныя памяці нашых славутых пісьменнікаў Максіма Багдановіча ("Паэт") і Максіма Гарэцкага ("Вязень"), трагічны лёс якіх — як напамін нам, нашчадкам, каб не гублялі надзеі-спадзяванні: "Перажывём... // Перажывём... Перажывём!.." — і не толькі беды і нястачы, а і "саміх сябе" (свой нацыянальны нігілізм).

Паэтычныя творы С. Украінкі прынясуць асалоду ўсім, хто азнаёміцца з яго зборнікам, бо яны напісаны таленавітым аўтарам, які тонка адчувае матчынае слова і ўмее стварыць запамінальныя мастацкія вобразы.

Васіль РАГАЎЦОЎ

ІНСТЫТУТ ГЁТЭ ПРАПАНУЕ

3 верасня распачала новы сезон М-Галерэя Нямецкага культурнага цэнтра імя Гётэ ў Мінску выставай Вольгі Нікішынай "Цыферблат". Яна працягвае серыю персанальных выставаў маладых беларускіх мастакоў — удзельнікаў трэцяга міжнароднага тэматычнага праекта "Вокны аднаго горада". Вясной і летам у М-галерэі адбыліся выставы Андрэя Басалыгі і Паўла Татарнікава, восенню і зімой будуць паказаны працы Рамана Сустава і Юрыя Якавенкі. "Цыферблат", такая назва нарадзілася ў Вольгі Нікішынай пад уздзеяннем верша Ахмадулінай, які стаў тэмай гэтай выставы. Працы не з'яўляюцца прамымі ілюстрацыямі, гэта абстрагаванае графічнае асмысленне паэтычнага твора.

10 верасня у музеі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў адкрылася выстава "Рэклама ў Германіі", падрыхтаваная Нямецкім культурным цэнтрам імя Гётэ сумесна з Нямецкім музеем рэкламы і часопісам "Штэрн". Гэта рэтраспектыўная экспазіцыя, якая пачынаецца 1871-1918 гадамі, часам кайзера Вільгельма, прадстаўляе авангард Веймарскай рэспублікі (1919-1933), прапагандысцкія плакаты нацыянал-сацыялізму (1933-1945), пасляваенны час. Асобна вылучана рэклама ГДР і яе змены падчас студэнцкіх хваляванняў 1968-1977 гадоў, эстэтыка асалоды ад жыцця, якая панавала ў Германіі ў канцы 1970 —1980-х гадах, змены ў рэкламе, якія адбыліся пасля аб'яднання дзвюх частак краіны.

А 18 верасня Нацыянальны мастацкі музей запросіць гледачоў на выставу "Норберт Крыке. Малюнкі і прасторавая пластыка". Н.Крыке (1922-1984) сімвалізуе цэлую эпоху нямецкага мастацтва. Яго асноўны пластычны матэрыял — дрот, які ён выкарыстоўваў з 1950 года і на працягу ўсёй творчасці. Вялікае значэнне мастак надаваў малюнкам, якія былі для яго не падрыхтоўчым матэрыялам, а візуалізацыяй тэмы на паперы.

ВЫСТАВА БРЭСЦКІХ МАЙСТРОЎ

Апошнім часам Рэспубліканская мастацкая галерэя пры Беларускім саюзе мастакоў усё больш месца прадастаўляе мастакам з рэгіёнаў. Толькі нядаўна там закрылася выстава мазырскага мастака М.Дубравы, услед за ёю адкрылася выстава мастакоў Брэсцкай вобласці. Выстава ўразіла многіх. Найперш таму, што брэстчане прывезлі шмат папраўдзе добрых твораў, якія прыгожа размесціліся ў вялікай зале галерэі. Акрамя жывапісу тут былі прадстаўлены таксама скульптура, шаўкаграфія, графіка, кераміка. Вялікі спектр тэхнік і тэмаў, якія цікавяць брэсцкіх мастакоў, прыемная навіна для Мінска. Частка экспазіцыі ператварылася ў маленькую персанальную выставу заслужанага дзеяча мастацтваў П.Данэліі, прадстаўніка рэалістычнай школы. Яго пейзажы з уздыбленымі аблокамі і выразныя партрэты заўжды былі неардынарнымі і запамінальнымі. Большасць брэсцкіх мастакоў працуе ў фігуратыўнай манеры, але блізкасць Польшчы зрабіла свой уплыў і на іх. На выставе мала твораў класічнага рэалізму. Асабліва яскрава гэта бачна ў скульптуры, якая блізкая па форме да абстрагаванай пластыкі еўрапейскага мастацтва.

Н.Ш.

"БЕЛАРУСКІ ГІСТАРЫЧНЫ ЧАСОПІС", № 4

Увазе чытача прапануюцца наступныя матэрыялы: "Балканскі нацыяналізм як феномен XX стагоддзя" А.Космач, "Праблемы прававой аховы гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі" І.Мартыненкі, "Паставіў град Барысаў у сваё імя..." Г.Штыхава, "Калекцыя напалеаністыкі І.Х.Каладзеева ў Нова-Барысаве" А.Гужалоўская, "Віцебская губерня ў дакументах Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі" А.Галубовіч і Л.Лісавай, "Віцебшчына архіўная" М.Пішчулёнка, "Віцебская вучоная архіўная камісія і ахова старажытных помнікаў даўніны" М.Клепікава, "Смаляне – старажытнае мястэчка" В.Мяжэвіча, "Адысея Грандэ Эдукадора" В.Чаропкі. "Беларуская скарбніца культуры" У.Пракапцова і іншыя. Змешчаны таксама шэраг метадычных распрацовак, рэцэнзіі на новыя кнігі.

ТЭАТР

БЫЦЬ ЧАСТКАЙ СВЕТУ

Удзел у міжнародных тэатральных фестывалях — гэта не толькі спосаб адпачыць ці спатоліць уласную прагу вядомасці. Гэта ў першую чаргу сродак папулярызацыі беларускага мастацтва. Наладжваць кантакты можна не толькі праз палітыку. Мова мастацтва, тым больш мастацтва класічнага, зразумелая ва ўсім цывілізаваным свеце. Быць паўнапраўнай часткай гэтага свету — тое, да чаго трэба імкнуцца. Так лічыць генеральны сакратар Беларускага цэнтра Міжнароднага інстытута тэатра Антаніна МІХАЛЬЦОВА. Яна ж — рэжысёр і педагог Беларускага універсітэта культуры, яна ж — загадчык літаратурнай часткі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Максіма Горкага. Размаўляць з такім чалавекам на адну канкрэтную тэму аказалася папросту немагчыма. Таму — пра ўсё пакрысу: пра фестывалі мінулыя і будучыя, пра поспехі і пралікі, пра планы і іх здзяйсненні.

— Антаніна Іванаўна, не так даўно вы вярнуліся з тэатральнага фестываля, што ладзіўся на грэчаскім Кіпры. Раскажыце, калі ласка, пра сваю вандроўку.

— Міжнародны фестываль старажытнагрэчаскай драмы вышэйшых тэатральных школ — гэта поўная яго назва — штогод адбываецца ў тэатры "Адэон" кіпрскага горада Пафаса. Сёлета ён сабраў удзельнікаў з шасці краін свету: ЗША, Лівана, Латвіі, Англіі, Беларусі і Грэцыі. На фестывалі спектаклі не размяркоўваюцца па прызавых месцах — усім удзельнікам выдаюцца сертыфікаты. Але фестываль збірае шмат прафесіяналаў у галіне тэатральнага мастацтва і выдатных знаўцаў антычнай культуры, якія прымаюць удзел у абмеркаванні ўбачаных спектакляў. Фестываль адметны сваёй творчай майстэрняй па старажытнагрэчаскай драме, якую для студэнтаў штогод арганізуе Нікас Шыафкаліс, дырэктар фестывалю і генеральны сакратар Кіпрскага цэнтра Міжнароднага інстытута тэатра. Ён запрашае прафесараў з Еўропы, якія спецыялізуюцца на антычнай культуры і драме ў прыватнасці. Акрамя таго, студэнтам карысна папросту адчуць саму атмасферу гэтага месца, пабачыць бухту Афрадзіты, пабываць у музеі Дзіяніса. Усё гэта вельмі дапамае студэнтам зразумець антычную культуру і яе крыніцы.

— Які спектакль вы падрыхтавалі для паказу на кіпрскім фестывалі, і як паставіліся да яго гледачы!

Беларусы ўдзельнічаюць у гэтым фестывалі ўжо трэці год запар. Папярэднія выступы колішняй выпускніцы Беларускай акадэміі мастацтваў Ілоны Казакевіч і студэнцкай групы пад кіраўніцтвам прафесара Алы Шагідзевіч былі настолькі ўдалымі, што ад нас ужо чакалі дзіва, чакалі падзеі. "Здзіўляць" мы вырашылі монаспектаклем па знакамітай еўрыпідаўскай "Медэі", які я, як рэжысёр і педагог, паставіла з Надзеяй Алёшачкінай, студэнткай 4—га курса Беларускага універсітэта культуры. На мой погляд, Надзея адорана рэдкім дарам сапраўднай трагічнай актрысы, які мы і паспрабавалі выявіць у нашым трыццаціхвілінным спектаклі. З вялікай п`есы мы выбралі тры ключавыя маналогі Медэі. Часам актрыса — распавядальніца, часам — сама Медэя. Вялікая роля ў нашым спектаклі адведзена музыцы грэчаскага кампазітара Зеўса Апалона (гэта, напэўна, яго псеўданім), якая напоўнена шумамі мора, крыкамі чаек. У дадатак да гэтага мы запісалі гукі грому — нібыта голасу Зеўса—грамавержца. Спектакль быў зразумелы і без перакладу — там усе выдатна ведаюць сюжэт "Медэі". Ігралі мы без ніводнай рэпетыцыі ў нязвыклых умовах. Дома рэпеціравалі ў сценах вучэбнай аўдыторыі, а тут актрыса апынулася сам-насам з вялізным антычным амфітэатрам пад адкрытым небам. Нам жа з Зінаідай Пасюцінай, кіраўніцай Надзінага курса, прыйшлося працаваць света-і гукаапаратамі. Але нягледзячы на ўсе складанасці, наша трактоўка твора была выдатна прынята тэатраламі і знаўцамі антычнай літаратуры.

— Ці ўбачыць вашу "Медэю" мінскі глядач!

— Мяркую, неўзабаве мы павялічым гэтую студэнцкую працу да гадзіны і зробім з яе паўнавартасны монаспектакль. Кідаць гэтую працу зараз нельга — яна дапаможа Надзеі ў яе прафесійным развіцці. Да таго ж я спадзяюся, што яшчэ не раз пакажам "Медэю" і ў Мінску, і на замежных фестывалях.

— Спектаклі Рускага тэатра бяруць сёння ўдзел у якіх-небудзь замежных фестывалях!

— Напрыклад, наш "Барыс Гадуноў" летась пабываў на фестывалях у Кіеве і Вроцлаве. А ў гэтым годзе "Рахманая" заслужанага артыста РБ Уладзіміра Шэлестава ўдзельнічала ў кіеўскім фестывалі монаспектакляў "Відлуння—2002", гэты ж спектакль атрымаў запрашэнні ў Маскву і Германію. Пасля маскоўскага фестывалю "Рахманая" паедзе ў Новасібірск. Адну з самых цікавых прапаноў мы атрымалі з Каіра, дзе 3—10 верасня пройдзе міжнародны фестываль эксперыментальных тэатраў. Туды ад нашага тэатра адпраўляюцца 15 чалавек з літаратурна—музычна—рамантычнай навелай "Ноч у Вальпараіса...".

— Восенню Рускаму тэатру спаўняецца 70 год. Калі адбудзецца афіцыйнае святкаванне юбілею!

СЛУХАЙ СВАЁ

"КРАМБАМБУЛЯ"— НАША ПІТВО!

По сваёй структуры і задуме гэты кампакт-дыск можна назваць іранічнай містыфікацыяй. Застольны альбом "Крамбамбуля" ўзнік пад уплывам віннага смаку, ён ім прасякнуты і прысвечаны розным відам спіртуозных напояў і культуры іх ужывання. Дык чаму ж мы назвалі дыск містыфікацыяй? А таму, што пад прозвішчамі аўтараў песень, кштапту Б. Дыяніса, Дж. Уокера, Ю. Нацадзіў, К. Кілішкевіча, Б. Гарачкі, Ф.-А. Куфэля хаваецца асоба даволі вядомая сярод беларускіх рок-музыкаў і прыхільнікаў гурта "NRM" – Лявон Вольскі. Менавіта гэты музыкант "пераклаў" словы песень многіх народаў свету, прысвечаных ці то віскі, ці то к'янці, ці то кумысу, ці то тэкіле, ці то "Гінэсу", на беларускую мову...

Але "Крамбамбуля" не толькі таленавітая містыфікацыя, апе і ні на што непадобная стылізацыя пад музычныя рытмы народаў свету. Удзельнікі праекта, які таксама названы "Крамбамбуля", праявілі шмат выдумкі і прафесіяналізму для надання музычнаму матэрыялу падобнасці да арыгінала. Гэта тычыцца і кантры-балады "Куфаль піва, келіх віскі", і цыганскіх напеваў "Нам гарэлкі будзе мала", і настальгічнай песні "Абсэнт" у духу француза Джо Дасэна, і трагічнай балады "Маленькі жаўнерык" у квазі-фалькпорным нямецкім стылі...

На мой погляд, адныімі з самых цікавых на дыску могуць лічыцца такія стылізацыі, як "Кумыс", пабудавана ў незвычайнай рэп-манеры на ўсходнія матывы. Яшчэ адна адсылка да савецкіх часоў – песня "Савецкае шампанскае". Зроблена яна пад уплывам спадчыны савецкіх вакальна-інструментальных ансамбляў родам з Сярэдняй Азіі і іх неўміручых хітоў, кшталту "Учкудук – тры калодзежы"...

Беларуская тэма на альбоме "Крамбамбуля" яскрава прагучала ў баладзе "Пане Каханку", стылізаванай пад настальгічнае танга, якое запісана пад відам старой грамафоннай кружэлкі. Што ж да тэксту гэтай песні, дык яна можа лічыцца ўзорнай адноса іранічнасці ў вершах і гульні рыфмаў: "Але пагулянка/ Народ не дзівіла,/ Бо Пане Каханку/ Быў Радзівілам,/ Бо быў ён магнатам,/ Магнатам багатым,/ Магнатам вядомым/ У свеце і дома./"

Зноў жа здзіўляе слухачоў універсальнасць асобы Лявона Вольскага, якому так лёгка ўдаецца ўваходзіць у вобразы выканаўцаў розных нацыянальнасцяў, але пры гэтым захоўваць беларускую душу і мову. Слухачам, безумоўна, будзе цікава акунуцца ў нешта экзатычнае з нашага, беларускага, пункту гледжання. Таму стваральнікі "Крамбамбулі" запрашаюць адведаць грэчаскіх рытмаў сіртакі ў песні "Прадай гітару, купі віна", альбо пасмакаваць італьянскага бельканта і тарантэлы ў песні "Грапа, к'янці і марціні".

Цікава, што новы альбом Лявона Вольскага і яго сяброў быў запісаны ў польскім горадзе Лодзі пры дапамозе знаёмых тамтэйшых музыкаў ды ўдзельнікаў гурта "Proletaryat". Але асаблівую атмасферу дыску надае ўдзел у запісе такіх знаных беларускіх рок-музыкаў, як гітарыст Сяргей Кахановіч, бас-гітарыст Уладзіслаў Плюшчаў, барабаншчык Аляксандр Быкаў, перкусіяніст Масуд Талібані. Ну а сам Лявон Вольскі не толькі спяваў, але і граў на гітары, губным гармоніку, клавішных інструментах...

Стваральнікі застольнага альбома "Крамбамбуля" звяртаюцца да сваіх патэнцыяльных слухачоў: "Таму давайце сядзем за стол і будзем весяліцца, натуральна толькі, не да поўнага ачмурэння. Бо што ж пра нас падумаюць замежныя госці? Будзем атрымліваць асалоду ад зносінаў, ад букету, ад водару. Ад

спалучэння ўсяга гэтага." Гэты альбом, відавочна, добры дадатак да сяброўскай сустрэчы, да сяброўскай размовы і добрых пажаданняў гасцям і гаспадарам.

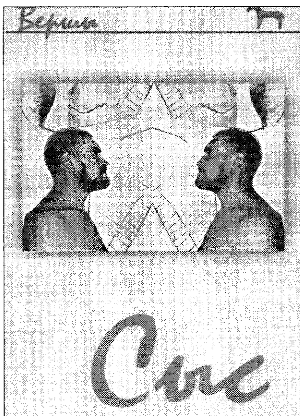
Як паведаміў нам Лявон Вольскі, хутка трэба чакаць працягу праекта—альбома "Крамбамбуля-2", які абяцае нечаканыя сустрэчы з новымі напоямі многіх народаў. Запісваць ён будзе ўжо ў Беларусі і таму яго стваральнікі маюць магчымасць пашырыць інструментальную палітру (перапрашаю, палітру!) за кошт прыцягнення духавой групы і многіх сесіённых музыкантаў.

На завяршэнне дададзім, што ідэя "Крамбамбулі" была пачэрпнута (!) з цудоўнай кнігі Э.Зайкоўскага і Г. Тычкі "Старадаўняя беларуская кухня", дзе прыведзены неўміручы рэцэпт класічнага беларускага пітва.

Анатоль МЯЛЬГУЙ

«СЫС»

Новы зборнік паэзіі Анатоля Сыса, выпушчаны выдавецтвам "Мастацкая літаратура" у афармленні мастака А.Марачкіна, немагчыма знайсці ў кнігарнях сярод пярэста-размаітага кніжнага разводдзя. Назву ён мае простую і дакладную -- "Сыс". І апякае: беспамылковай дакладнасцю, абвостранымі пачуццямі нязгоды і болю, параленізмамі крывава-перакуленай супярэчлівасці з прывіднымі ўяўленнямі Пікаса і Далі. Раздзелы "Пан Лес", "Агмень", "Ягамосць" -- вынік і плён паэтавых пошукаў, што "заўсёды з прожылкам крыві", свайго, выпакутаванага стаўлення да той невытлумачальна-неспасцігальнай субстанцыі, што штурхае "зноў на д'яблавыя кругі", дзе "лёс папругай б'е", да рэчаіснасці, што "як гостры нож", да назаўсёды непарыўнай знітаванасці з той незвычайнай зямлёй, якая завецца Беларуссю. І ад-

вечнымі каштоўнасцямі ў вірлівым коле балюча-наканаванага, што няўмольна набліжаецца, -- не збочыць, не адхіліцца, не спыніцца, -- былі, ёсць, будуць і назаўжды застануцца маці -- "Неапаленая Купіна", мова, што "далася крывёю", бацькоўскае поле, на якім "мой радавод вёў летапіс свой плугам", усё тое, што і складае ёмістае паняцце -- Радзіма, без якой не жыць, не дыхаць, не існаваць паэту, для якога "сузор'е ўзышло з трох зорак -- трынаццатым знакам сэрца". Яскрава і відавочна паўстае грозны свет, дзе гучаць прарочыя словы:

Бог жыве!
Адраджэння прагнуць,
хто пакінуў заўчасна свет,
ад пакутаў нябёсы смягнуць --
гэта знак, што ідзе Паэт.

Ідзе бадзяга, вандроўнік, злодзей, выючы і несучы свой -- ад нараджэння і да скону беларускі -- крыж, не абмінаючы гаротнікаў, праз болі страты, бязладдзе і бездухоўнасць зямлі, "на якой не растуць дрэвы", дзе "муза змрочная маўчыць, а сапаўі галосяць", праз вусціш і пакуты ідзе, каб выйсці да Шляху Чалавечага, каб спасцігнуць і давесці неад'емную роднасць усяго існага: чорнага і белага, чалавека і агню, памкнення і ўчынкаў, гісторыі і пакуль яшчэ цьмянай будучыні. Славутыя постаці беларускай мінуўшчыны -- і побач залюстроўе сучаснасці. Эстэтыка "наадварот" -- і мары пра сына. Сляпыя і відушчыя, адчай і надзея, кроў і зерне -- нябёсы і апраметная, бо "згападаўся я без долі й волі". Нянавісць і пяшчота, блаславенне і праклён, малітва і адрачэнне. Святое і грэшнае, падзенне і ўзлёт. Маленькія празаічныя роздумы сярод вершаваных радкоў... І мудрае спадзяванне-парада:

Як па зорках, па расе
твой апошні шлях праляжа,
памірай, а жыта сей.
Рунь пра сейбіта расказа.

Думаецца, паэтычны зборнік, што адразу пасля выхаду зрабіўся рэдкасцю -- хоць і чаканая, але выбітная і адметная з'ява нашай літаратуры.

Марыя РУДОВІЧ

ПАЭЗІЯ

Віктар Ярац

ШЛЯХІ БЯССОННЯ

Адна

Пад небам веснавога грому,
траву спалоўшы на кладах,
адна вяртаешся дадому
пад сонцам абагрэты дах.

Адчыніш дзверы -- адгукнецца
карэц вадою даўніны
І квасам, што калісьці сенцы
хмяліў улетку ночы й дні.

Не скрыпнуць мытыя масніцы --
спагадліва ўздыхнуць журбой.
Вячэрні промень прымасціцца
ў кутку пад столлю над табой.

А ноччу ў сны, зыбчэй за чоўны,
пастукаюць з дарог якіх
вандроўнікі ў апратцы чорнай,
палоннікі шляхоў нямых?

Трыпціх начэй

Прысвячаецца Ніне Тарас

1

Расколе вышыня маўчання лёд.
Глыбокі снег на паплавах
растане.
Міграцыя -- нялёгкі пералёт --
агучыць галасамі ноч і ранне.

Турботна гляне ўдалеч з-пад рукі
па-іншаму пад сонцам дзень
будзённы,
і вёснаў сувязныя -- жаўрукі --
разбудзяць дол, жывых карэнняў
поўны.

Ад крыг цяжкіх не стане
ні сляда.
Аблокі прывітаюцца, як людзі.
Шырокая сцюдзёная вада
чыіх начэй бяссонных
не астудзіць?

Шляхі бяссоння -- доўгія шляхі...

2

Зноў маладых садоў мяцеліца,
здаецца, з ног саб'е святлом.
Ізноў у добрае паверыцца
пад кожным дрэвам і акном.

Калі спазнаў з людзьмі
напоўніцу
вагу слязы, пякучых страт,
сустрэчнай зёлцы, сцежцы
моліцца
смугой ахутаны пагляд.

А сэрца -- не вароты церама --
святло лагоднай вышыні
прывеціць.
А ці сыдуць з цемраю
начэй калючыя агні?

3

На галінах дрэў -- цяжар вышынь
і гадоў, пражытых недарэмна:
лісцем цалавалі ліўняў сінь,
грэлі ў сцюжу дол карэннем
крэўны,
калыхалі ў гнёздах птушанят,
абдымалі гром, вятры і ціш...

Ты маўчыш аб чым сягоння, сад,
у начах дыханне затаіўшы?

Чаканне зор

Нібы абрабаваны, дзень нямеў.
Згасалі промні між дамоў
бетонных.
Што вецер меў -- хаваў
у кронах дрэў.
Цяклі хвіліны ў акіян
бяздонны...
Быў кожны гук -- як дождж
для траў сухіх.
Выглядваў я мелодыі арбіту --
зямны глядач і ўдзельнік
сцэн зямных,
падзёншчык мітусні, заложнік
быту.

Маці і дрэвы

Вартаўнікамі хат, дзе цішыню
Мышынымі зубамі точаць ночы,
жанчыны моўчкі давяраюць дню
харошы сон (каб толькі
не сурочыць!).

Старэнькія матулі на зямлі,
дзе беды асыпалі косы беллю,
як лодкі, што на востраў
заплылі
праз буры над вірамі і над
меллю.

Не вельмі цешыць неба зрок
і слых
на востраве самотнага чакання,
а дрэў галіны векавых, сівых
спагадліва вітаюцца шторанне.

І не бяднее ветласці запас.
Пачуць адно ахвочы дрэвы
толькі:
Як ціха сэрцы адмяраюць час
І грэюць вочы позіркамі голькі.

Старэнькія матулі на зямлі,
старыя дрэвы -- рэха вёснаў
розных.

Тут сонца лашчыць гнёзды
на галлі,
як маці ў снах дзяцей, даўно
дарослых.

Палескі дзед

З яго і слова выцісніць
пры стрэчы
Не кожны зможа, хоць калісь
было:
ягоны спеў ляцеў у майскі вечар
над сцежкамі далёка за сяло.

Даўно за дзедам каркаюць
вароны,
крычыць груган: -- Ты не
жылец, слабак!
А ён куляе чарку самагону
і моўчкі смаліць самакрутку
ўсмак.

Ідзе з канём на поплаў,
як сутонне
агортвае алешнік і сады.
Ён помніць шмат. Зірні --
падкажуць скроні
пра доўгі шлях, якім прайшлі
гады.

Збеглыя дні

Прысвячаецца Генадзю Бураўкіну

Спеў ляцеў над буднямі
і святамі,
і высокі быў нябесны дах;
І душу вятры лавілі й сваталі
на вакзалах, прыстанях,
мастах.

І плылі рачнымі перакатамі
воблакі з палескай стараны,
а ні ў чым яшчэ не вінаватыя,
светлыя, нібы дзяцінства сны.

У дубровах пад густымі шатамі
дыхалі магутнасцю камлі --
некранутыя прыблудным
атамам
векавыя волаты зямлі.

І бароў карэнне вузлаватае
абдымала сцежкі, па якіх
дзеці неслі кошыкі багатыя --
поўныя баравікоў тугіх.

Дзе той час, шчаслівы час,
дзе стратамі
не гарчыць ручэй вады жывой?
Збеглі дні -- не зебры паласатыя --
у саваны Афрыкі сваёй.

Чырвоная ружа

"Стары дурань, што я нарабіў", — паўтараў ён пра сябе, а ногі нібы назло, усё шпарчэй неслі яго да метро, і да таго прыпынку, і да масіўных дзвярэй тэатра, дзе ўжо тоўпіўся народ, і дзе недзе павінна была быць яна...

Гэта яна затэлефанавала яму ўчора і сказала, што яны маглі б схадзіць у тэатр, калі, канешне, ён хоча.

Госпадзі, канешне, ён хоча, ён усё жыццё марыў пайсці ў тэатр з маладой прыгожай жанчынай!.. А калі яшчэ ўлічыць, што прыехаў у гэты горад менавіта ў тэатр — галоўным рэжысёрам з правінцыі, дзе ўжо надакучала быць мясцовай зоркай, дзе стаміўся бачыць на спектаклях адны і тыя ж твары, дзе былыя школьнікі і захопленыя школьніцы станавіліся праз гады рознымі начальнікамі.

Тэатр, куды яго запрасілі, быў, вядома, не самы лепшы, не самы цэнтральны, але ўсё ж як-ніяк сталічны. Тады яго рашэнне здзівіла ўсіх. І ў першую чаргу, сямейнікаў. Нават дачка, студэнтка журфака, якая жыла ў інтэрнаце, і здавалася б, павінна была б узрадавацца, што бацькі едуць да яе, і то казала:

— Тата, а ты добра падумаў? — Тут ты ўсё ж першы і адзіны, а там, у твае сорак сем, пачынаць трэба ўсё спачатку.

Жонка ж ціха плакала. Яна працавала ў яго тэатры спачатку метадыстам, потым проста касірам, чакала пенсіі. Быт наладжаны, кватэра выдатная, дача побач, у горадзе маці, браты, якія пераехалі з вёскі сюды, дзякуючы яго і яе намаганням...

Але ён рашыў. І ўсё спачатку: і кватэра без прапіскі, дзе пасяліўся за 60 долараў у месяц разам з дачкой, і новы калектыў, і касыя погляды нядобразычліўцаў. Хто мог ведаць, што праз год ён апынецца ў міністэрстве, а затым лёс вынесе яго на пасаду мастацкага кіраўніка філармоніі, чалавека, ад якога залежыць лёс многіх вядомых "зорак", рэжысёраў, цэлых калектываў...

А тут, сёння, у тэатр, як студэнт, на спатканне... "Ну не зусім, як студэнт..." — усміхнуўся пра сябе ён. Адразу пасля яе тэлефанавання ён набраў нумар дырэктара самага галоўнага тэатра краіны.

— Іванавіч, што ў вас заўтра? Тут у мяне госць адзін заезджы...

І пачуўшы, што запрашальныя ва ўрадавую ложу прынясуць яму ў прыёмную праз гадзіну, задаволена паклаў трубку.

Каля дзвярэй, як звычайна, было людна. Ён азіраўся па баках, стараючыся выглядзець яе ў натоўпе, але яна сама нягучна гукнула яго...

Ён азірнуўся. Яна стаяла, маленькая і тоненькая, як дзяўчо, у лёгкім асеннім паліто. "Стары дурань", — зноў падумаў ён, углядаючыся ў рысы яе твару, вялікія зялёныя вочы, у маладыя вусны, ледзь кранутыя ружовай памадай.

— А я вось прама з заняткаў, — сказала яна. — Курсавыя правярала.

Пазнаёміліся яны недзе паўгода таму. Тады дэкан тэатральнага факультэта іхняй альма-матэр, былы аднакурснік, запрасіў яго на святкаванне юбілею іхняга факультэта, папрасіў сказаць прамову.

Ехаць не вельмі хацелася, але сябра так настойваў, што давялося згадзіцца.

Нечакана для сябе застаўся на банкет. А там — танцы, жанчыны. Спачатку танцаваў са знаёмай актрысай, але потым не стаў запрашаць прарэктар, а ён, азіраючыся па баках, раптам заўважыў яе. Яна і тады нагадвала выпускніцу-школьніцу: строгая доўгая суконка, распушчаныя светлыя валасы і вялікія, шырока раскрытыя вочы.

Ён, памятаецца, тады абняў яе за плечы, а яна неяк даверліва прыхілілася да яго. Ад яе валасоў пахла ветрам, маладосцю, рукі з вузкімі доўгімі пальцамі былі халодныя, як лядзяшкі. Яму раптам захацелася яе пацалаваць. Такога з ім не здаралася гадоў дваццаць.

Увесь вечар ён танцаваў толькі з ёй. Потым ехалі на апошнім тралейбусе ў новы мікрараён на самы ўскраек горада, а адтуль на таксі дадому.

У яго хапіла тады розуму не патэлефанаваць ёй назаўтра, хоць тэлефоны — рабочы і хатні — яна яму дала проста і лёгка, без якіх-небудзь ваганняў. Ужо надта розныя былі яны — ён, пяцідзесяцігадовы, стомлены вечнымі пошукамі сябе, і яна, нядаўняя аспірантка, маці дванаццацігадовага Віціка, жонка невядомага Міколы — інструктара па кіраванні аўтамабіля, якая жыла з імі, а яшчэ з маці, бацькам і пляменнікам у трохпакаёвай кватэры.

Патэлефанаваў ён ёй толькі ў навагоднюю ноч. Яна, як яму падалося, радасна адгукнулася і пажадала яму і яго сям'і шчаслівага года.

Наступны яго званок прыйшоўся ўжо на восьмае сакавіка. Яму тады было пагана на душы. Яна, нібы адчуўшы гэта, сказала:

— А я тэлефанавала вам 23 лютага, не знайшла на рабоце. Хацела павіншаваць.

Вось тады ён і прапанаваў сустрэцца, калі яна, канешне, захоча. І сказаў, што будзе чакаць яе званка.

Прайшло яшчэ два тыдні. І вось яна ля тэатра.

Ва ўрадавай ложы сядзець было нязручна. Здаецца, што іх бачылі адусюль: і з партэра, і з балконаў. Яго ўжо многія ў горадзе ведалі, і ён адчуваў сябе ніякавата.

Улучыўшы момант, ён узяў яе далонь у сваю. Яна не пярэчыла. Пальцы былі такія ж халодныя, як і ў мінулы раз. Раптам яго ахапіла такая пяшчота, што захацелася ўзяць яе на рукі, прытуліць да грудзей.

Потым яны ішлі па горадзе. Падаў мокры снег. Яна паставіла каўнерык паліто, ён абняў яе за плечы. "Падумаюць, бацька дачку прытуліў" — зноў іранічна пасміхаўся пра сябе.

Па яго прапанове яны перайшлі на "ты". Ён расказаў ёй і пра жонку, і пра дачку-журналістку, і пра сына-хакеіста, які іграе за мяжой...

У метро яна сама ўзяла яго пад руку і сказала:

— Шчырасць за шчырасць. Я кахаю мужа, але так хочацца свята...

А раніцай, прачнуўшыся побач з жонкай, ён раптам з нейкім радасным жалем зразумеў, што жыць без гэтай юнай жанчыны ўжо не зможа. Гэта было як тады, у час першага кахання, калі, здавалася, уласнае жыццё без яе, адзінай, не мае ніякага сэнсу.

І ён рабіў ёй свята. На канцэрце сусветна вядомага музыканта, у майстэрні цудоўнага мастака і сябра, ён марыў павезці яе на белыя ночы ў Піцер, на Браслаўскія азёры, ён жадаў яе як юнак сваю каханую. Ён быў шчаслівы.

Яны і цалаваліся, як школьнікі. У вусны адзін раз, і адзін раз у шчаку пры развітанні. Праўда, абдымаў ён яе па-мужчынску прагна, і яна тулілася да яго зусім не як дачка. Але да большага не даходзіла.

На працы ён заўважыў, што да яго сталі прыглядацца супрацоўніцы, а адна, рэжысёр, прыгажуня Ніна, нават аднойчы какетліва падміргнула, сказаўшы, што ён пасля моднай стрыжкі зусім яшчэ малады. Нават жонка аднойчы пажартавала:

— Што перад люстэркам круцішся? Нічога яшчэ мужык! Ці не закахаўся на старасці гадоў?

"Закахаўся, закахаўся", — хацелася крыкнуць ёй, але толькі крыва ўсміхнуўся і сказаў, знарок пазяхаючы:

— Скажаш! Няма таго, што раньш было...

...Прыйшла сапраўдная вясна. На праспекце распусціліся каштаны. Плыў п'янкі водар першай лістоты, траў. Было хораша і трывожна.

Ён чакаў яе ля бібліятэкі, куды яна хадзіла збіраць матэрыял для дысертацыі. Яна сама яму прызначыла сустрэчу менавіта там. У пераходзе ён купіў чырвоную ружу.

— Вам якую? — спытала прадаўшчыца.

— Каб не завяла, — пажартаваў ён, і дадаў, — ад гэтага шчасце будзе залежаць!..

Яна выйшла роўна ў тры, як і дамаўляліся. Убачыўшы ружу, зачырванелася, як дзіця і неяк уважліва-ўважліва паглядзела на яго.

Куды пойдзем? — запыталася потым, — у мяне часу толькі да шасці. Віцік сёння са школы раней прыйдзе, а бацькі на дачу з'ехалі.

— А муж?

— А што муж! Як звычайна — на працы.

Пра мужа яна заўсёды гаварыла неахвотна, затое Віціка згадвала часта. І пра тое, што ад камп'ютэра не адарваць, і што без яе сумуе... Апошнім часам у хаце паставілі тэлефон з вызначальнікам.

— Гэта каб мяне накрыць? — жартаваў ён.

— Нічога, я заўсёды сама да тэлефона падыходжу, — супакойвала яна.

Яны сядзелі ў кафэ. Яна заказала марожанае, ён — узбітыя вяршкі, баючыся застудзіць горла.

— Праўда, смачна? — пыталася яна. — Я ведала, табе спадабаецца!..

Ружа ляжала на століку. Ці то ад духаты, ці то ад недахопу свежага паветра, яна нібы сціснулася, пацямнела.

— Трэба было ў ваду паставіць, — захваляваўся ён.

— Нічога, зараз усё роўна пойдзем. Не завяне.

Ён правёў яе да тралейбуса.

Яна патэлефанавала праз тры дні.

— А што з ружай тады? — роблена бадзёра пацікавіўся ён, — не завяла?

— Завяла, — проста адказала яна. — Ды ты не хвалюйся. Усё роўна я табе ўдзячна. Мне так доўга ніхто не прыносіў кветак.

А яшчэ праз тыдзень, калі яны дамовіліся, што ён затэлефануе ёй з раніцы, у трубцы пачуўся малады мужчынскі голас.

Ён не стаў гаварыць, а з паўгадзіны моўчкі сядзеў ля тэлефона. Потым выйшаў на вуліцу і пасунуўся да аўтамата.

На гэты раз адказала яна. Голас быў напружаны і звонкі.

— Ты ведаеш, мы, напэўна, не будзем болей сустракацца. Ты, відаць, здагадаўся, чаму. Я жадаю табе ўсяго лепшага!

Гэтыя словы і цяпер стаяць у яго ўвушшу.

"Чырвоная ружа, не стой на дарозе", — гучаў у галаве знаёмы матыў. Спачатку ён думаў не жыць. Потым хацеў знайсці, сустрэць яе, сказаць, што без яе яго не будзе болей як чалавека, што ён кіне ўсё дзеля яе — і сям'ю, і працу, і горад... Потым ён стаў хадзіць у госці да рэжысёркі Ніны, якая жыла адна, піў з ёй каву і шампанскае, а потым знік, і на яе званкі не адказваў.

Ён нават спрабаваў пісаць вершы. Але прачытаўшы, рваў лісткі паперы на дробненькія кавалкі.

Аднойчы ён зайшоў у знаёмы магазін кветак. Прадаўшчыца нібыта нават пазнала яго.

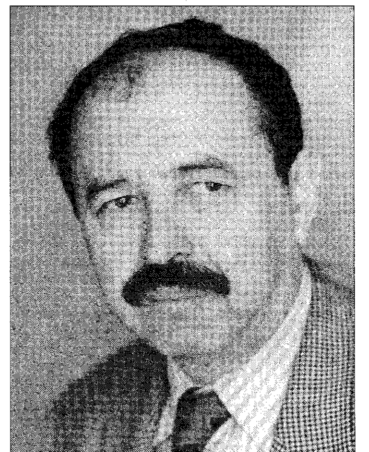
— Вы ведаеце, — нечакана прызнаўся ён, — кветка тады завяла, і жанчына мяне кінула.

— Ну, як кінула, так і вернецца! Знаеце, якія мы зменлівыя! Купіце яшчэ адну, і верце, што ўсё будзе добра.

Цяпер ён раз на тыдзень купляе ружу. Ён навучыўся ставіць кветкі ў ваду так, што яны доўга не вянуць. І тады раптам стаў верыць, што калі-небудзь яна, яго апошняе каханне, вернецца. А інакш — для чаго яму ўсё гэта патрэбна?

БЕЛАЯ КРОЎ

З новай кнігі

Сябра

— Што здарылася? — спытаў ён незадаволена ў трубцы.

— Нічога, — разгублена адказаў я. — Нічога не здарылася, проста голасу твайго даўно не чуў.

Сябра мой яўна за нешта на мяне пакрыўдзіўся. Крыўдзіцца ён лёгка, асабліва, калі вызваляецца ад пачуцця абавязку. А тут, здаецца, якраз такі момант: доўг, які за ім лічыўся тры гады, ён мне аддаў, ды і няма зараз ніякай у яго патрэбы, каб я яму ў нечым дапамагаў. Гэта раней было: у інстытут рыхтаваў, на работу ўладкоўваў, сум развяваў, на рыбалку вазіў...

— Нешта ў вас сяброўства аднабокае, — казала некалі яшчэ маці-нябожчыца. — Усё ты — яму, а ён пра цябе ці думае?

Здавалася, што думае. Мне заўсёды было з ім лёгка і проста. Наш трэці сябрук, каржакаваты, магутны, спартсмен і крыху хуліган раўнаваў мяне да яго і злаваўся:

— Ты заўсёды з ім, бо думаць не трэба.

Думаць было трэба, але з Лёшкай сапраўды думаць не хацелася. Мы чапляліся на вуліцы да дзяўчат, мы каталіся на лыжах, мы рабілі вандроўкі па азёрах.

Потым ён жаніўся. Першы з нас, запрасіўшы на вяселле і маю каханую дзяўчыну, якая, як мы ведалі, любіла толькі яго.

Потым я лётаў да яго за пяць тысяч кіламетраў у далёкую Сярэднюю Азію, потым уладкоўваў яго ў інстытут, на адну працу, на другую. Потым складаў кампанію яму і маладой прыгожай мастачцы, дзеля якой ён кінуў жонку, тую, з якой ажаніўся ў 20 год.

Нас з ім удваіх білі. Не моцна, але не раз. І я не кінуў яго, ён мяне — таксама. Мы пахавалі бацькоў, і я ў гэтыя часы заўсёды быў з ім, а ён — са мной. Мы сварыліся, і было што два гады не размаўлялі.

Мы разам ездзілі на прыроду ўжо сем'ямі, ён спачатку адной, потым — другой, а я — усё той жа.

Былі дні, калі мы не маглі не сустракацца кожны дзень, былі гады, калі мы не бачыліся доўга.

Цяпер ён кажа, што любіць бываць адзін і што лепшы ў жыцці стан — адзінота. Дакладней, казаў, бо пасля апошняга майго званка мы не гаварылі ўжо больш, як паўгода.

А можа, гэта мая віна? Так, гэта, відаць, я, калі мне становіцца крыху лягчэй, менш думаю пра яго: свая кашуля бліжэй да цела?

А каму мне расказаць пра новых сяброў і новыя задумы, каму расказаць пра юную жанчыну з валасамі, што пахнуць ветрам, з кім падзяліцца горыччу ад чарговай здрады, з кім падыміць пад пласцінку Вівальдзі ў паўцёмнай майстэрні? Час ідзе. Нам было — шаснаццаць. Нам было трыццаць, нам было сорак пяць...

Хто каму цяпер затэлефануе першы?

Не будзем спяшацца. У нас яшчэ ёсць часу.

Пазнаў

Прыемна, канешне, калі цябе пазнаюць на вуліцы. Але гэта толькі на пачатку. А потым, асабліва, калі ідзеш з сябрам пасля банкета або з маладой жанчынай пад руку з тэатра... Лепш тады быць незаўважным.

Ды што ні кажы, а слава бывае часам рэч карысная. У гэтым пераконваўся неаднойчы. А вось самы свежы прыклад.

Аднойчы так захацелася ў лазню, няма сілы. А сябры, як назло раз'ехаліся хто куды. Аднаму стаяць у чарзе — лянота. Ды нічога не паробіш, сабраў рэчы і рушыў парыцца.

Мужыкі сядзяць, венікі прадаюць, а лазня не працуе. Вады гарачай няма.

— А чаго ж вы венікі прадаяце? — пытаюся.

— Ды так! А ты язджай на вуліцу Бядулі. Там лазня працуе.

Саджуся на трамвай і еду. Прыязджаю, лазня працуе, а ў касе білетаў не даюць.

— Перапынак, — кажа касірка, — з двух да трох!

— Ды зараз толькі палова на другую! Я ўвесь горад праехаў. Пусціце хоць на паўгадзіны!

— Вось калі ён пусціць, ідзіце, — кажа касірка.

Ён — гэта электрык. Ён парылку на гадзіну адключыць павінен. Убачыў мяне, ды раптам шырока так усміхаецца:

— Праходзьце, калі ласка! Парцеся, колькі трэба.

Іду за ім і думаю: няўжо пазнаў? Можа, калі па тэлебачанні бачыў, ці на выступленні якім. А ён яшчэ раз паўтарае:

— Вы парцеся смела. Выключу, калі скажаце.

Сяджу я ў парылцы адзін. У лазні перапынак, нікога няма. А электрык раз-пораз заходзіць і супакойвае:

— Не спяшайцеся, мыйцеся колькі трэба.

Памыўся я, напарыўся, выйшаў у перадлазнік, сохну. А электрык:

— Ну як? Спадабалася ў нас?

— Спадабалася, — кажу, — дзякуй вялікі!

— На здароўе, маглі б яшчэ папарыцца. Для такіх людзей не шкода. Думаеце я не пазнаў?

"Во", — думаю, — "нарэшце".

— Вы ж Газаеў, галоўны трэнер зборнай Расіі?

— Амаль што, — разгублена мармычу.

— Не, амаль, дакладна. Я вас адразу пазнаў.

Такая вось "папулярнасць" выйшла.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Яшчэ яго мама часта любіла казаць: "Ззаду пакінеш — наперадзе падымеш". Так і жыў, абганяючы свой час, мала кім зразуметы. Я толькі цяпер дапяў да ідэі выдадзеных яшчэ ў часы СССР ""Карнікаў" — ужо тады ён змог убачыць і перадаць гора адной асобнай беларускай вёскі ў агульным кантэксце напаўзаючай сусветнай бяды.

Ён быў не толькі сумленнем нацыі, а — сумленнем часу. І хто ведае, калі б не сышлі заўчасна ад нас Алесь Адамовіч і Андрэй Сахараў, як бы мы сёння жылі. Ва ўсякім выпадку такой катэгорыі, як "сумленне", у нас было б болей...

Вось за гэтым сталом, на гэтай канапе ў 1987 годзе побач сядзелі Быкаў, Барадулін, іншыя сябры і адзначалі 60-гадовы юбілей Адамовіча. Ма́рылі. Абяцалі адзін аднаму сустрэцца за гэтым жа сталом у 2000 годзе — XXI стагоддзе тады здавалася яшчэ такім далёкім. Мара — дажыць. Дажылі. Але без яго...

* * *

"...Самога здзіўляюць тры мае спраўджаныя прагнозы. Першы: на IV з'ездзе народных дэпутатаў СССР, гэта было 20 снежня 1990 г. (за тры тыдні да крывапускання ў Вільнюсе), я з трыбуны з'езда ска-

Фота Яўгена КОКТЫША

ПРАЖЫТАЕ ДЗЕЛЯ БУДУЧЫНІ

ДА 75-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ АЛЕСЯ АДАМОВІЧА

заў Гарбачову, што вельмі хутка генералы возьмуць яго ў палон, падштурхнуць да кравапраліцця, а пасля аб яго "вытруць свае рукі". І галоўнае (другое), напрарочыў, што віцэ-прэзідэнт, якога выбіраем (Янаеў) перахопіць у яго уладу.

А трэцяе: на пачатку лета 1991 г. з Г.Старавойтавай і А.Беляеўскім я быў у гасцях у Г.Кісінджэра ў Нью-Йорку. Ён распытваў у нас менавіта пра тое: якія прагнозы. Мой прагноз быў: восенню 1991 г. камуністычная партыя ў Расіі сыдзе з палітычнай арэны... Мы нават заклаліся".

* * *

"Ляжу з інфарктам, гляджу ў тэлевізар на прахожых людзей напярэдадні 1992 г. і шкада не сябе, а іх. Госпадзе, што чакае гэтых людзей!"

"Рыжкоў — у Парыж. Фільшын — у Аўстрыю, а ты — у магілу... Усе дэзерціры. Не, трэба вярнуцца і даць апошні бой — "заўтра бой!" — як збіраўся Сахараў. Калі й паміраць, то толькі так".

* * *

"...Перавезлі мяне ў Цэнтральную клініку. Сяджу з апаратам, хаджу, сплю, як паўлаўскі сабака... Патэлефанаваў Гарбачоў. Я яго падбадзёрыў".

* * *

"...Вось і надышоў час, і хочацца ва ўсіх папрасіць прабачэння. За тое, што ім так цяжка было побач са мной... Шкадаваць усіх і любіць іх — розныя рэчы..."

* * *

"Уся праўда ў тым, што памерці я хачу ў Беларусі, а пахавацца у Глушы. Там я звязаны з усім. Тут толькі ты. Гэта — для жыцця. А для вечнасці — Беларусь..."

Гэта ўрыўкі з апошняй кнігі Алеся Адамовіча "Пражытае", якая выйшла ў свет пасля яго смерці — памёр ён 26 студзеня 1994 г. у Маскве падчас суда, пасля свайго выступлення ў падтрымку Міжнароднага Літфонду па пытаннях уласнасці пісьменнікаў былога СССР. Пахаваны на радзіме, у Глушы Бабруйскага раёна.

Алег КАРПОВІЧ

НА ЗДЫМКАХ: з Васілём Быкавым і Сяргеем Залыгіным; на паляванні; з дачкой Наталляй; з У. Высоцкім і М. Владзі на здымках фільма "Вайна пад стрэхамі"; з кінарэжысёрам Э. Клімавым; на радзіме; у кабінеце.

— Урачыстыя мерапрыемствы плануюцца ў лістападзе. Акрамя святочнага вечара тэатр чакаюць вялікія юбілейныя гастролі ў Маскве.

— Як тэатр перажыў перадюбілейны капітальны рамонт!

— Было цяжка працаваць на чужых, не вельмі прыстасаваных для нашых спектакляў пляцоўках. У родныя сцены вярнуліся толькі вясной, ужо напрыканцы сезона. Але трэба падзякаваць нашаму дырэктару Эдуарду Герасімовічу, які, мне здаецца, паклаў паўжыцця на гэты рамонт, а таксама Расціславу Янкоўскаму, без дапамогі якога рамонт наўрад ці адбыўся б. А быў ён і сапраўды неабходны — па сценах тэатральнага будынка ўжо ішлі трэшчыны, абвальвалася ляпніна, пад нагамі правальвалася падлога. А як выглядалі акцёрскія грымёркі!.. Зараз жа засталося адрамантаваць толькі сцэну. Спадзяюся, разам з тым будзе заменена частка тэхнічнага абсталявання, бо зараз яно ўяўляе сабой сапраўднае тэатральнае "сярэднявечча".

— З якімі творчымі вынікамі завяршыў тэатр такі складаны "перабудовачны" сезон!

— Сёлета ў тэатры адбыліся дзве прэм`еры: "Калігула" паводле Альбера Камю і "Люці" Аляксея Дударава. Акрамя таго, было зроблена некалькі новых уводаў у спектаклі "Амфітрыён" і адноўлены "Адзіны нашчадак". Вольга Клебановіч і Аляксандр Ткачонак зрабілі бліскучы, лёгкі спектакль з новым складам выканаўцаў, цудоўнай сцэнаграфіяй Веніяміна Маршака і шыкоўнымі касцюмамі, што зрабіла мастачка Алена Ігруша. Нягледзячы на канец сезона і спякотнае лета, новы "Адзіны нашчадак" сабраў ашаламляльны аншлаг. Гледачу прыйшоўся даспадобы гэты па-сапраўднаму тэатральны спектакль. Мяркуецца, што менавіта ён распачне наступны тэатральны сезон.

— Але не менш гледачоў збірае і "Калігула", які стаў асабліва папулярным сярод моладзі...

— Рэжысёр Вітаўтас Грыгалюнас знайшоў трапны ход: ён перанёс падзеі часоў Старажытнага Рыма ў байкерскі асяродак. Але на мой погляд, адразу ж звузіліся маштабы гэтага твора. Адна справа, калі Калігула забівае, маючы ў руках дзяржаўную ўладу. І іншая справа — злачынства ў межах асобнай групоўкі. Адразу ж узнікае пытанне: чаму гэтыя байкеры дазваляюць худзенькаму хлопчыку здзекавацца з іх жонак, дзяцей, бацькоў? З іншага боку, мне імпануе падкрэсленая рэжысёрам думка пра тое, што Калігула — у кожным з нас. Толькі дай яму волю — ён вырвецца, як джын з бутэлькі і будзе знішчаць усё навокал. Не ўсе, дарэчы, вытрымліваюць да канца спектакля, некаторыя папросту пакідаюць залу. Тое, што спектакль, хай і з дапамогай байкераў, прывабіў у тэатр моладзь, прапанаваў ёй паразважаць на нялёгкую тэму — ужо вялікі плюс.

— Амаль незаўважанай прайшла іншая прэм`ера тэатра — спектакль "Люці" па п`есе Аляксея Дударава.

— Шчыра кажучы, на прэм`еры спектакль выглядаў сыраватым. Хаця сама п`еса мне вельмі спадабалася — гэткая каляндная казка пра адзіноту, доўгачаканае каханне, пра самаахвярнасць. У канцы — галівудскі хэпі-энд. Спектакль мог атрымацца вельмі цікавым. Але пакуль што ён безумоўна патрабуе дапрацоўкі — ці з боку самога Аляксея Дударава, які паспрабаваў сябе ў якасці рэжысёра, ці з боку Аляксандра Ткачонка і Вольгі Клебановіч, якія іграюць у спектаклі і маюць пэўны рэжысёрскі вопыт.

— Што новага ўбачаць аматары Рускага тэатра ў наступным сезоне!

— Барыс Луцэнка плануе выпусціць спектакль "Перад захадам сонца" Г. Гауптмана з Расціславам Янкоўскім у галоўнай ролі. Валянціна Еранькова рэпеціруе "Дзівакоў" па Горкім. Акрамя таго, рэжысёр Віталь Баркоўскі запрошаны на пастаноўку спектакля "Сняданак на траве" паводле п`есы Алены Паповай.

Гутарыла Юлія ПАЛАЧАНІНА

НА ЗДЫМКАХ : Генеральны сакратар Беларускага цэнтра Міжнароднага інстытута тэатра Антаніна Міхальцова; Надзея Алёшачкіна ў монаспектаклі "Медэя".

З ГІСТОРЫІ ЦАРКОЎНАГА ДОЙЛІДСТВА

"Манастыры ўсходняй і заходняй традыцый. Спадчына праваслаўнай Беларусі" — кніга пад такім назовам толькі што выйшла ў маскоўскім выдавецтве "Прагрэс-Традыцыя".

Гэта першая манаграфія пра захаваныя і страчаныя помнікі манастырскага дойлідства, дзе закранаюцца пытанні рознаканфесійнай асновы фарміравання культуры беларусаў, і падаецца гістарычная і культурная спадчына, як вопыт дачыненняў Усхода і Захада.

Кніга выдадзена пры падтрымцы Расійскага гуманітарнага навуковага фонду (РГНФ). Мы папрасілі яе аўтара, доктара архітэктуры Інесу Слюнькову адказаць на пытанні "Літаратуры і Мастацтва".

— Хацелася б больш ведаць пра новую кнігу. Манастыры — гэта даніна модзе ці для выбару тэмы меліся іншыя прычыны?

— У апошнія гады ў Расіі і Беларусі ідзе актыўны працэс узнаўлення манастыроў і царкоўных прыходаў, узнаўлення манаскага жыцця, адначасова ўзнікае неабходнасць у даследаванні царкоўнага мастацтва, архітэктуры. Тэма манастырскага дойлідства сапраўды запатрабавана грамадствам.

Манастыры займалі адно з цэнтральных месцаў у духоўным і палітычным, эканамічным і культурным жыцці Беларусі. Яны ў многім вызначалі архітэктурнае аблічча гарадоў і мястэчак, з'яўляючыся найбольш складанымі і вялікімі манументальнымі збудаваннямі. У розны час у Беларусі дзейнічала прыкладна 500 манастыроў, улічваючы і невялікія комплексы місій ордэна езуітаў. У тым ліку каля 200 манастыроў належалі праваслаўным і уніятам. Тэма манастырскага дойлідства Беларусі ў якасці манаграфічнага даследавання ставіцца ўпершыню. У кнізе разглядаюцца храналогія і эвалюцыя праваслаўных, каталіцкіх і уніяцкіх манастыроў на працягу XI — пачатку XIX стагоддзяў. Я паспрабавала разгледзець іх у двух аспектах — як выражэнне нацыянальнай своеасаблівасці дойлідскай спадчыны і, з іншага боку, як прыклад канфесійных адрозненняў, якія праявіліся ў формах і вывах архітэктуры.

Кніга ўключае шмат ілюстрацый, што, спадзяюся, прыцягне ўвагу спецыялістаў, занятых рэстаўрацыяй, аднаўленнем, рэканструкцыяй і новым будаўніцтвам аб'ектаў царкоўнай архітэктуры.

— Чаму, жывучы і працуючы ў Маскве, вы пішаце пра Беларусь?

— Прычына, перш за ўсё, навуковая. Беларусы і рускія — блізкія славянскія народы, суседзі, і пры гэтым, відавочная іхняя архітэктурная спадчына. Якім чынам склаліся адрозненні культур, і што ў іх на працягу стагоддзяў заставалася агульным і нязменным, а значыць, садзейнічала захаванню сваяцкіх повязяў паміж народамі — гэтыя пытанні ў многім застаюцца адкрытымі. Канешне, у Расіі колькасць захаваных помнікаў значна большая, чым у Беларусі. Лёс памежнай дзяржавы ў гісторыі трагічны. Расія ваявала з Захадам, і арэнай ваенных дзеянняў нязменна была беларуская зямля. Войскі ішлі спачатку на ўсход, потым вярталіся. Гэтыя хвалі неслі за сабой татальныя разбурэнні і страты, у тым ліку знішчаліся і раскрадаліся назапашаныя матэрыяльныя і мастацкія каштоўнасці.

Значныя разбурэнні помнікаў царкоўнага дойлідства Беларусі здараліся і ў другой палове XIX стагоддзя, здавалася б, у мірны час. Па метадыцы перабудовы культавых збудаванняў і прыстасаванню іх да іншых функцый у перыяд уваходжання Беларусі ў склад Расійскай імперыі мае шмат агульнага з адносінамі да царкоўных каштоўнасцяў савецкай дзяржавы. Тут не можа быць адназначных ацэнак. Гісторыю нельга ўспрымаць спрошчана, спроба ідэалізаваць складаныя працэсы ўзаемаадносін паміж дзяржавамі і народамі сее недавер, прыводзіць да адваротнага выніку.

Толькі ў агульных рысах вядома, што Беларусь, прынамсі, неаднойчы ўплывала на развіццё архітэктуры і мастацтва Расіі. Полацкая школа дойлідства займала важнае месца ў мастацтве Кіеўскай Русі. Абнаўленне рускага мастацтва другой паловы XVII стагоддзя, прыўнесенне ў яго адаптаваных суседнімі славянскімі народамі рыс заходнееўрапейскага барока праходзіла дзякуючы запрашэнню ў Маскву, а потым і іншыя гарады Расіі беларускіх і украінскіх майстроў. Хацелася б спадзявацца, што кніга дазволіць выявіць механізмы культурнага абмену паміж суседнімі народамі, сярод якіх побач з Расіяй былі і застаюцца Украіна, Літва, Польшча. Што датычыцца Расіі, то зварот у перыяд уладарання цара Аляксея Міхайлавіча да заходніх формаў мастацтва праходзіў выбарча, і апора на вопыт беларусаў у першую чаргу была звязана з адзінствам царкоўнага веравызнання, праваслаўем.

— Інакш кажучы, як адзначана ў анатацыі, манастыры Беларусі ўводзяцца ў кантэкст культуры памежных краін. І ўсё ж, ці магла такая праца з'явіцца ў Беларусі?

— У прынцыпе, такая кніга магла быць напісана дзе заўгодна, у Мінску ці Гродне, Вільні ці Беластоку. Цяжкасці па зборы матэрыялаў для грунтоўнай манаграфіі ў любым выпадку вялікія. Важную ролю тут іграе даступнасць літаратурных і архіўных крыніц і ў гэтым сэнсе магчымасць працаваць у бібліятэках і архівах Масквы і Пецярбурга, бясспрэчна, дае вялікую перавагу.

З іншага боку, беларускія даследчыкі маюць больш шырокія магчымасці працаваць у Літве і Польшчы. Можа, з часам хто-небудзь напіша на гэтую тэму іншую кнігу, заснаваную, і ў тым ліку, на невядомых мне матэрыялах і фактах гісторыі.

— Выданне кнігі каштуе вельмі дорага, тым больш у яе высокі паліграфічны ўзровень — цвёрды пераплёт, супервокладка, каляровыя ўклейкі. Хто ажыццяўляў фінансаванне кнігі?

— У рабоце над кнігай заўсёды патрэбны фінансы. Але, у гэтым выпадку, здавалася, што па аб'ектыўных прычынах задуманая кніга не можа атрымаць належнай увагі ні ў Беларусі, паколькі аўтар з'яўляецца маскоўскім даследчыкам, ні ў Расіі, таму што ў аддзеле рускай архітэктуры НДІ, дзе я ў той час працавала, гэтая тэма была не да месца. Нельга было скарыстацца і парадай, звярнуцца па падтрымку да Царквы, паколькі кніга прысвечана манастырам праваслаўнай і каталіцкай канфесій.

На шчасце, створаная ў апошнія гады сістэма грантаў дазваляе ажыццяўляць навуковыя праекты на конкурснай аснове. Замоўленае мною даследаванне пра манастыры Беларусі атрымала падтрымку РГНФ — сродкі выдзелілі з бюджэту РФ. Праца па гранце дае і больш грунтоўныя перавагі. Яна дае магчымасць праводзіць аб'ектыўныя даследаванні, незалежныя ад ідэалагічнага заказа і ад навуковых стэрэатыпаў. Я вельмі ўдзячна РГНФ, паколькі без яго падтрымкі не было б не толькі даследавання, але і не выйшла б кніга. Хацелася б падзякаваць таксама і выдавецтву "Прогрэс-Традыцыя", якое часткова фінансавала гэты праект.

Кніга вялікая па аб'еме.

— Каму яна адрасавана і ці трапіць у Беларусь?

— Гэта навуковая кніга, але, спадзяюся, яна будзе цікавая вялікаму колу чытачоў. Пытаннямі распаўсюджання займаецца выдавецтва. Ведаю, што па правілах фонду выдавецтва рассылае нейкую колькасць экземпляраў у навуковыя інстытуты і бібліятэкі Расіі. Не выключана, што астатні тыраж разыдзецца сярод спецыялістаў у Маскве. І ўсё ж кніга, у першую чаргу, адрасавана беларускаму чытачу.

Гутарыў Уладзімір ЯРУГА

ПАМЯЦІ ЛЯВОНА БАРАЗНЫ

15 жніўня 2002 года. У гэты дзень са шматлікіх мясцін Беларусі з'ехаліся людзі ў Талачын, каб засведчыць глыбокую пашану да выдатнага мастака, культурніцкага дзеяча Лявона Баразны, да яго памяці. Былі сярод іх і тыя, хто ведаў яго пры жыцці і хто ніколі яго не бачыў. Лявон Баразна — адзін з пачынальнікаў беларускага паваеннага Адраджэння.

У талачынскім музеі, дзе выстаўлены некаторыя жывапісныя творы мастака, адбылася імпрэза ўспамінаў пра Лявона Баразну, у якой бралі ўдзел яго дочкі Алена, Кацярына, а таксама пляменніца Святлана. Цёплыя словы-згадкі пра мастака сказалі Мікола Купава, Лявон Ліпень ды іншыя. Мастак Алесь Пушкін, які правёў гэтую імпрэзу, паказаў яркі і вобразны перформанс. Потым уся грамада накіравалася мясцовыя могілкі, дзе пахаваны Лявон Баразна. Ля надмагільнага помніка, які пастаўлены тут у 1992 годзе, гучалі цёплыя словы, вершы. Беларускія песні спяваў хор "Адраджэнне". Да магілы леглі жывыя кветкі, былі запалены свечы.

Мар'яна БАЗЫЛЕВІЧ

Надмагільны помнік

НАЎЗБОЧ

НАШАЙ ЗОСЬЦЫ — 110 ГАДОЎ!

Спадарыня Людвіка Сівіцкая (па мужу Войцік) нарадзілася ў 1892 годзе на Украіне, і не дажыўшы ўсяго аднаго года да рэшты свайго чалавечага веку, яшчэ заспела паўтара месяца беларускай незалежнасці (памерла ў Літве 8 кастрычніка 1991 года)...

У адных зямнога жыцця — толькі на птушыны палёт, а ў іншых на цэлы "адвечны шлях"... Нібыта ў Максіма Багдановіча і ў яе, Зоські Верас. І тут лепш, чым Данута Бічэль у сваім вершы "Сяброўства", наўрад ці скажаш:

"Балацянога зелля хмельны верад
зачараваў тутэйшыя палі.
І Багдановіч, і Зоська Верас
зачараваны песняю былі.
А доля неласкавая гаворыць:
— А я сяброўства ваша пераб'ю.
Хай "верабей" палечыцца на моры!
На моры Чорным блага "вераб'ю".

Узяў з даччынай палічкі яе "Каласкі", невялічкую кніжачку для дзяцей, гожа аформленую мастаком М.Басалыгам. І нават там, у замалёўцы 1916 года, натыкнуўся на спрадвечныя пасылы да нашых сённяшніх дзён:

"Не ведаю, якое імя тых сілаў, што будзяцца да жыцця ў парныя, цёмныя, летнія ночы...

Яны будзяцца, устаюць, падымаюцца і ўступаюць у барацьбу з тым спакоем, што так мазольна будаваў дзень ясны; у барацьбу за сваю свабоду..."

Што магла і ў рэшце рэшт зрабіла за сваё такое доўгае беларускае жыццё наша знаная нацыянал-патрыётка? Адрадзіла беларушчыну ва ўласным унутраным і навакольным свеце? Дадала свайго жалю-галасу ў знітаваным хоры змагароў за "родную старонку"? Ці проста, у адрозненне ад бальшыні, змагла ўсё-ткі "людзьмі звацца" — і чалавекам, і беларусам у адной асобе.

Знаючыся з М.Багдановічам, А.Смолічам, С.Рак-Міхайлоўскім, М.Гарэцкім, А.Уласавым, Ф.Шантырам, З.Бядулем, У.Галубком, Ядвігіным Ш., абы-як пра сваё не падумаеш... І садоўнікам і пчаляром будзеш, каб толькі жыццё ў бацькоўскім краі квітнела і горкім не было...

Таму — вучылася сама і вучыла іншых, пісала, выдавала, гадавала, дапамагала, прывячала... Адсюль і любоў нашая да яе і памяць. На 74 гады Максіма-кніжніка пражыла! Упартая. Дамаглася завешчанага продкамі. Перамалола ў жорнах свайго сэрца горкі бальшавіцкі ўмалот. Адолела наканаванае лёсам. Адным словам — стала сапраўднай Мамай (быў у яе, аказваецца, і такі псеўданім!) нашай нацыянальнай самасці...

"Не то, что нынешнее племя"... Бо ж зусім нядаўна, на прэс-канферэнцыі кіраўніка дзяржавы, наша калега задала Прэзідэнту РБ надта ж мудронае пытанне пра нацыянальную ідэю беларускай дзяржавы... на "русском языке" (пад непрыхаваны смяшок у зале), зазначу, — неўзабаве пасля таго, як на добрай беларускай мове задаў сваё пытанне акрэдытаваны ў нас карэспандэнт адной польскай газеты... На тым для мяне ўся тая прэс-канферэнцыя і скончылася, бо па сутнасці спадар Лукашэнка адказаў правільна: "не созрело еше все белорусское общество для серьезной национальной идеи"...

Во як, спадарыня Войцік. Чуеце там ці не?

"Няўжо ж так могуць паступаць сёння беларускія людзі?!" — спытаеце. "А хто яго ведзе" — адкажу я няўпэўнена.

Быў жа і вам аднойчы нядобры знак: у траўні 1990 года згарэла ваша лясная хата — своеасаблівы беларускі дом, якраз напярэдадні прыняцця Вярхоўным Саветам рэспублікі "Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце БССР"...

Таму во так і жывём пакуль, на вас з сорамам азіраючыся. Але тыя, хто насамрэч — душой і розумам — беларусы, не забыліся яшчэ на вашыя словы і спрабуем быць.

"Я не баюся жыццёвай буры,
хоць добра знаю яе шум пануры,
І змрочнага не баюся ценю
без ласкі цёплай сонка праменю,
і не баюся працаў мазольных
для рук бяздольных...
Але ж баюся я ўтраты веры,
траты энергіі баюся без меры,
баюся жыці без ідэалу,
бо ў чорнай пустцы сэрца б сканала...
больш чым цялеснай баюся смерці —
душой умерці..."

ЛеГал

ЖЫЦЬ ПА-ЕЎРАПЕЙСКУ, МАРЫЦЬ ПА-БЕЛАРУСКУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5)

му не варта ім гэтую з'яву "дзяліць". І на прэтэнзіі з боку некаторых нашых суседзяў сама гісторыя адказвае, што А.Міцкевіч – з'ява, безумоўна, адметная і для Беларусі.

Калі размаўлялі з К.Мацуурам пра тое, наколькі ён знаёмы з Беларуссю, наш госць сказаў: "Я Беларусь ведаю толькі па Марку Шагалу". Я зазначыў: *нам вельмі прыемна, што вы ведаеце* нашу краіну па Марку Шагалу, але Беларусь – гэта і Францыск Скарына, і Мікола Гусоўскі, і Сымон Будны, і Анастасія Слуцкая, і Еўфрасіння Полацкая. Гісторыя кожнай краіны "шматпавярховая", яна не можа засяроджвацца ў адным чалавеку. Добра, што пра нашага земляка М.Шагала ведае ўвесь свет. Але дрэнна, што мы не змаглі зрабіць так, каб пра нашых гістарычных асоб, якія ўнеслі вялікі ўклад у развіццё нацыянальнай культуры, ведаў таксама ўвесь свет.

-- Уладзімір Несцеравіч, апроч нашых больш-менш дагледжаных і значных гістарычных асяродкаў, ёсць жа такія каштоўныя, але занядбаныя рэчы, як руіны ў Ружанах, у Гальшанах ці ацалелыя муры Косаўскага палаца...

-- Ведаеце, я ўспомніў сярэдзіну 60-х, сваю маладосць, калі служыў у Савецкай Арміі. Служба мая доўжылася тры гады і праходзіла ў заходніх раёнах: Гродзенская вобласць, Слонім, Баранавічы... У нас праводзілася шмат вайсковых вучэнняў з выездамі, што называецца, "на мясцовасць". Вось там сустракалася шмат унікальных помнікаў: былыя фальваркі, панскія сядзібы... Асабліва цікава і прыгожа яны выглядалі ў маі, чэрвені, ліпені: лістота, квецень! Я захапляўся непаўторнай архітэктурай. І мне, 18-гадоваму, няўцям было, чаму гэта ўсё разбураецца. У той час як разважалі? Маўляў, навошта нам зберагаць маёнтак пана нейкага? А мне было вельмі прыкра, і я сказаў сам сабе, што робіцца вялікая памылка ў адносінах да старадаўняй спадчыны.

Вынікі той памылкі мы маем сёння: на вялікі жаль, аднавіць усё ўжо немагчыма, разбурэнні асобных помнікаў дасягнулі высокай ступені, а многае проста знішчана. Але тое каштоўнае, што засталося (і не толькі на Гродзеншчыне, у кожнай вобласці нешта яшчэ ёсць), мы абавязаныя аднавіць. Бо гэта – непаўторнае асяроддзе нашага жыцця. Цяпер, калі надараецца магчымасць сустрэцца з актывам, пагутарыць з людзьмі, заўсёды гавару: галоўнае, што ў нас павінна быць, -- гэта дастойнае асяроддзе жыцця чалавека. Калі яно ёсць, калі яно высока цывілізаванае і гістарычна звязанае з нашымі каранямі, калі яно адпавядае менталітэту, настрою чалавека, адпавядае яго будучыні, я лічу, што гэта – вялікі здабытак. У гарадах, паселішчах, дзе гісторыя пакінула нейкі след, ёсць годнасць і ў паводзінах чалавека, дысцыпліна, парадак і густ у жыццёвым укладзе. Успомніце, напрыклад, Нясвіж. Калі мы і Мір зробім унікальным асяродкам, думаю, там паменее негатыўных побытавых з'яў.

-- Дазвольце, Уладзімір Несцеравіч, перавесці нашу размову ў "неафіцыйны фармат". Вы — чалавек з тэхнічнай адукацыяй, з багатым вопытам партыйнай, арганізатарскай, гаспадарчай, дзяржаўнай працы. Аднак яшчэ колькі гадоў таму журналісты, якія пішуць пра мастацтва, былі проста ўражаныя вашай неабыякавасцю да праблем са сферы эстэтыкі, асветніцтва, "лірыкі": вы так шчыра змагаліся за тое, каб у Нясвіжы, дзе тады працавалі, з'явіўся свой музычны фестываль. І ён жыве, і вы па-ранейшаму імкняцеся наведаць яго імпрэзы, і вашаму ўменню слухаць музыку маглі б павучыцца многія. Аказваецца, вы з маладосці захапляецеся і помнікамі архітэктуры. А ваша ідэя — стварыць на Беларусі жыццёвае асяроддзе, вартае *цывілізаваных і культурных еўрапейцаў*, уражвае сваёй глыбокай гуманістычнасцю і патрыятызмам. Напэўна, у вас было нейкае сваё, асаблівае жыццёвае асяроддзе, што ўплывала на асобу, у якой спалучыліся інтэлект аналітыка, светапогляд практыка, душа гуманітарыя...

-- Лічу, што чалавек – гэта з'ява прыроды, якую мы павінны ўспрымаць такой, як ёсць. Але чалавек перш за ўсё залежыць ад генаў, што перадалі бацька і маці і пакаленні, якія жылі да іх. Сваіх продкаў па мужчынскай лініі ведаю ад 1750 года. Сярод іх былі людзі, якія добра валодалі скрыпкай, гралі на іншых музычных інструментах. Дзед мой разбіраўся ў астралогіі, чытаў па зорках, прадказваў.

Пра сябе ж магу сказаць, што к гэтаму часу я назапасіў пэўную суму жыццёвых ведаў. І ўдзячны найперш сваім бацькам, якія нарадзіліся і выраслі на вёсцы. Бацька, хаця скончыў толькі чатыры класы школы, меў добрую памяць, жыццёвую мудрасць, ведаў усе важныя гістарычныя моманты. Вельмі абавязковым і сумленным чалавекам у сваіх справах была маці. У нашай дружнай і працавітай сям'і гадавалася чацвёра дзяцей, ва ўсіх склалася годнае жыццё.

Цяпер вывучаю гісторыю сваёй вёскі Дражна, што ў Старадарожскім раёне. Аказваецца, гэта ў мінулым быў маёнтак Дражна, якім валодаў князь Радзівіл, а потым быў тут гаспадаром князь Вітгенштэйн. З часам уладанне ператварылася ў вёску, вёска была вялікая -- больш за 350 двароў, у гэтым асяродку я і гадаваўся.

Вельмі ўдзячны сваім школьным настаўнікам. Дарэчы, сёлета я пабываў на 135-годдзі школы, якую скончыў. Гэта было ў свой час народнае вучылішча, якое дало адукацыю многім дзецям з наваколля.

Таксама я ўдзячны сваім камандзірам у танкавай часці Савецкай Арміі. Лейтэнанты Вялікай Айчыннай вайны, сталыя баявыя камандзіры, цікавыя людзі, яны нас выхоўвалі, лічу, па высокай шкале. Армія нас фізічна падрыхтавала да жыцця, маральна загартавала, дала нямала патрэбных навыкаў.

-- Да службы ў арміі вам давялося папрацаваць настаўнікам?

-- Калі я заканчваў школу, дык марыў толькі пра адукацыю інжынера-механіка, бо ў той час на Беларусі вельмі шырока развівалася прамысловасць, машынабудаўнічая індустрыя. І я хацеў знайсці сваё месца ў гэтым працэсе. На аўтатрактарны факультэт БПІ (цяпер Беларускі нацыянальны тэхнічны універсітэт) я паступаў адразу пасля школы. Здаўшы экзамены паспяхова, не прайшоў па конкурсе: пяць чалавек на месца. Тады паслухаўся добрых людзей і пайшоў настаўнічаць у Прускую сярэднюю школу Старадарожскага раёна, пакуль не прызвалі ў армію. Пасля – аўтатрактарны факультэт. Потым – 12 гадоў працы на БелАЗе: унікальны калектыў!

Вельмі паўплывала на мяне і вучоба ў Мінскай ВПШ. Два гады на стацыянары далі магчымасць развіць гуманітарныя асновы сваёй адукацыі. Асабліва любіў такія прадметы, як літаратура, лектарскае майстэрства. Ва ўзросце 33-х гадоў прыехаў у Нясвіж і за амаль 20 гадоў працы тут змог рэалізаваць сябе, набыць палітычны досвед, асабліва ў такі незвычайны час, *на мяжы эпох, калі* змяніўся статус нашай Беларусі і з саюзнай рэспублікі яна стала суверэннай дзяржавай.

-- Вы сумленна і адказна прайшлі ўсе прыступкі кар'еры кіраўніка: сакратар райкама партыі, другі, першы сакратар; старшыня райсавета, затым — райвыканкама; намеснік і першы намеснік старшыні Мінскага аблвыканкама; ужо год — віцэ-прэм'ер. Ваша праца ў Нясвіжы вызначалася нейкім асаблівым, душэўным стаўленнем да зробленага папярэднікамі, жаданнем працягваць стваральныя традыцыі. Падчас вашага кіраўніцтва ўдалося газіфікаваць раён, зрабіць годныя дарогі, добраўпарадкаваць усе сто адзіннаццаць населеных пунктаў Нясвіжчыны, адзначыць юбілей горада, наладзіць штогадовы фестываль "Музы Нясвіжа", правесці "Дажынкі". На пасадзе віцэ-прэм'ера вы адказны за сацыяльную сферу, культуру, медыцыну, спорт, гандаль, -- словам, за ўсё, што працуе на чалавека, на яго дабрабыт, на працэсы яго выхавання. І, прызнацца, радаснай нечаканасцю было сёлета зноў пабачыць вас на адкрыцці "Музаў Нясвіжа".

-- Ёсць асаблівы стан душы... Не магу сабе ўявіць, што не пабываю на тым фестывалі, які зрабіўся святам для ўсяго раёна. Расчароўваюць і засмучаюць размовы пра тое, што з-за эканамічных цяжкасцяў ён можа наступным разам не адбыцца: як – не быць такому фестывалю? Сёлета ў маі, калі завяршалася мая камандзіроўка ў Гродна, я думаў пра тое, каб паспець заехаць і ў Нясвіж, на адкрыццё свята. Урэшце, кожны дзень, які пражывае чалавек, ён павінен знайсці нешта для сябе, для душы. Чалавек не можа самаізалявацца, ён ладзіць простыя людскія кантакты, горнецца да мастацтва, спасцігае жыццё...

-- Але ці хапае на гэта часу ў дзяржаўнага чалавека?

-- На жаль, не хапае. Цяпер працоўны дзень доўжыцца 12—14 гадзін, выхадных амаль не бывае. Знаходжу магчымасць паглядзець перыёдыку, інфармацыйныя праграмы ТБ. Цяжэй удаецца сачыць за навінкамі ў тэатры, глядзець кіно. Але вельмі даражу сяброўствам з людзьмі мастацтва, з нашымі пісьменнікамі, паэтамі. Шкадую, што да мастацкай літаратуры звяртацца даводзіцца ўсё радзей – пераважна, падчас адпачынку. Усё ж такі свой "кніжны багаж" чалавек назапашвае і фарміруе да 25—28 гадоў.

У школе, апроч фізікі ды матэматыкі, я захапляўся літаратурай, сачыненні пісаў на "выдатна". Шмат чытаў у дзяцінстве. Усю вясковую бібліятэку перачытаў. Талстой, Тургенеў – гэта было блізка і зберагаецца праз усё жыццё. Яшчэ палюбіў рускіх савецкіх празаікаў: Залыгіна, Бялова, пазней адкрыў для сябе Распуціна. Заўсёды са мной былі беларускія класікі, а "Новая зямля" Якуба Коласа сёння літаральна кожны дзень *побач – у працоўным кабінеце на* паліцы. У гэтай паэме шмат момантаў, якія мог бы параўнаць з уласным жыццём.

-- Дарэчы, Уладзімір Несцеравіч, у нашых літаратараў, дый не толькі, выклікае захапленне, як лёгка і гожа, "без паперкі", гаворыце вы па-беларуску, калі вам даводзіцца выступаць падчас літаратурна-мастацкіх святаў, значных культурніцкіх акцый, імпрэзаў. Афіцыйнае гучанне беларускай мовы — гэта нармальна, так і павінна быць. Але сёння многіх гэта па-добраму здзіўляе, бо існуе нейкі "моўны комплекс беларуса".

-- Беларускай літаратурай я захапляўся ў школе, а калі самому давялося працаваць настаўнікам, дык фізіку і матэматыку выкладаў толькі на беларускай мове. Не цураўся яе і потым, калі, як вядома, для беларускай мовы на доўгія гады склаліся зусім неспрыяльныя ўмовы. Аднавіць свае веды вымусілі заявы калегдэпутатаў у парламенцкай зале, якія абураліся: маўляў, што гэта за народныя абраннікі, якія забыліся на родную мову? І даклад па бюджэце я падрыхтаваў тады па-беларуску. Дарэчы, некаторыя дэлегацыі, якія прыязджалі ў Нясвіж, прасілі, каб я распавядаў пра наш раён і яго гісторыю менавіта на беларускай мове.

Паколькі ў нас прынятыя дзве дзяржаўныя мовы, мой абавязак – аднолькава добра ведаць і паважаць абедзве. А на вялікіх нашых святах лічу абавязкам выступаць па-беларуску. Так, дарэчы, было і падчас адкрыцця мемарыяльнай шыльды ў Міры. Між іншым, у кіраўніцтве гаспадарак, на вытворчасці шмат людзей, якія размаўляюць толькі па-беларуску. Адчуваюць у гэтым свой абавязак, бо нарадзіліся на Беларусі, тут жывуць, працуюць... А тыя, што саромеюцца гаварыць па-беларуску, -- мабыць, не зусім адукаваныя, у агульным сэнсе гэтага слова. Мабыць, яны не разумеюць, не асэнсоўваюць значэнне нашай дзяржаўнасці, культуры, беларускай адукацыі. Быў жа час, калі вясковыя дзеці прыязджалі ў Мінск і мусілі цярпець *кпіны ці нават абразу з-за сваёй* мовы, якая нідзе не мела падтрымкі...

-- Вось і саромеліся, і выракаліся... Уладзімір Несцеравіч, а ці гучыць беларускае слова ў вашым доме, у побыце?

-- Беларуская мова ў нашым доме жыве. Яе ведае мая жонка, хаця родам яна з Браншчыны, руская, і паводле адукацыі – не лінгвіст, а фармацэўт, выдатны спецыяліст у сферы лекавых зёлак, да таго ж атрымала другую прафесію – эканаміста. Можам пагаварыць па-беларуску, сабраўшыся разам з дзецьмі. Мой сын – архітэктар, выкладае архітэктуру ў Нацыянальным тэхнічным універсітэце і працуе над дысертацыяй па архітэктуры малых і сярэдніх гарадоў Беларусі. Дачка – студэнтка, вывучае эканоміку.

Мне даводзіцца нямала ездзіць па Беларусі. І ў камандзіроўках, і падчас адпачынку *я люблю назіраць за наваколлем* і ўяўляць, што было ў гэтых мясцінах сто, дзвесце, пяцьсот гадоў таму, як жыў тут наш продак-беларус. Думаю пра тое, якім будзе гэты асяродак заўтра... Ведаеце, калі ў вячэрнія хвіліны я засяроджваюся, каб памеркаваць пра будучыя справы, я думаю і планую праз беларускую мову. Вось што важна: каб мы не толькі гаварылі на беларускай мове, але і думалі, і марылі па-беларуску.

— Уладзімір Несцеравіч, вялікі дзякуй за ўвагу да нашай газеты, за тое, што знайшлі час для такой шчырай размовы.

С.БЕРАСЦЕНЬ

Фота В.СТРАЛКОЎСКАГА

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

ПАНЯДЗЕЛАК 30 ВЕРАСНЯ

І-ы НК

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.00 Навіны.
6.15, 7.15, 8.15 Добрай раніцы, Беларусь!
9.15, 17.00 "Замак пад сонцам".
10.20 Існасць.
10.45 Планета АРТ.
11.10 "Магія кахання".
12.20 Тэлебарометр.
12.40 "Прывітанне і бывай". М. ф.
14.15 Тыдзень канала MDR.
15.20 "Востраў Матылёк".
18.20 "Знайсці Фарэстара". М. ф.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.45 Навіны рэгіёна.
22.00 "Магія кахання".
22.50 10 хвілін пра спорт.
23.20 Зона X.
23.30 "Першая хваля".

СТБ

5.00 Музычны канал.
5.30 "Мэш".
6.00, 16.05 "Ікс-мэн".
6.30, 15.35 "Пауэр рэйнджэрс".
7.00 "Міншчына".
7.10 "Добро пожаловаться".
7.20 "Тэхналогія".
7.30 "Арт-экспрэс".
7.45 "168 гадзін".
8.50 "Узрывальнік".
11.00 Навіны шоу-індустрыі.
11.30 "Яга, цёмная страсць".
12.30, 20.05, 23.10 "24 гадзіны".
12.50 "Чорная скрыня".
13.20, 18.55 "Каменская".
14.35 "Чалавек-павук".
16.50 "Сямейныя страсці".
17.55 "Пад вуглом 23 з паловай".
18.25 Навіны СНД.
18.40 "Дзень добры, доктар!".
20.20 "СТБ-спорт".
20.50 "Добры вечар, малыш..."
21.00 "Хутчэй гуку". М. ф.
23.35 "Футбольны кур'ер".
0.10 "Накаут".
0.50 "Крылца ці ножка".
1.20 "Сямейныя страсці".
2.10 Музычны канал.

АНТ

Прафілактыка да **14.00**
14.00 Навіны (з субцітрамі).
14.15 "Дзеці шпіёнаў".
16.00 "Вялікае мыццё".
17.00 Вячэрнія навіны.
17.25 "Жарт за жартам".
18.00 "Чакай мяне".
19.00 "Хто хоча стаць мільянерам?".
20.00 "Час".
20.35 "Дронга".
21.40 "Час кахаць".
22.30 "Іншы "Час".
23.15 "На футболе".
23.45 "Кітайскі гарадавы".

РАСІЯ

7.45 "Дом, у якім я жыву". М. ф.
9.50 "Дзяжурная часць".
10.00 "Весткі".
17.50 "Зладзейка".
18.50 "Добрай ночы, малышы!".
19.00 "Весткі".
19.35 "Весткі -- Масква".
19.55 "Брыгада".
21.05 "Закон".
22.20 "Весткі".
22.35 "Партрэты эпохі".

НТБ

9.00 "Сёння раніцай".
9.20 Надвор'е на заўтра.
9.25 "Надоечы".
11.00, 15.00, 16.00 "Сёння".
14.40 "Прынцып "Даміно".
16.05 "Невядомая планета".
17.00 "Сёння".
17.05 "Увага: вышук!".
18.00 "Сёння".
18.35 "Агент нацыянальнай бяспекі".
19.45 "Дальнабойшчыкі".
21.00 "Сёння ўвечары".
21.35 "Вуліцы разбітых ліхтароў".
22.40 "Агент нацыянальнай бяспекі".

КУЛЬТУРА

17.30 Навіны культуры.
17.45 "Сам-насам з Пятром Вялікім".
18.15 "Дапамажыце Целіку".
18.20 "Сцэнаграма".
18.50 Г. Гендэль. "Месія".
19.40 "Яфрэмаў -- Чэхаў. Тэатр і жыццё".
20.20 В. Розаў. "Вечна жывыя".
21.35 "Весткі".
21.45 В. Розаў. "Вечна жывыя".
23.00 Навіны культуры.
23.25 "Начны палёт".

АЎТОРАК 1 КАСТРЫЧНІКА

І-ы НК

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00 Навіны.
6.15, 7.15, 8.15 Добрай раніцы, Беларусь!
9.15, 17.00 "Замак пад сонцам".
10.05 "Падарожа вакол свету".
10.20 Цені і постаці.
10.40 Падарожжа дылетанта.
10.50 Сола для дэбютанта.
11.05, 22.00 "Магія кахання".
12.20 Дзень добры, Беларусь!
13.15 "Аднойчы праз 20 гадоў".
14.30 Тыдзень канала MDR.
15.20 "Востраў Матылёк".
15.50 "Усе на арбіту!".
16.05 Пяць цудаў.
16.15 5 х 5.
18.20 "Месяцам быў поўны сад". Драма.
20.05 "Стадыён".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.45 Навіны рэгіёна.
22.50 10 хвілін пра спорт.
23.00 Навіны.
23.20 Зона X.
23.30 Начны эфір.
0.35 "Тэхніка шлюбнай здрады". М. ф.

СТБ

14.35 "Чалавек-павук".
15.35 "Пауэр рэйнджэрс".
16.05 "Свет Бобі".
16.30, 20.05, 23.00 "24 гадзіны".
16.50 "Сямейныя страсці".
17.55 "Пад вуглом 23 з паловай".
18.25 Навіны СНД.
18.40 "Партрэт у інтэр'еры".
18.55 "Каменская".
20.20 "СТБ-спорт".
20.30 "Тэма дня".
20.40 "Адпачываем разам".
20.45 "Добры вечар, малыш..."
21.00 "Бітва".
21.30 "Закон і крымінал".
22.10 "Пакуль гарыць свечка..."
22.40 "Тэатральныя гісторыі".
23.15 "Успед за Алісай". Дэтэктыў.
1.35 "Адзінокім прадастаўляецца інтэрнат". М. ф.
3.00 Музычны канал.

АНТ

8.00 "Добрай раніцы".
9.00 Навіны.
9.15 "Сямейныя вузы".
10.00 "Што? Дзе? Калі?"
11.05 Дысней-клуб.
15.05 "Вяртанне Каломба".
16.40 "Жарт за жартам".
17.10 "Час кахаць".
18.00 "Нашы навіны".
18.10 "Вялікае мыццё".
19.05 "Сямейныя вузы".
20.00 "Час".
20.30 "Нашы навіны".
21.05 "Слабае звяно".
22.05 "Дронга".
23.15 "Нашы навіны".
23.25 "Возера страху".

РАСІЯ

7.45 "Брыгада".
8.50 "Два раялі".
9.50 "Дзяжурная часць".
10.00 "Весткі".
17.50 "Зладзейка".
18.50 "Добрай ночы, малышы!".
19.00 "Весткі".
19.35 "Весткі -- Масква".
19.55 "Брыгада".
21.05 "Закон".
22.20 "Весткі".
22.35 "Алег Яфрэмаў" Д. ф.

НТБ

9.00 "Сёння раніцай".
9.20 Надвор'е на заўтра.
9.25 "Чыстасардэчнае прызнанне".
10.00 "Сёння".
10.05 "Кулінарны паядынак".
10.50 "Смачныя гісторыі".
11.00 "Сёння".
14.40 "Прынцып "Даміно".
15.00, 16.00 "Сёння".
16.05 "Змеялоў". М. ф.
18.00 "Сёння".
18.40 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. "Лакаматыў" (Расія) -- "Барселона" (Іспанія).
21.00 "Сёння ўвечары".
21.35 "Вуліцы разбітых ліхтароў".
22.40 "Агент нацыянальнай бяспекі".

КУЛЬТУРА

15.05 Тэніс. "Кубак Крамля-2002".
16.05 "Пятае вымярэнне".
16.35 "Фізіялогія рускага жыцця". Д. ф.
17.30 Навіны культуры.
17.45 "Дварцовыя тайны".
18.10 "Музычнае прынашэнне".
19.10 "Тэатр Юрыя Любімава".
20.45 "Партрэт".
21.05 "Што рабіць?"
22.00 "Весткі".
22.15 "Апокрыф".
23.00 Навіны культуры.
23.25 "Начны палёт".

СЕРАДА 2 КАСТРЫЧНІКА

І-ы НК

6.0, 7.00, 8.00, 12.00, 15.00, 18.00 Навіны.
6.15, 7.15, 8.15 Добрай раніцы, Беларусь!
9.15, 17.00 "Замак пад сонцам".
10.05 "Падарожжа вакол свету".
10.20 "Спявай, душа!".
10.45 Здароўе.
11.10, 22.00 "Магія кахання".
13.15 "Адзінокім прадастаўляецца інтэрнат". М. ф.
14.45 "Падаемныя людзі".
15.20 "Востраў Матылёк".
15.50 "Усе на арбіту!".
16.05 Пяць цудаў.
18.20 Масква -- Мінск.
18.35 "Нарэшце пад вянец".
20.15 Тыдзень канала MDR.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.45 Навіны рэгіёна.
22.50 10 хвілін пра спорт.
23.00 Навіны.
23.20 ЗонаХ.
23.30 Начны эфір.
1.00 "Сімпатыко". Трылер

СТБ

5.00 "Мэш".
5.30 Музычны канал.
6.00, 16.05 "Свет Бобі".
6.30, 15.35 "Пауэр рэйнджэрс".
7.00 "Мінішчына".
7.05, 20.20 "СТБ-спорт".
7.15, 12.30, 16.30, 20.05 "24 гадзіны".
7.45 "Дзень добры, доктар!".
8.00, 17.55, 23.00 "Пад вуглом 23 з паловай".
8.30, 20.3_ "Тэма дня".
8.50 "Марскія коцікі: несакрушальная сіла". Баявік.
11.00 "Аўтапанарама".
11.15 "Добро пожаловаться".
11.30 "Яга, цёмная страсць".
12.50 "Відавочца".
13.20, 18.55 "Каменская".
16.50 "Сямейныя страсці".
18.25 Навіны СНД.
18.40 "Партрэт у інтэр'еры".
20.45 "Добры вечар, малыш...".
21.00 "Добро пожаловаться".
21.10 "Тэхналогія".
21.20 "Тэатральныя гісторыі".
21.40 "Арт-экспрэс".
21.55 "Фільм, фільм, фільм..."
22.10 Дыскаверы на СТБ.
22.30 "Навіны шоу-індустрыі".
23.15 "Марскія коцікі: несакрушальная сіла".
1.35 "Я ажаніўся з забойцам з сякерай". Камедыя.
3.00 Музычны канал.

АНТ

8.00 "Добрай раніцы".
9.00 Навіны.
9.15, 19.05 "Сямейныя вузы".
10.00 "Кальцо".
11.05 "Што ды як".
11.20 "Твінісы".
15.05 "Вяртанне Каломба".
16.40 "Куміры".
17.10 "Час кахаць".
18.00, 20.30 "Нашы навіны".
18.10 "Вялікае мыццё".
20.00 "Час".
21.05 "Руская рулетка".
22.05 "Дронга".
23.15 "Нашы навіны".
23.25 "Выкраданне з раю". Трылер.

РАСІЯ

7.45 "Брыгада".
8.50 "Мая сям'я".
10.50 "Дзяжурная часць".
17.50 "Зладзейка".
18.50 "Добрай ночы, малышы!".
19.00 "Весткі".
19.35 "Весткі -- Масква".
19.55 "Брыгада".
21.05 "Закон".
22.20 "Весткі".
22.35 "Культурная рэвалюцыя".

НТБ

9.00 "Сёння раніцай".
9.20 Надвор'е на заўтра.
9.25 "Вочная стаўка".
10.00 "Сёння".
10.05 "Шоу Алены Сцепаненкі".
10.50 "Смачныя гісторыі".
11.00 "Сёння".
14.40 "Прынцып "Даміно".
15.00, 16.00 "Сёння".
16.05 "Вуліцы разбітых ліхтароў".
17.20 "Злачынства і пакаранне". М. ф.
18.00 "Сёння".
18.35 "Агент нацыянальнай бяспекі".
19.45 "Дальнабойшчыкі".
21.00 "Сёння ўвечары".
21.35 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. "Ліверпуль" (Англія) -- "Спартак" (Расія).

КУЛЬТУРА

15.05 Тэніс. "Кубак Крамля-2002".
16.05 "Класікі сучаснага мастацтва".
16.35 "Альбом Ефрасінні". Д. ф.
17.30 Навіны культуры.
17.45 "Айчына і лёсы".
18.20 "Тэатр Юрыя Любімава".
18.45 "Сход выкананняў". Уладзімір Крайнеў.
19.25 "Шпак". Д. ф.
19.50 "Тры тапалі на Плюшчысе". М. ф.
21.05 "Школа зласлоўя".
22.00 "Весткі".
22.15 "Астравы".
23.00 Навіны культуры.
23.25 "Начны палёт".

ЧАЦВЕР 3 КАСТРЫЧНІКА

І-ы НК

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.00 Навіны.
6.15, 7.15, 8.15 Добрай раніцы, Беларусь!
9.15 "Замак пад сонцам".
10.05 "Падарожжа вакол свету".
10.20 Відэафільм.
10.45 Лёс чалавека.
11.10, 22.00 "Магія кахання".
12.20 Добры дзень Беларусь!
13.15 "Пашпарт". М. ф.
15.20 "Востраў Матылёк".
15.50 "Усе на арбіту!".
16.05 Пяць цудаў.
16.15 5 х 5.
17.00 "Замак пад сонцам".
18.20 Саюзнае веча.
18.40 "Марго Энгель наносіць адказны ўдар".
20.15 Крымінальнае дасье.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.45 Навіны рэгіёна.
22.50 10 хвілін пра спорт.
23.20 Зона Ікс.
23.30 "Каралеўскае паляванне".
1.00 "Урон". М. ф.

СТБ

5.00 "Мэш".
5.30 Музычны канал.
6.00 "Свет Бобі".
6.30 "Пауэр Рэйнджэрс".
7.00 "Мінішчына".
7.05 "СТБ-спорт".
7.15, 12.30, 16.30 "24 гадзіны".
7.30 "Чалавек-павук".
8.00 "Пад вуглом 23 з паловай".
8.30 "Тэма дня".
8.40 "Тэхналогія".
8.50 "Спецыяльны агент".М. ф.
11.00 Навіны СНД.
11.15 "Фільм, фільм, фільм...".
11.30 "Яга, цёмная страсць".
12.50 "Хроніка сусветнага тэрарызму. Д. ф.
13.20 "Каменская".
14.35 "Чалавек-павук".
15.35 "Пауэр Рэйнджэрс".
16.05 "Свет Бобі".
16.50 "Сямейныя страсці".
17.55 "Пад вуглом 23 з паловай".
18.25 Навіны СНД.
18.40 "Рамонт".
18.55 "Каменская".
20.05, 23.00 "24 гадзіны".
20.20 "СТБ-спорт".
20.30 "Тэма дня".
20.45 "Добры вечар, малыш...".
21.00 "Фільм, фільм, фільм...".
21.15 "Закон і крымінал".
21.30 "Прывітанне, доктар!".
21.45 "Тэатральныя гісторыі".
22.00 "Радыёкропка".
22.20 "Тэхналогія".
22.30 "Пакуль гарыць свечка...".
23.15 "Спецыяльны агент".
1.30 "Крытычная маса". Баявік.
3.00 Музычны канал.

ЧАЦВЕР 3 КАСТРЫЧНІКА

АНТ

8.00 "Добрай раніцы".
9.00 Навіны.
9.15, 19.05 "Сямейныя вузы".
10.00 "Кальцо".
10.55 "Следства вядзе Калабкоў".
11.15 Дысней-клуб.
11.40 "Гарачыя галовы". М. ф.
13.00 "Друіды". М. ф.
15.00 "Вяртанне Каломба".
16.40 "Смехапанарама".
17.10 "Час кахаць".
18.00, 20.30 "Нашы навіны".
18.10 "Вялікае мыццё".
20.00 "Час".
21.10 "Слабае звяно".
22.10 "Дронга".
23.15 Футбол. Кубак УЕФА. "Парма" (Італія) -- ЦСКА. У перапынку -- 0.05 "Нашы навіны".

РАСІЯ

7.45 "Брыгада".
8.50 "Аншлаг".
9.50 "Дзяжурная часць".
10.00 "Весткі".
17.50 "Зладзейка".
18.50 "Добрай ночы, малышы!".
19.00 "Весткі".
19.35 "Весткі-Масква".
19.55 "Брыгада".
21.05 "Закон".
22.20 "Весткі".
22.35 "Сэрца анёла". Трылер.

НТБ

9.00 "Сёння раніцай".
9.20 Надвор'е на заўтра.
9.25 "Служба выратавання".
10.00 "Сёння".
10.05 "Кватэрнае пытанне".
11.00 "Сёння".
14.40 "Прынцып "Даміно".
15.00, 16.00 "Сёння".
16.05 "Вуліца разбітых ліхтароў".
17.00 18.00. "Сёння"
17.20 "Чыстасардэчнае прызнанне".
18.35 "Агент нацыянальнай бяспекі".
19.45 "Дальнабойшчыкі".
21.00 "Сёння".
21.35 "Вуліцы разбітых ліхтароў".
22.40 "Агент нацыянальнай паліцыі".

КУЛЬТУРА

15.05 Тэніс. "Кубак Крамля-2002".
16.05 "Пецярбург: час і меса".
16.35 "Больш, чым футбол". Д. ф.
17.30 Навіны культуры.
17.45 "Жылі-былі славяне...".
18.50 "Ігар Таланкін. Нябачнае падарожжа душы".
19.30 "Айцец Сергій". М. ф.
21.05 "Культурная рэвалюцыя".
22.00 "Весткі".
22.15 "Эпізоды".
23.00 Навіны культуры.
23.25 Начны палёт.

ПЯТНІЦА 4 КАСТРЫЧНІКА

І-ы НК

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.00 Навіны.
6.15, 7.15, 8.15 Добрай раніцы, Беларусь!
9.15 "Замак пад сонцам".
10.10 "Падарожжа вакол свету".
10.20 Сад мары.
10.45 Святыні Беларусі.
11.15, 22.00 "Магія кахання".
12.20 Добры дзень, Беларусь!
13.20 "Хачу ў турму". М. ф.
15.20 "Востраў Матылёк".
15.50 "Усе на арбіту!".
16.05 Пяць цудаў.
16.15 5 х 5.
17.00 "Замак пад сонцам".
18.20 З дакладных крыніц.
18.35 "Ваш выбар, мадам". М. ф.
20.10 Лёс чалавека.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.45 Навіны рэгіёна.
22.50 10 хвілін пра спорт.
23.20 Зона Ікс.
23.30 Начная размова.
1.05 "Чалавек, які шмат ведаў". М. ф.

СТБ

5.00 "Мэш".
5.30 Музычны канал.
6.00 "Свет Бобі".
6.30 "Пауэр Рэйнджэрс".
7.00 "Міншчына".
7.05 "СТБ-спорт".
7.15, 12.30, 16.30, 20.05, 23.00 "24 гадзіны".
7.30 "Навіны СНД".
7.45 "Фільм, фільм, фільм...".
8.00 "Пад вуглом 23 з паловай".
8.40 "Тэхналогія".
8.50 "Хэлп мі". Трылер.
11.00 "Аўтапанарама".
11.15 "Добро пожаловаться".
11.30 "Яга, цёмная страсць".
12.50 "Тайная дыпламатыя".
13.20 "Каменская".
14.35 "Чалавек-павук".
15.35 "Пауэр Рэйнджэрс".
16.05 "Свет Бобі".
16.50 "Сямейныя страсці".
17.55 "Пад вуглом 23 з паловай".
18.25 Навіны СНД.
18.40 "Партрэт у інтэр'еры".
18.55 "Каменская".
20.40 "Філарманічны тыдзень".
20.45 "Добры вечар, малыш...".
21.00 "Аўтапанарама".
21.15 "Тэхналогія".
21.25 "Адпачываем разам".
21.40 "Не от мира сего". Д. ф.
23.15 "Хэлп мі".
1.25 "Вялікія канікулы". Баявік.
3.00 Музычны канал.

АНТ

8.00 "Добрай раніцы".
9.00 Навіны.
9.15, 19.00 "Сямейныя вузы".
10.00 "Кальцо".
11.00 "Аб'ектыў".
11.15 "Твінісы".
15.05 "Вяртанне Каломба".
16.40 "Самі з вусамі".
17.10 "Час кахаць".
18.00 "Нашы навіны".
18.10 "Вялікае мыццё".
20.00 "Час".
20.30 "Нашы навіны".
21.00 "Поле цудаў".
22.10 "Водгукі рэха".
0.00 "Нашы навіны".
0.10 "Бягучы чалавек". Баявік.

РАСІЯ

7.45 "Брыгада".
8.50 "Сам сабе рэжысёр".
9.50 "Дзяжурная часць".
10.00 "Весткі".
17.50 "Форт Баярд".
18.50 "Добрай ночы, малышы!".
19.00 "Весткі".
19.50 "Брат".
21.55 "Стаўка".
22.30 "Гульня ўсур'ёз". Дэтэктыў.

НТБ

9.00 "Сёння раніцай".
9.20 Надвор'е на заўтра.
9.25 "Злачынства і пакаранне". М. ф.
10.00, 11.00 "Сёння".
10.05 "Зусім сакрэтна".
10.50 "Смачныя гісторыі".
14.40 "Прынцып "Даміно".
16.05 "Вуліцы разбітых ліхтароў".
17.20 "Вочная стаўка".
18.00 "Сёння".
18.30 "Свабода слова".
19.55 "Смяцяр". Дэтэктыў.
22.00 "Усё адразу!".
22.35 "Чалавек, які хацеў стаць каралём". М. ф.

КУЛЬТУРА

15.05 Тэніс."Кубак Крамля-2002".
16.05 "Парыжскі часопіс".
16.35 "Чорныя дзіркі. Белыя плямы".
17.30 Навіны культуры.
17.45 "Згубленыя шэдэўры".
18.20 "Тэатр Юрыя Любімава".
18.45 "Царская ложа".
19.25 "Паўторны шлюб". М. ф.
21.05 "Аркестровая яма".
21.45 "Вядомыя арыі".
22.00 "Весткі".
22.15 "Блеф-клуб".
23.00 Навіны культуры.
23.25 "Джазафрэнія".

СУБОТА 5 КАСТРЫЧНІКА

І-ы НК

7.00, 12.00, 15.00 Навіны.
7.15 "Ясон і арганаўты".
8.05 "На мяжы".
8.30 Існасць.
9.05 Мультыклуб.
9.45 Экран індыйскага кіно.
11.15 Здароўе.
11.45 Музеум.
12.20 Вясёлая сямейка.
12.50 "Сола для дэбютанта".
13.05 "Спявай, душа!".
13.35 Цэні і постаці.
14.05 "Дзесятае каралеўства".
15.20 "Турнір".
16.00 "Свет Лі Эванса". Камедыйны серыял.
16.25 КВЗ.
18.00 Навіны.
18.20 Гурт "Прэм'ер-міністр".
19.00 "Падарожжа Капумба". М. ф.
21.00 Панарама.
21.45 "Алі". Фільм пра Махамеда Алі (Касіуса Клея) -- ад першых крокаў да вялікіх перамог на рынгу.
0.15 10 хвілін пра спорт.
0.25 Начны музычны эфір.

СТБ

5.45 Музычны канал.
6.15 Сямейнае кіно.
7.30 Мультсерыялы.
10.00 "Рабаванні іншапланецянамі". Д. ф.
11.00 "Аўтапанарама".
11.20 "СТБ-спорт".
11.55 "Міншчына".
12.00 "Пад вуглом 23 з палавінай". Д. ф.
12.30 "Радыёкропка".
12.50 "Шанц".
14.40 "24". Гісторыі.
14.55 "Такая прафесія".
15.30 "У нас усе дома".
16.05 "Непераможны Спайдэрмэн".
17.00 Кіно з калекцыі Hallmark.
18.00 "Разам".
18.15 "Рамонт".
18.30 "24 гадзіны".
19.30 "Чорная скрыня".
20.00 "Сакрэтныя матэрыялы".
21.00 "Гадзіна пік".
22.00 "Закон і крымінал".
22.15 "Бітва драконаў". М. ф.
0.20 "Навіны шоу-індустрыі".
0.50 "Тэатральныя гісторыі".
1.20 "Легенда пра мумію". М. ф.
3.50 "Апошні халасцяк".

АНТ

8.00, 14.00 Навіны.
8.10 "Ранішняя зорка".
8.55 "Званая вячэра". М. ф.
9.25 "Слова пастыра".
9.40 "Здароўе".
10.25 "Смак".
10.45 "Падарожжа натураліста".
11.15 "Смехапанарама".
11.55 "Сем старых і адна дзяўчына". Камедыя.
13.15 "Ералаш".
13.30 "Качыныя гісторыі".
14.10 "Каб памяталі...".
14.50 "Новая хваля" ў Юрмале.
16.30 "Інспектар крымінальнага вышуку". Дэтэктыў.
18.15 "Жарт за жартам".
18.55 "Хто хоча стаць мільянерам?".
20.00 Час.
20.30 "Нашы навіны".
21.00 "Апошні герой-2".
22.00 "Што? Дзе? Калі?".
23.20 "НЛА: аперацыя прыкрыцця". Трылер.

РАСІЯ

9.20 "Сам сабе рэжысёр".
10.20 "Сто да аднаго".
11.15 "Форт Баярд".
12.10 "Клуб сенатараў".
13.00 "Весткі".
13.20 "Адзінокім прадастаўляецца інтэрнат". М. ф.
15.00 Тэніс. "Кубак Крамля-2002".
17.00 Мая сям'я.
17.55 "Аншлаг".
19.00 "Весткі".
19.25 "Люстэрка".
19.50 "Стань зоркай".
20.50 "Прывід". М. ф.
23.20 "Цягнік-уцякач". Баявік.

НТБ

9.00, 10.00, 11.00, 12.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00 Сёння.
9.05 "Кулінарны паядынак".
10.05 "Кватэрнае пытанне".
11.05 "Аднойчы ў Расіі". Д. ф.
11.40 "Служба выратавання".
12.05 "Сцеражыся аўтамабіля". Камедыя.
14.05 "Свая гульня".
15.25 "Жаночы погляд".
16.05 "Шоу Алены Сцепаненкі.
17.05 "Фактар страху".
18.30 "Агент нацыянальнай бяспекі".
19.35 "Бездань". М. ф.
22.05 Прафесійны бокс.
23.10 "Сакрэт жанчыны".

КУЛЬТУРА

11.20 "До мажор".
11.50 "Гэг".
12.05 "Тэніс". "Кубак Крамля-2002".
13.55 "Магія кіно".
14.20 "Хто там...".
14.45 О. Уайльд. "Як важна быць сур'ёзным".
16.50 "Дом акцёра".
17.30 "Сферы".
18.10 "Жыццё артыста".
20.40 "Рабаванне па...". Мультфільм.
21.00 Навіны культуры.
21.20 "Лінія жыцця". Васіль Аксёнаў.
22.15 "Шафёр міс Дэйзі". Меладрама.

НЯДЗЕЛЯ 6 КАСТРЫЧНІКА

І-ы НК

7.00 Навіны.
7.15 "Ясон і арганаўты".
8.05 "Сакрэты кіно".
8.35 Арсенал.
9.05 "Не зявай!".
9.45 Індыйскае кіно.
11.15 Сад мары.
11.45 Падарожжа дылетанта.
12.00 Навіны.
12.20 "Усё нармальна, мама!".
13.05 "Сузор'е надзей".
13.40 Святыні Беларусі.
14.10 "Дзесятае каралеўства".
15.00 Навіны.
15.20 Крымінальнае дасье.
15.45 "Барацьба за выжыванне".
16.40 Планета АРТ.
17.05 "Пудзіла". Драма 1-я і 2-я серыі.
19.10 Кола тэлеагляду.
19.25 "Расклад на паслязаўтра". М.ф.
21.00 Панарама.
21.45 Тэлебарометр.
22.05 "Залатая чаша.
0.15 10 хвілін пра спорт.
0.25 Лепшыя музыканты сучаснасці.

СТБ

5.45 Музычны канал.
6.15 "Аліса ў Краіне цудаў".
7.15 "У гасцях у Тофіка".
7.30 Мультсерыялы.
9.00 "Гадзіна пік".
10.00 "Сны і катастрофы".
11.00 "24 гадзіны".
12.00 "Адпачываем разам".
13.00 "Шукай ветру...". М. ф.
14.50 "Відавочца".
15.25 "Вовачка".
16.00 "Непераможны Спайдэрмен".
17.00 "Добры дзень, доктар!".
17.15 "Партрэт у інтэр'еры".
17.30 "Аўтапанарама".
17.45 "Арт-экспрэс".
18.00 "168 гадзін".
19.00 "Трам-тарарам, ці Бухты-барахты". Трагікамедыя.
20.50 "Збіральнік касцей". Трылер.
22.55 "Пакуль гарыць свечка..."
23.25 "Тэатральныя гісторыі".
23.55 "Азартныя гульні". Баявік.
1.40 "Апошні халасцяк".
2.10 Музычны канал.

АНТ

8.00 Навіны.
8.10 "Ранішняя зорка".
8.55 "Армейскі магазін".
9.45 "Дог-шоу".
10.30 "Бесталковыя нататкі".
10.50 "Пакуль усе дома".
11.25 "Уладальнік смаку".
12.05 "Самая абаяльная і прывабная". М. ф.
13.30 "Русалачка".
14.00 Навіны (з субцітрамі).
14.15 "Разумніцы і разумнікі".
14.40 Формула ўлады.
15.10 "Знатакі" вяртаюцца.
17.00 "Жывая прырода".
18.00 "Крыклівы КіВіН".
20.30 "Нашы навіны".
21.00 "Апошні герой-2".
22.00 "Гоншчык". Баявік.
0.00 "Часы".
1.00 "Рэальная музыка".

РАСІЯ

9.15 "Ранішняя пошта".
9.50 "Гарадок".
10.20 "Я нясмелы, але я лячуся". М. ф.
12.10 "Парламенцкая гадзіна".
13.00 "Весткі".
13.20 "Пакой смеху".
14.10 "Два раялі".
15.00 Футбол. "Зеніт" (Санкт-Пецярбург) -- ЦСКА.
17.10 "Голы пісталет". Камедыя.
18.50 "У Гарадку".
19.00 "Весткі тыдня".
20.10 "Спецыяльны карэспандэнт".
20.40 Юбілейны вечар да 75-годдзя Алега Яфрэмава.
22.50 "Асноўны інстынкт". Трылер.
1.20 Тэніс. "Кубак Крамля-2002".

НТБ

9.00 "Сёння".
9.05 "Фактар страху".
10.00 "Сёння".
10.05 "Расліннае жыццё".
10.40 "Вы будзеце смяяцца!"
11.00 "Сёння".
11.05 "Прафесія-рэпарцёр".
11.25 "Служба выратавання".
12.00 "Сёння".
12.05 "Рассеяны". Камедыя.
13.45 "Смачныя гісторыі".
14.00 "Сёння".
14.05 "Свая гульня".
15.00 "Сёння".
15.20, 16.05 "Прынцып "Даміно".
16.00 "Сёння".
17.05 "Зусім сакрэтна".
17.55 "Дзевяць ярдаў".
20.00 "Надоечы".
21.30 "Лепшыя з лепшых-3".
23.30 "Зорныя вароты". 6-я серыя з 21-й.
0.20 "Часопіс Лігі чэмпіёнаў".

КУЛЬТУРА

11.20 "Час музыкі".
11.50 "Кароткія гісторыі".
12.05 "Тэніс". "Кубак Крамля-2002".
13.55 "Графаман".
14.20 "Сетка. ru",
14.45 "Вуглы манежа".
15.10 Дж. Вердзі. "Фальстаф".
17.45 "Глядзіце на захад". Д. ф.
18.25 "У вашым доме".
19.05 "Мідлмарч".
20.05 "Зноў пласцінка спявае".
20.30 "Дагістарычны свет".
21.00 "Тым часам".
21.40 "Культ кіно".
23.25 "Лёгкі жанр"

(Заканчэнне. Пачатак у № 37)

ІМЯ ТАБЕ — БЕЛАРУСЬ

Пасля прыняцця хрысціянскай веры часткай славян імя русь набывае канфесійнае значэнне. Ім абазначаюцца людзі, што прынялі хрысціянскую веру ад святароў, падпарадкаваных мітрапаліту Кіеўскаму, які называўся рускім.

Імя Русь, як імя сацыяльнай, рэлігійнай, этнічнай групы людзей, а затым як імя тэрыторыі і дзяржавы, узнікла не ў адначассе, і не па адной нейкай выпадковай прычыне. Яго не прынеслі нейкія іншаземцы. Яно складалася і развівалася на працягу некалькіх стагоддзяў, калі набыло сучаснае этнічнае і дзяржаўна-палітычнае значэнне. На яго ўзнікненне і развіццё ўздзейнічалі назвы рэк (Рось — прыток Нёмана), паселішчаў, імёны людзей, тагачасная рэлігія, грэчаская мова і яшчэ дзесяткі розных прычын. Усё гэта замацавалася ў свядомасці многіх пакаленняў людзей. Імя Русь, як сімвал увасабляе ў сабе веліч і сілу вады, зямлі, жыццёвую энергію старажытных ваяроў, падарожнікаў, купцоў. Асабліва яно набыло сілу, зліўшыся з імем **Белая**, сімвалам вольнасці, свабоды, чысціні целам і душою. Чысціня душою, прызнак справядлівасці і міласэрнасці. Паходжанні імя **Русь, Рос** цесна звязаны са словам **рост, расці, а** значыць з энергіяй росту, энергіяй маладосці. Зліццё двух імён Русь і Белая ў адно — Беларусь захавала ў сабе і памножыла энергію сваіх папярэдніх імён.

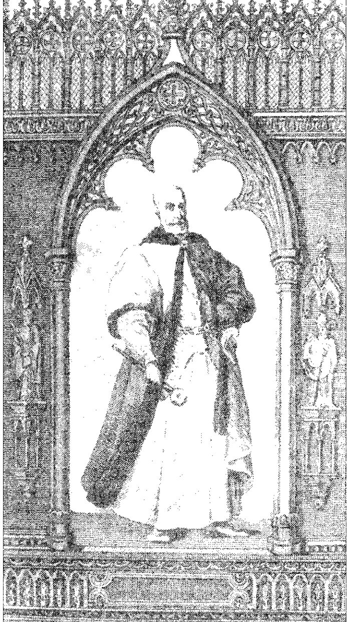
Імя **Сарматы, Сарматыя** для нашай краіны і народа ўжывалі ў асноўным грэчаскія, рымскія і сярэдневечныя польскія гісторыкі. Узнікненне гэтага імя было звязана са з'яўленнем у паўночным Прычарнамор'і іранамоўных народаў, якія ў першым тысячагоддзі да н.э. занялі тэрыторыю, на якой раней размяшчаліся скіфы і прасунуліся на паўночны захад. Старажытныя географы Пампоній Мела і Клаўдзій Пталамей, якія жылі ў пачатку першага тысячагоддзя н.э. размяшчалі сарматаў у басейнах Віслы і Дняпра. У XVI—XVIII стст. у Польшчы і Вялікім княстве Літоўскім, пад уплывам імя Сарматаў узнікла шляхецкая ідэалогія **"сарматызм"**, згодна з якой нібыта саслоў'е шляхты гэта нашчадкі сарматаў, якія падняволілі сабе карэннае насельніцтва гэтых краін. На самай жа справе, калі наватмела месца пранікненне некаторай часткі сарматаў на нашу зямлю, то яны хутка аславяніліся і нічым не адрозніваліся ад асноўнай масы насельніцтва. У сярэдневечны імя Сарматы ўжывалі для народаў Беларусі, Польшчы, Украіны і іншых. Мацей Мяхоўскі ў сваім "Трактаце аб двух Сарматыях", выдадзеным у 1517 г., пісаў: "Старажытныя адрознівалі дзве Сарматыі, суседнія і сумежныя адна ад адной, адну — у Еўропе, другую ў Азіі. У Еўрапейскай ёсць вобласці: русаў або рутэнаў (сучасная Украіна — **Я.Ю**), літоўцаў, маскоў і іншыя, прылягаючыя да іх, паміж ракой Віслай на захадзе і Танаісам на ўсходзе... У азіяцкай жа Сарматыі, на прасторы ад ракі Дона або Танаіса на захадзе, да Каспійскага мора на ўсходзе". Называў нашу краіну Сарматыей і Сымон Будны, калі пісаў: "у нас у Сарматыі... у нашай Сарматыі". Імя Сарматы таксама мела некаторы ўплыў на гістарычны лёс нашага народа і на наданне шляхетнасці і высакароднасці нашаму новаму назову Ліцвіны.

Імя **Літва, ліцвіны, Вялікае княства Літоўскае** ўжывалася для нашай краіны амаль 700 гадоў, а ўтвораная нашымі продкамі дзяржава — Вялікае княства Літоўскае праіснавала 600 гадоў. Спачатку гэтае імя, так як і імя Русь, вызначала толькі сацыяльную групу ваяроў-малайцаў, потым славян-язычнікаў, якія жылі на нашай зямлі, а ў XIV—XVIII стст. яно распаўсюдзілася на ўсё насельніцтва Вялікага княства Літоўскага і стала дзяржаўным. На ўзнікненне гэтага імя ўздзейнічалі шматрозных фактараў і прычын, сярод якіх найбольш уплывовымі былі мовазнаўчыя — ад словаў **ліць**, старажытнага слова **літавац** — замацоўваць, знітоўваць, нават жэрдкі, якімі накрываўся стог сена называюцца ліцьвінамі; і этнічныя — імёны славян Люціцаў—Вільцаў—Волатаў і асабістыя імёны — Літавор, Лінгвен — ваяроў літаў; што неслі службу ў мясцовых князёў або проста займаліся рабункам. В.Тацішчаў паведамляе, што ў 1239 г. "вялікі князь Яраслаў Усеваладавіч хадзіў на Літву, бароначы смальнян, і перамогшы Літву, пасадзіў у Смаленску князя Усевалода Мсціславіча, унука Рамана Мсціславіча". А тою літвою былі полацкі князь Святаслаў Мсціславіч, які захапіў Смаленск у 1232г.

З гэтага паведамлення вынікае, што ўжо ў 1239 г. палачан называюць ліцьвінамі. Пра напады літоўцаў на ўкраінскія землі ўзгадваў італьянец Плана Карпіні, які ехаў у 1246 г. праз Украіну да татара-манголаў. Ён пісаў: "Князь паслаў з намі да Кіева аднаго служку. Тым не менш, мы ехалі заўсёды ў смяротнай небяспецы з-за літоўцаў, якія часта і ўпотай, наколькі маглі, рабілі напады на зямлю Русі і асабліва ў тых месцах, праз якія мы павінны былі праязджаць... з-за страху перад літоўцамі, якія часта рабуюць на дарогах ад Польшчы да зямлі Татар". Пра славянскае паходжанне сярэдневечных ліцьвінаў даволі грунтоўна выкладзена ў кнігах М.Ермаловіча і артыкулах Вітаўта Чаропкі, надрукаваных у "Літаратуры і Мастацтве".

Літвою называлі Беларусь як у Польшчы, так і ў Маскоўскай дзяржаве не толькі у XIV—XVIII стст., але нават у XIX і напачатку XX стст. Польскія гісторыкі да самага апошняга часу для нашага краю ўжывалі толькі найменні Літва або Польшча. Так Станіслаў Кутшэба (1876—1946) у сваёй грунтоўнай працы "Гісторыя дзяржаўнага ладу Польшчы ў нарысе" другі том цалкам прысвяціў Літве (Вялікаму княству Літоўскаму). Тадэвуш Корзан (1839—1918), які нарадзіўся і юнацкія гады пражыў у Мінску, напісаў шэраг выдатных прац па гісторыі, але такога імя як Беларусь не ўжываў.

У расійскіх гістарычных крыніцах як афіцыйных, так і прыватных, амаль да канца XIX ст. наш край называлі Літвой або Польшчай. Упершыню імя Літва ў расійскай гісторыі адносна Беларусі сустракаецца пад 1130 годам, калі "Вялікі князь Мсціслаў хадзіў з войскам у Літву і, спустошыўшы шматлікія іх паселішчы, з многім палонам вярнуўся ў Ноўгарад. А адтуль прыйшоў у Кіеў". Пачынаючы з XIV ст. амаль усе беларускія гарады называюцца літоўскімі: Барысаў, Віцебск, Вільня, Гальшаны, Горваль, Друцк, Заслаўе, Клецк, Крэва, Лагойск, Лукомль, Менск і іншыя. Амаль да канца XIX ст. заходняя частка нашай краіны працягвала называцца Літвой, а горад Брэст называўся Літоўскім да 1919 года.

Імя **Польшча** для нашай краіны пачало ўжывацца пасля Люблінскай уніі 1569 г. польскімі палітыкамі, якія падмянялі назву дзяржавы Рэч Паспалітая найменнем Польшча. Часткай Польшчы называлі Беларусь і ў Расіі ў XVIII ст. У наказе Кацярыны II ад 28 траўня 1772 г. генерал-губернатарам Пскоўскай і Магілёўскай губерняў было запісана: "Прычыны, якія нас прымусілі далучыць некаторыя правінцыі Польскай Рэспублікі да імперыі нашае, вы ўгледзіце з друкаванага аб тым маніфеста". З гэтага запісу відаць, што нейкія абставіны прымусілі царскі ўрад называць Беларусь "правінцыяй Польшчы". Падобны запіс ёсць і ва ўказе 1772 г. генерал-губернатару, якому загадвалася "...над далучанымі ад Польшчы да імперыі нашай землямі ...Загадаць абнесці ўсю прастору новых межаў ад аднаго краю да другога слупамі з імператарскім нашым гербам, каб потым у прыватных межах з літоўцамі нідзе спрэчак заставацца не магло".

Але імя Польшчы навязвалася нашай краіне найбольш упарта шавіністамі з Польшчы і асабліва польскай каталіцкай царквой, пачынаючы з 1387 г., калі пачалося масавае прымусовае хрышчэнне ў каталіцкую веру язычнікаў і часткова праваслаўных, што вяло да апалячвання значнай часткі этнічных беларусаў. Асабліва ўзмацнілася апалячванне і русіфікацыя нашага народа пасля далучэння Беларусі да Расіі, і ліквідацыі уніяцкай царквы. У Заходняй Беларусі, што знаходзілася пад уладай Польшчы з 1920 г. па верасень 1939 г., апалячванне было афіцыйнай палітыкай польскай дзяржавы.

У цяжкай барацьбе супраць апалячвання і русіфікацыі наш народ вымушаны быў прымірыцца са стратай свайго слаўнага імя Літва і пагадзіцца на навязанне яму Маскоўскай дзяржавай новае імя Беларусь, якое паходзіць ад імя Белая Русь, якім у XV—XVI ст. называлася Маскоўская дзяржава.

Імя **"Белая Русь"** упершыню з'явілася ў XII стагоддзі. В.Тацішчаў адзначаў, што імя "Белая Русь" у летапісах упершыню ўпамінаецца пад 1135 годам у Раскольніцкім і Растоўскім манускрыптах. Больш часта ўжыванне гэтага тэрміна адносіцца да другой паловы XII стагоддзя.

У летапісах вялікі князь Андрэй Юр'евіч (Багалюбскі) з 1157 года называецца ўжо князем Белай Русі. "По смерти Юриеве ростовцы, суздальцы и володимирцы, со всеми городы здумавше, пояше Андрея, старейшего Юриева сына, и посадиша его на отчи столе во всей Белой Руси, в Ростове и в Суздале". "Я всю Белую (Суздальскую. —Я.Ю.) Русь городами и селами великими населил и многолюдной учинил", гаварыў, выхваляючыся, князь Андрэй Багалюбскі. Аналізу тэрміна "Белая Русь" В.Тацішчаў прысвяціў цэлы раздзел сваёй працы, у якой пісаў: "*О причине же имени сего разные мнения находятся, Герберштейн и другие от множества снегов написали, токмо сие неправо, ибо Великой Руси, где стужи и снегов более бывает, паче бы согласовало. Польские и некоторые наши кладут от белого платья, которое при дворе царском в почтении было. Но и сие несогласно, ибо в Белой Руси более овец серых, следственно, и платья серого, нежели в Малой Руси... Древние наши писатели разумели под оным именем Полский и Мережской или Суздальский и Ростовский пределы с принадлежностью, после Смоленское или Кревич, которое было особное владение, к тому привосокупили. Литовские, хотя похитить титул великих князей белорусских, обладав Смоленском, оное токмо за Белую Русь почли*".

Белаю Руссю называлі Маскоўска-Суздальскую Русь і пасля ўтварэння рускай цэнтралізаванай дзяржавы. У XV стагоддзі найменне "Белая Русь" мела тое ж значэнне, што Вялікая Русь, і ніяк не было звязана з тэрыторыяй сучаснай Беларусі. "Можна, здаецца, упэўнена сказаць, — пісаў праф. В.Ламанскі, — што ў канцы XV і ў XVI стагоддзі, калі пад Белаю Руссю разумелі вольную і незалежную, то мелі на ўвазе не Белую Русь ва ўласным сэнсе, а Русь паўночна-ўсходнюю, Маскоўскую". Пры вялікім князі Іване III тэрмін "Белая Русь" ўносіцца ў тытул вялікага князя Маскоўскага. Пад Белаю Руссю разумелася і ўся падуладная Багдану Хмяльніцкаму Украіна. Цікавыя ў гэтых адносінах звесткі ёсць у выпісцы з "Распросных речей полоняников в Патриаршем дворцовом приказе", дзе чытаем: "завялі яго ў Кіеў, жыў у беларусца... радзіма яе ў Белай Русі ў Хваставе". Трохі іншае разуменне тэрміна "Белая Русь" даецца ў "Хроніцы Еўрапейскай Сарматыі", якая напісана італьянцам Аляксандрам Гвагніні ў 1578, што быў на службе ў горадзе Віцебску. Вось што ён пісаў: "А ёсць Русь траякая: адна Белая, другая Чорная, трэцця Чырвоная. Белая каля Кіева, Мазыра, Мсціслаўля, Віцебска, Оршы, Полацка, Смаленска і зямлі Северскай, якая здаўна належыць Вялікаму княству Літоўскаму.

Чорная ў Маскоўскай зямлі каля Белага возера і там усюды да Азіі. Чырвоная каля гор, якія называюцца Бескідамі... Пад тымі ж гарамі паветы: Галіцкі, Перамышльскі, Саноцкі, а ўсярэдзіне вядомы горад Львоў...Абмяжоўваецца зямля з поўдня Татрамі, ракою Днястром; з усходу ракою Танаісам (Донам) і Перакопскаю зямлёю, з поўначы Літоўскаю зямлёю, а з заходу Польшчаю".

Трэба адзначыць, што польскія гісторыкі ў XVI стагоддзі не ведалі дакладна, дзе знаходзіцца Белая Русь. Так, вядомы польскі вучоны, былы рэктар Кракаўскага універсітэта Мацей Мяхоўскі, які выдаў у 1517 годзе "Трактат пра дзве Сарматыі", значнае месца адвёў апісанню Вялікага княства Літоўскага і Маскоўскай дзяржавы. Але ён усяго адзін раз успомніў пра Белую Русь, адзначыўшы, што яна размешчана недзе "між Уралам і Азоўскім морам". Пра Чорную Русь ён зусім не ўспамінае. З гэтых выказванняў самых розных аўтараў можна зрабіць вывады: 1) найменне "Чорная Русь" ніколі не ўжывалася самім насельніцтвам Беларусі, не было яно вядома ў якасці этнаграфічнага тэрміна і бліжэйшым суседзям і ўжывалася да розных тэрыторый; 2) тэрмін "Белая Русь" таксама амаль не ўжываўся да XVIII ст. для вызначэння цяперашняй Беларусі.

Адабранне ад нашага народа яго старажытнага імя Літва мела дзве прычыны: палякі стараліся навязаць імя Польшчы, а рускія — імя Русі, Белай Русі. Гэтыя дзеянні нашых суседзяў асабліва актывізаваліся ў другой палове XVIII ст. і на працягу ўсяго XIX ст. Вынікам яго было тое, што на пачатку XX ст. жыхары Беларусі ўжо не называлі сябе літоўцамі, але яшчэ і не прызвычаіліся да імя Беларусі, а таму сталі ўжываць найменне тутэйшыя. Спатрэбілася доўгая праца народа і яго найбольш выдатных дзеячаў, каб умацавалася ў свядомасці народа імя Беларусь.

Першае ўжыванне тэрміна "беларускі", якое паслужыла пачаткам этнаграфічнай назвы нашага народа, адносіцца да 1675 года, калі праваслаўны епіскап Феадосій, архімандрыт Слуцкага манастыра, атрымаў пацвярджальны прывілей на епіскапства Магілёўскае. У гэтым прывілеі епіскап Феадосій упершыню тытулаваны як "беларускі", што паслужыла пачаткам афіцыйнага прыняцця гэтага тэрміна. Спачатку "беларускай" называлася толькі Магілёўская праваслаўная епархія, потым паступова гэтым тэрмінам называюць усе землі, на якія пашыралася ўлада магілёўскага епіскапа. Пасля далучэння ў 1772 годзе паўночна-ўсходніх земель Беларусі да Расіі гэта найменне набывае новае адміністрацыйна-геаграфічнае значэнне. Ім абазначаюць дзве новыя створаныя губерні: Пскоўскую (пасля пераўтвораную ў Полацкую) і Магілёўскую. Напрыклад, у пастанове Сената ад 8 мая 1773 года гаварылася: "...учредя с самого начала в присоединенных к Российской империи из польских земель двух новых белорусских губерниях". У снежні 1796 года былі ўнесены змены ў адміністрацыйна-тэрытарыяльны падзел, паводле якога Полацкая і Магілёўская губерні былі пераўтвораны ў адну Беларускую губерню з цэнтрам у горадзе Віцебску. Віленская і Слонімская губерні захавалі старажытную назву і ўтварылі адну Літоўскую губерню з цэнтрам у горадзе Вільні. У склад Літоўскай губерні былі ўключаны наступныя паветы: Слонімскі, Навагрудскі, Гродзенскі, Ваўкавыскі, Лідскі, Брэсцкі, Кобрынскі, Пружанскі, Віленскі, Завілейскі, Трокскі, Браслаўскі, Ашмянскі і інш. З гэтага пераліку відаць, што нават у самым канцы XVIII і пачатку XIX стагоддзя значная частка Беларусі афіцыйна называлася яшчэ Літвою.

У 1840 г. цар Мікалай I загадаў не ўжываць у афіцыйных дакументах наймення Беларусі і Літва, а таму было прыдумана нам новае імя "северо-западный край".

Паступова, з ростам нацыянальнай самасвядомасці беларускага народу, на працягу XIX стагоддзя тэрмін **"Беларусь"** пачынае пашырацца на Мінскую губерню і некаторыя паветы Віленскай, а потым і на Гродзенскую. Пра марудлае пашырэнне новага тэрміна можа сведчыць той факт, што нават у 1918 годзе горад Брэст называўся яшчэ Літоўскім.

У развіцці нацыянальнай самасвядомасці беларускага народа выдатная роля належыць паўстанню 1863 года пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага, якое ўскалыхнула грамадскую думку ў краіне і павысіла свядомасць усяго народа.

У другой палове XIX стагоддзя тэрмін "Беларусь" пачынае набываць яго сучаснае геаграфічнае этнаграфічнае і дзяржаўна-палітычнае значэнне. У развіцці і станаўленні гэтага тэрміна вялікая заслуга належыць нашым палітыкам, этнографам, гісторыкам, мовазнаўцам, літаратарам і іншым грамадскім і культурным дзеячам Беларусі.

Імя **Беларусь** у цяперашні час набыло сваю славу, сваю сусветную вядомасць, свае гаспадарчае і культурнае значэнне. Беларусь заняла свой "пачэсны пасад між народамі". Таму, прапановы некаторых палітычных дзеячаў, вярнуць, па прыкладзе шэрагу афрыканскіх дзяржаў, нашай дзяржаве сваё старое, імя "Вялікае княства Літоўскае", альбо "Літва", не мае цяпер дастатковых рэальных падстаў, бо сучаснае імя Беларусь нам Богам дадзена і народам замацавана, апрача таго перамена імя можа парушыць усю сучасную беларускую культуру, сучасную славу нашага народа, набытую геройчнай барацьбой і цяжкай працай многіх пакаленняў нашага народа.

Язэп ЮХО,
доктар юрыдычных навук,
прафесар БДУ

Супрацоўнікі філалагічнага факультэта БДУ выказваюць спачуванне доктару філалагічных навук, прафесару Мікалаю Іванавічу Мішчанчуку і падзяляюць з ім вялікае гора — смерць сына.

Калектыў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа выказвае глыбокае спачуванне загадчыку аддзела навуковай прапаганды Далідовіч Марыі Нічыпараўне ў сувязі з напаткаўшым яе горам — смерцю брата Уладзіміра.

НОВЫЯ ПОМНІКІ Ў СТАРЫХ ДАРОГАХ

На свяце беларускага пісьменства ў Старых Дарогах адбыўся ўрачысты сход грамадскасці. На ім былі настаўнікі і вучні мясцовых школ, госці з Мінска і Слуцка, сябры клуба "Спадчына". На сядзібе Музея выяўленчага мастацтва фонду Анатоля Белага з'явіліся новыя мемарыяльныя знакі ў гонар Льва Сапегі і Еўфрасінні Полацкай, а побач з сядзібай — помнік Мікалаю Улашчыку. Нагадаем, што летась на Дзень беларускага пісьменства тут былі адкрыты помнікі бацьку і сыну Багдановічам і заходнебеларускаму паэту Анатолю Бярозку. На ўрачыстасці бралі слова акадэмік А. Саламонаў, выдавец А. Валахановіч, прадстаўнікі грамадскасці Слуцка і Старых Дарог.

НАШ КАР.

Аб прэміях Федэрацыі прафсаюзаў Беларускай 2003 года ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і самадзейнай творчасці

З 1989 года, раз у два гады, да свята працы — 1 Мая, прысуджаюцца прэміі Федэрацыі прафсаюзаў. За гэты час лаўрэатамі сталі 15 калектываў прафесіянальнай і самадзейнай творчасці і 98 дзеячаў культуры і мастацтва, журналістаў.

У жніўні г.г. прынята рашэнне аб умовах прысуджэння прэмій за 2003 год. Іх будзе:

шэсць прэмій у галіне літаратуры і мастацтва, у тым ліку:

- за творы прозы, паэзіі і драматургіі — дзве прэміі;
- за музычныя творы, канцэртна-выканальніцкую дзейнасць — адна прэмія;
- за работы ў галіне тэатральнага мастацтва — адна прэмія;
- за работы ў галіне кінамастацтва — адна прэмія;
- за творы жывапісу, скульптуры, графікі і прыкладнога мастацтва — адна прэмія;

тры прэміі за дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці, у тым ліку:

- за актыўную работу па развіцці народнай культуры і самадзейнай творчасці працоўных — адна прэмія;
- за высокія дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці (для дзіцячага і дарослага калектываў) — дзве прэміі;

адна прэмія ў галіне журналістыкі.

На атрыманне прэміі прымаюцца творы і работы, апублікаваныя, публічна паказаныя ці выкананыя за апошнія чатыры гады, але не пазней, чым за 6 месяцаў да ўстаноўленага тэрміну вылучэння на прэмію. Не могуць быць прадстаўлены работы, якія адначасова вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, прэмій іншых дзяржаў, міжнародных прэмій, або якія ўжо атрымалі такія прэміі.

Колькасць паборнікаў на атрыманне прэмій у складзе калектыву аўтараў не павінна перавышаць 4 чалавек.

Вылучэнне работы на атрыманне прэміі праводзіцца працоўнымі калектывамі прадпрыемстваў, устаноў і арганізацый, абласнымі аб'яднаннямі і рэспубліканскімі камітэтамі прафсаюзаў, органамі культуры, творчымі саюзамі і арганізацыямі, міністэрствамі і ведамствамі Рэспублікі Беларусь.

Памер прэмій Федэрацыі прафсаюзаў 2003 года будзе ўстаноўлены пры прыняцці рашэння аб іх прысуджэнні ў красавіку 2003 года.

Дакументы на вылучэнне на прэміі прымаюцца да 15 снежня 2002 года камісіяй у Федэрацыі прафсаюзаў (220126, г. Мінск, пр. Машэрава, 21, пакой 805).

Тэлефон для даведак 223-95-83.

Саветнік намесніка Старшыні Федэрацыі прафсаюзаў па пытаннях культуры А.М.Суша

Выпіска з інструкцыі Аб афармленні дакументаў на работы, вылучаныя на атрыманне прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларускай

На кожную работу ці кандыдата, вылучанага на атрыманне прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларускай, складаюцца:

1. Прадстаўленне сходу працоўнага калектыву прадпрыемства, установы, арганізацый, калгаса, саўгаса, навучальнай установы, прэзідыума абласнога аб'яднання прафсаюзаў, рэспубліканскага камітэта Рэспублікі Беларусь на вылучэнне работы, яе аўтараў на атрыманне Рэспублікі Беларусь на вылучэнне работы, яе аўтараў на атрыманне прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларускай.

У прадстаўленні ўказваецца:

— назва работы, месца яе публікацыі, паказу, кароткая анатацыя, факты, якія пацвярджаюць шырокае грамадскае прызнанне работы;

— кіраўнік калектыўнай работы, удзел кожнага з кандыдатаў у рабоце.

Дакумент падпісваюць кіраўнік арганізацыі і старшыня прафкама, засведчваецца пячаткай.

2. Падрабязная характарыстыка творчай дзейнасці кандыдатаў на прэмію, калектыву і іх работпа ўстаноўленай форме.

Да гэтых дакументаў прыкладаюцца:

— фотакартка кандыдата ці калектыву, прадстаўляемага да ўзнагароды;

— матэрыялы, дазваляючыя атрымацьпрадстаўленне аб вылучаемай рабоце (кніга, фота, рэпрадукцыя, відэафільм і т.п.);

— водгукі друку (арыгіналы ці засведчаныя копіі. Матэрыялы на іншых мовах, акрамя рускай, прадстаўляюцца сумесна з перакладамі на беларускую мову).

Гумар

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

Сон у руку

(Жартуе прафесура)

Прафесару прысніўся сон.
Калізія такая:
Здалося, што нібыта ён
Дзесь лекцыю чытае.

Прачнуўся здзіўлены,
глядзіць
І раптам заўважае,
Што ён за кафедрай стаіць
І сапраўды чытае.

Закон Архімеда

(Са студэнцкіх жартаў)

Цела, што ў ваду трапляе,
На паверхню выпірае
Сілай выпертай вады
Цела ўпёртага туды.

За Пегаса крыўдна

(Сур'ёзны жарт)

Настрой ураз прапаў
ля касы,
Бо ганарар быў —
з гулькін нос.
Не для сябе,
не на каўбасы,
А за галоднага
Пегаса
прашу:
прыбаўце на авёс!

Дзе справядлівасць?

Несправядліва,
хоць крычы,
Такі спрадвеку
быт:
Багатым Бог дае
харчы,
А бедным —
толькі апетыт.

Павел САКОВІЧ

Хто вінаваты?

У восені перадінфарктны
стан.
І мой стан ад ейнага –
не лепшы.
А тут яшчэ запіў
Стрыечны брат Сцяпан...
Адкуль жа, людцы, ўзяцца
светлым вершам?
Лявон НЕЎДАХ

Насталі восеньскія дні
І вось мая збылася мара:
Ну чым мы з восенню
не пара?
Хваробы й тыя ў нас адны!

Я сэрца ёй адной аддаў,
Аж тут з'явіўся трэці, лішні.
Стрыечны брат. Ён
п'е залішне:
Відаць, мяне прыраўнаваў.

У восені перадінфарктны
стан,
І мой, на жаль, зусім
не лепшы –
Пра тое сведчаць мае вершы...
Да ручкі нас дабіў... Сцяпан.

Радок — замест рамана

Адчую тонкіх пальцаў
халадок
І адпушчу, бы птушку
з клеткі цеснай.
Хаця шкада: была б такая
песня!..
А так – адзіны усяго радок.
Нэвум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Не Пушкін я, не Дон Жуан:
Не надта дзеўкам назаляю.
Адно – радок ім прысвячаю,
Каб не пісаць – крый Бог! –
раман.

Мікола ШАБОВІЧ

Сустрэча з Янкам Купалам

Я рады сустрэчы —
Зямлі хараство
Свой корань заглыбіла ў неба.
На крок залаты захаплення
майго
Купала сказаў: "Што вам
трэба?".
Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Няхай мяне няшчырасць
абміне,—
З маленства я знаёміўся
з Купалам.
Васіль ЖУКОВІЧ

Быў стол незвычайны,
Хапала ўсяго:
Гарэлкі, і мяса, і хлеба.
На крок залаты захаплення
майго
Купала спытаў: "Што вам
трэба?

Навошта вы скралі
Хвіліны мае?
Дзе Коласа важкія крокі?"
– Ён нам перадаў
паўнамоцтвы свае,
Таму ці да месца папрокі...

Мы дружна да раніцы
елі, пілі
І песні спявалі супольна.
Газеты пісалі пасля, што былі
Купала і Колас ля Смольні.

ЗАСНАВАЛЬНІК

Саюз беларускіх пісьменнікаў

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА
У 1982 годзе ўзнагароджаны ордэнам Дружбы народаў

В. А. ГАЛОЎНАГА РЭДАКТАРА

Віктар ШНІП

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220005, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
Прыёмная рэдакцыі — 284-8461
намеснік галоўнага рэдактара — 284-8525
адказны сакратар — 284-8204

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай думкі — 284-8462
літаратурнага жыцця — 284-8462
крытыкі і бібліяграфіі — 284-8462
паэзіі і прозы — 284-8525
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленчага мастацтва — 284-8462
карэктарская — 284-4404
бухгалтэрыя — 236-6113
Тэл./факс — 284-7965

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1660
Нумар падпісаны ў друк 19. 09. 2002 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае Пасведчанне № 715

Заказ 2229

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12